

ABDULLAH ÖCALAN

DEMOKRATİK MODERNİTE

KADIN DEVRİMİ ÇAĞIDIR

Bilim ve Aydınlanma Yayınları

Basım Yeri: Azadi Matbaası
Basım Tarihi: Ağustos 2010

İÇİNDEKİLER

<i>DESTANSI ÇALIŞMAM</i>	5
<i>DOĞAL TOPLUMUN BİLGE KADINI</i>	12
<i>Klan, Kadın-Ana Etrafında Oluşan Bir Birliktir</i>	15
<i>Ana-Tanrıçayla Birlikte Kutsanan Toplumsallık</i>	18
<i>Kutsal Ana Kültünden Güçlü Kurnaz Erkek Kültüne Geçiş</i>	24
<i>KARŞI DEVRİM</i>	27
<i>Ana Tanrıçanın Toplumsal Düzenine Saldırı</i>	31
<i>Ataerkil Otoritenin Kök Salması</i>	33
<i>Tüm Kölelikler Karşılaştırma Temelindedir</i>	40
<i>Zigurat Sisteminde Kadın Ve Aile Gerçekliği</i>	48

<i>Uygarlık Geleneği Kadını 'Erkeğin Tarlası' olarak Yargılar</i>	<i>54</i>
<i>Ev Ekonomisinin Talanıyla Kadının Daimi Tecavüzü</i>	<i>62</i>
<i>Kadın Emeğinin Gaspı Üzerinden Biçimlenen Olgu: İktidar.....</i>	<i>67</i>
<i>Analitik Zekânın Duygusal Zekâdan Kopuşu</i>	<i>72</i>
<i>Cinsiyetçi Toplumun Birinci Ve İkinci Büyük Kırılması.....</i>	<i>75</i>
<i>Kapitalist Modernite: Kadın Düşmanı.....</i>	<i>79</i>
<i>En Eski Ve Yeni Sömürge Ulusu Kadınlar.....</i>	<i>91</i>
<i>İlk ve Son Sömürge Kadın.....</i>	<i>93</i>
<i>Ortadoğu'da Kadın, Hanedanlık, Aile Ve Nüfus Sorunu.....</i>	<i>104</i>
<i>Toplumsal Cinsiyetçiliğin Özgürleştirilmesi.....</i>	<i>115</i>
<i>Kadının Doğası Karanlıkta Kaldıkça.....</i>	<i>125</i>
<i>Ortadoğu'da Kadın Devrimi.....</i>	<i>133</i>
<i>Nasıl Yaşamalı, Ne Yapmalı Ve Nereden Başlamalı</i>	<i>137</i>

DESTANSI ÇALIŞMAM

Kadın Ya Tanrıça Kutsallığı İçinde Olacak Ya da Hiç Olmayacaktı!

Ortadoğu'da üçüncü destansı çalışmam, kadın özgürlüğüne ilişkin olanıdır. Bana göre anayurtların ve emeğin kurtuluş çalışmalarından daha öncelikli olması gereken bu çalışma en zor olanıydı. Kadın, gericiliğin ve köleciliğin ilk ve köklü ezilen sınıfı, ulusu ve cinsiydi. Görünüşte cins farklılığı, eşitsizlik ve baskı için gerekçe yapılır. Tarih derinliğine araştırıldığında anlaşılacaktır ki, kadınlar tamamen sosyal ve siyasal egemenliğin ilk kurbanlarıdır. Kadın insanlığa dayatılan her tür eşitsizliğin ve köleleştirmenin ilk sınıfıdır. Kadın köleleştirildikten, evin uysal ve evcil bir nesnesi (özne değil)

haline getirildikten sonra, sıra sınıflı toplumu ve devleti yaratmaya gelmiştir. Zalim ve yalancı erkek kadını düşürdükten sonra, bundan aldığı cesaretle diğer insanları ve kendi cinsini de ezmeye ve tutsak kılmaya yeltenmiş; en büyük yalancı düşünce sistemleri olan mitolojileri ve dinleri yaratmıştır. Tabii halklar için doğruya yaklaştıran mitoloji ve dinler de vardır. Biz egemenler ve sömürücülerin yalancılık ve zorbalık üreten din ve mitolojilerinden bahsediyoruz. Bu din ve mitolojilere bakıldığında, kadın bin bir hile ve zorbalıkla görkemli tanrıça tahtından adım adım düşürülmekte, önemsiz kılınmakta ve en son yok edilmektedir. Özgürlük savaşçısı olup da bunu görmem mümkün olamazdı. Ana tanrıça dinini yaratmış ve ilk aşk tanrıçalarına mekân olmuş bu toprakların özgürlük çocuğu olarak, ilk büyüklerimizi ve tutku kaynaklarımızı anlamaya çalışacak, araştıracak ve varlık gerekçelerini bulacaktım.

Kadın sorununa yüklenmem bir kişisel onur sorunu olmamın ötesindedir. Basit cinsellik ihtiyaçlarının ise tam karşısındadır. Cinslerin buluşmasını mutlaka hayvani cinsel güdünün üstüne, büyük dostluğun ve yoldaşlığın seviyesine çıkarmak, bana gerçek bir yiğitlik gibi geldi ve kadına uzanmaktan çekinmenin korkaklık olduğunu fark ettim. Korkuyu egemen erkek yaratmıştı. Namus adı altında bu oyunu oynuyordu. 'Seviyorum' derken bile, ikinci seferinde bıçaklıyordu. Haksızlığı dehşet vericiydi. Cins olarak kadını hırpalamış, fiziğini, zekâsını ve duygularını mahvetmişti. Kadını inanılmaz derinliklere düşürmüştü. En benim diyen sosyalist erkek ve hatta kadın bile bu oyunun basit figüranları olmaktan kendilerini kurtarmıyordu. Özgürlüğe büyük susamışlığın verdiği güçle soruna yüklendim. Çok sayıda çözümlemeler, diyaloglar, derinlikli konuşmalar yaptım. Bir sahipleri olarak değil de, bir sanatkâr olarak, güzel bir fizik duruştan zekâ kıvılcımı olmalarına ve dillerinin sesiyle hiçbir maddenin veremeyeceği tadı verebilecek düzeye ulaşmalarına kadar her şeylerine müdahale ettim. Yetiştiler, büyük yetiştiler, ama toydular. Lanetli yaşam ve erkek efendileri yanı başlarındaydılar. Onlara karşı ve onlarla birlikte büyük öz cins savaşımını verecek tecrübe ve ustalıktan yoksundular. Bu acıyla kendilerini uçurumlarından attılar. Ateşlerde yaktılar, bombalarla parçaladılar. Onlar kah-

ramanlık adına her şeyi yaptılar. Ama yalnızdılar. Karşılarındaki erkeklik, kaba yaklaşımından başka tür bir yaklaşımı, eşitlerin büyük dostluğunu ve yoldaşlığını aklına getirmek istemiyordu. Çiçekler gibi solup gidiyorlardı.

Hainleri ve işbirlikçileri çıksa da, bu çabalara candan katılanlarını unutmak asla mümkün değildir. Hele şehitleri, bu toprakların ve halklarımızın en kutsal azizeleri olarak her zaman anılacaklardır. Onlar gerçek birer yiğit tanrıça durumundadırlar. Kalanların birliklerini, partileşmelerini saygıyla karşıladım, yardımcı oldum. Özgür ve güzel yaşamın garantisi olmaları gerektiğini hep söyledim. Bir gün mutlaka gerici, yalancı ve zorba erkeği hizaya getirecek güçlü kadına ulaşacaklarına dair duyduğum inançla çabalarımı sonuna kadar sürdürdüm. İnsan sadece mülkü olan kadınla büyümeyiz, erkek olmaz. Ben böyle ne büyümek, ne de erkek olmak istedim; hatta böyle olmayı onur kırıcı buldum.

Kadını zor duruma düşürdüğümü biliyorum. Onları ateşten bir parça haline getirdiğimi de biliyorum. İçlerinden büyük düşmanlık edenlerin ve çok haksızlık yapanların olduğunu da biliyorum. Onları yalnız kıldığımı da biliyorum. Ama bilmelerini istediğim en önemli bir hakikat, onların savaşın da barışın da kaderini belirleyecek kadar güçlü olmaları gerektiğidir. Bu olmadan yaşam haramdır. Bu olmadan aşk olmaz. Bu olmadan hiçbir özlem giderilemez. Yalnızlık ve ayrılık, bu büyüklüklerin elde edilmesi ve egemenlik kazanması için, geçilmesi gereken yol ve ödenmesi gereken borç faturalarıdır. Ana tanrıça ve aşk tanrıçalarının diyarında bin yılların kaybettirdiği özgürlük ve eşitlik gücüyle, kadın merkezli çalışma ve savaşımında güzellik ve zekânın yeniden yaratılacağına, var olanın yeni toplumsal sözleşmeyi hayata geçirecek kadar özgüce kavuşacağına dair umut ve inancımı belirtirim. Tüm sevgi ve saygı dolu kadın yoldaşlığında iddia kadar, çabalarımı bir aşk işçisi olarak son nefesime değin devam edeceğim kesindir. Anlam verecekleri ve ihtiyaç duydukları kadar kadın yoldaşların olduğum ve hep öyle kalacağım kuşkusuzdur.

Tanrıça kültüne içten inanacak kadar saygı ve sevgi gücüne ulaştım. Büyük kadın savaşımımı ne kadar gözden düşürmeye çalışsalar

da hakkını verdim. Hem bir kadın için en kutsal görevlere ihanet edeceksin ve protestocu yaşayacaksın, hem de soylu kadın yoldaşlığı için üzerine düşeni yapmayacaksın! Bu asla kabul edilemez. Başta PKK olmak üzere, tüm ilgili çevrelere kadın savaşımının basite alınacak bir yönü olmadığını göstermeye çalıştım. En az zorba ve yalancı erkek tanrıları kadar, doğrunun ve aşkın gücü olan tanrıça dünyasının da tanınmasını, gerekli saygı ve sevginin içten gösterilmesini ilkelice ve ciddiyetle sonuna kadar göstermeye ve dayatmaya çalıştım.

Bu dağlarda özgür kadın gruplarını hep tanrıça esiniyle selâmlayıp öyle 'anlamlaştırmaya' çalıştım. Sıkça haberlerde geçen "Kamyon ve traktör kasalarına doldurulmuş bir grup Güneydoğulu kadın filân bölgede ırgatçılığa giderken yol kazasında öldüler" cümlesini duydukça, sözde bu kadınların sahibi erkek, aile, hiyerarşi ve devletine olan öfkemi hiçbir olaya daha göstermediğimi de sıkça hatırlarım. Tanrıça soyundan geriye bu kadar düşüş nasıl olabilir? Aklımın, ruhumun asla kabullenmediği bu düşüşü zihnime asla yedirmedim. Benim için kadın ya tanrıça kutsallığı içinde olacak ya da hiç olmayacaktı. Şu sözün doğruluğunu hep düşünürüm: "Bir toplumun kadınlarının yaşam düzeyi, o toplumun tanımında esas ölçüttür."

Anam için neolitiğin 'ana tanrıça kültüründen kalma' sözünü kullanmıştım. Onlar gibi şişmandı. Modernitenin yapay ana inşası ondaki kutsallığı görmemi engellemişti. Hayatımda büyük acılar yaşamama rağmen, hiçbir olaya ciddi olarak ağlamadım. Fakat modernite kalıplarını yıktıktan sonra, başta anam ve onun şahsında tüm bölge (Ortadoğu) analarını hep içim burkularak ve gözlerim yaşararak hatırlarım, bakarım. Anamın zorbelâ taşıdığı kuyu satılından (bakracından) daha yarı yoldayken yere indirip yudumladığım suyun anlamına, en seçkin ve yürek burkucu hatıralarım öyle bakarım. Herkesin yaşadığı ana-baba ilişkilerine, moderniteyi tüm zihin kalıplarında yıktıktan sonra bakmalarını tavsiye ederim. Aynı bakış açılarını tüm neolitikten kalma 'köyün ilişkilerine' de yansıtmalarını isterim. Modernitenin en büyük zaferi, şüphesiz on beş bin yıllık inşa edilmiş kültür bakışımızı yıkması ve hiçe indirgemeyi başarmasıdır. Bu kadar yıkılmış ve hiçe indirgenmiş birey ve toplulukların-

dan soylu, özgür bir bakış, direniş ve yaşam tutkusu beklenemeyeceği anlaşıldır.

Kavisin dağ eteklerindeki her bitki ve hayvan canlısı benim için bir tutku nesnesiydi. Onlarda sanki kutsal bir mana varmış gibi bakardım. Onlar benim için, ben onlar için yaratılmış birer arkadaşlık. Peşlerinden çok koştum, aşkla. Benim aşkım biraz böyleydi. Halen bu konuda en affetmediğim hareketim, avladığım kuşların başını hiçbir acıma hissi duymadan koparmamdı. Özne-nesne anlayışı altındaki derin tehlikeyi bu olaylar kadar hiçbir anlatım bana göstermedi. Ekolojik tercihim çocukluğumun bu tutku ve suçunun itirafıyla yakından bağlantılıdır. Avcılık kültüründen kalma bu büyük ruh tehlikesini birer avcılıktan ibaret olan 'güçlü sömürgeci, buyurgan adamın' sanatı olan iktidar ve savaşlarının maskesini düşürmekle (maskeli ve maskesiz tanrılarla, örtük ve çıplak krallar) ancak gidebilecektim. Bitki ve hayvanların dilini anlamadıkça ne kendimizi anlayabilecek, ne de ekolojik toplumcu olabilecektik. Beni bırakmayan bitki ve hayvanlarımızın anılarına böyle anlam verecektim.

İtiraf etmeliyim ki, bir dönem ben de modernite hastalığına tutularak, ana-baba dâhil, her şeyinden kaçmak istedim. Hayatta en büyük yanılgımın bu olduğunu kendime sıkça itiraf ederim, ama Broadway'nin gözleminden tümüyle kopmadığımı biliyorum; o eteklerin çocuğu olarak, dağların başını tanrı ve tanrıçaların kutsal tahtı, eteklerini ise bolca yarattıkları cennetin köşe parçaları olarak görüp hep dolaşmak istedim. Adım daha çocukken 'dağ delisi' olarak çıkmıştı. Sonradan öğrendim, bu yaşam daha çok tanrı Dionysos'a aitmiş. Peşinde ve paşında (Kürtçe, önünde ve arkasında) Bakha'lar adlı özgür ve sanatkâr kızlar grubu dolaşmış. Birlikte yiyip içip eğlenirlermiş. Bu tanrısal yaşamı sevmiştim. Filozof Nietzsche de bu tanrıyı Zeus'a tercih etmiş, hatta birçok özdeyişinin altına 'Dionysos'un Çömezi' unvanını atarmış. Köydeyken ve dinin gereklerine pek uymasa da, kızlarla nişan, baş göz oyunlarından çok, birlikte oynamaya çok istekliydim. Doğalı da bana göre böyle olmalıydı. Hâkim kültürün kadını kapatmasına asla hoşgörü göstermedim. Namus dedikleri kanunu tanımadım. Halen kadınla sınırsız özgür tartışmaya, oynamaya, yaşamın diğer tüm kutsallarını paylaşmaya

yanıtım 'evet', ama birbiriyle adına ne dersek diyelim, gerekçesi ne olursa olsun, güç temelinde ve mülkiyet kokan köleliklere, bağılıklara ise sonuna kadar 'hayır'dır.

Dağların eteklerinden hemen başlayan ovaların bahar açılışından güz kapanışına kadar üretime hazırlanmasını, derlenmesini, harmanlanmasını, tanelerin toplanmasını babamın çiftçiliğinden hatırladıkça, hiçbir romanın vermediği duygu yüklenimlerimi zor tutarım. Büyük hayıflanmam var. Neden o tanrı yolcularını tam anlayıp arkadaş olamadık? Gerçi tüm ilişkilerim arkadaşlık içindeydi. Ama o korkunç modernite ilişkileri yüzünden, ölümünün bile büyük yasını tutamamayı halen affedemiyorum. Belki de babaların en güçsüz, ama saf, temiz tanrı kullarından biriydi. Fakat bana göre çiftçi babalar en değerlisidir yine.

Toplumsal gerçeklikten kaçmak zannedildiğinden daha zordur. Özellikle bireyi olunan soy toplumu için bu böyledir. Yedi yaş civarında anayla girilen toplumsal yarış süreci, halk tabiriyle yetmişine kadar öyle gider. Ananın toplumsallaşmanın esas gücü olduğu bilimsel olarak da tespit edilen bir doğrudur. Kişiliğim açısından ilk suçum, ananın bu hakkını kuşkulu bulmam ve kendi toplumsallığıma en erkenden kendimin karar vermesidir. Evrenimiz hakkında son bilimsel tespitlere göre en azından yirmi milyar yıllık bir zamanın çok özgün bir yaratımı olan insan toplumunu anasız ve efendisiz olarak yalnız yaşamaya cüret etmem başlı başına incelenmesi gereken bir konudur. Anamın büyük uyarılarını, boğma denemelerini ciddiye alsaydım, yaşadığım trajedilerin yolu açılmayabilirdi, ama annem bin yılların tanrıça kültünün belki de tükenmekte olan en çözümsüz son kalıntı simgesiydi. Çocuk halimle bu simgeden korkmamak kadar sevgi ihtiyacını da pek duymamakta kendimi özgür hissetmekten çekinmedim. Fakat yaşamamın tek şartının onun namus ve onuru olduğunu, bunu korumamdan geçtiğini de bir an için de olsa unutmadım. Onurunu koruyacaktım, ama kendimce doğru bulduğum biçimde. Bu dersten sonra anam benim için artık yoktu. O tanrıça artığı ilgidenden silinirken, benim için ne duyduğunu hiç sorgulama gereğini duymadım. Zalimce bir ayrılış, ama bu bir gerçektir. Kehanetleri mi, bedduaları mı desem, söyledikleri ağırlaşan trajik

anlarda hep hatırlanır oldu. En değme bilgenin tespit edemeyeceği doğrulardı bunlar. Bir büyük doğrusu, "Arkadaşlarına çok güveniyorsun, ama çok yalnız kalacaksın" biçimindeydi. Fakat benim doğrum da arkadaşlarımla toplumsallığı ben kuracaktım.

Yaşam öykümün kuruluşu böyle başlar. İsteseydi de anamın bana vereceği bir toplumu yoktu. Çoktan dağıtılmıştı. Onun yapmak istediği bir yaşam tutamağıydı.

Amanoslardan Zagroslara kadar bu silsileler altında yaşamış ve halen yaşayan halkları, dağların zirvesindeki tahtlarında oturan tanrı ve tanrıçaların kutsal yolcuları olarak değerlendiririm. Moderniteye göre 'geri'lik suçlamasının artık kesinlikle tersinin doğru olduğuna inanıyorum. İlerilik-gerilik bir ideolojik yargı olup, sadece geri değil, insanlık düşmanı olan kapitalist-modernite zihniyetini iyi çözmek, gerçek insanî temellere inmek olduğundan özgürlüğe büyük dönüş sağladığıma inanıyorum. KÂRCILIK, ENDÜSTRİYALİZM ve ULUS DEVLETÇİLİK' ten ibaret modernite cehenneminden kurtulmakla her şey daha iyi anlaşılıyor ve yaşamın anlam zenginliğine yol açıyor.

Şunu demeye çalışıyorum: Kapitalist yaşam tarzı bana göre değil. Ara sıra özenmediğimi söyleyemem. Ama hiç başarı yeteneğimin olmadığının tamamen farkındayım. Ondan önceki ve birlikte özüm sendikleri halleriyle bir 'koca erkek' olamayacağımın da farkındayım. Sistem açısından gülünç kalındığım söylenebilir. Ama ben sistemi korkunç kanlı, baskılı ve sömürülü görüyorum. Bu olguların varoluşçuluğunda yaşamın tam bir iğrençlik, tiksinti olduğu filozofik yaşamımın karşı parametresi veya paradigmasıdır. Kendimi hiç abartmayacağımdan eminim. Ama bir insan olarak kendimi savunmam hem en temel bir yaşam belirtisi, hem de toplumsallıkta yaşam iddiası olanlara karşı temel ahlaki görevimdir. Eğer iktidarlarca çizilen anlamına katılmadığım, fakat yine de ciddiye alınması gereken anlamlı bir yurttaşlıktan bahsedeceksek, ona karşı da görevli yaşamayı bilmek bu ahlakın gereğidir. Sorun yaşayıp yaşamamak değil, doğru yaşamayı bilmektir. Her ne kadar doğru yaşamayı çok başarmasak da, daha önemlisi onun arayışından vazgeçmemek, o yolun yolcusu olmaktır.

DOĞAL TOPLUMUN BİLGE KADINI

Toplumsallık İnsan Türünün Varlık Koşuludur

İnsan türünün kendinden önceki primat (insana en yakın familya) türünden kopup insanlaşması, toplumsallaşma düzeyiyle at başı gittiği sosyal bilimin en yakın bir gerçeğidir. Yalnız birey ve toplum halindeki yaşam, birbirinden ne kadar soyutlanırsa soyutlansın, teorik olarak ispatlanamaz bir olgudur. Yalnız birey yoktur. Toplumu yıkılmış birey olabilir, ama en azından bu birey bile yıkılmış toplumunun anılarıyla birlikte ayaktaadır. O anılarla yeni toplumsallaşması da anlaktır. İnsan türünün güç kazanması tamamen toplumsal düzeyiyle kurduğu ilişkiye bağlıdır. Bireyi zayıf kılmanın, köleleştirmenin en vahşi tarzı, ona dayatılan yalnızlık düzeyidir, yaşadığı tecrüttir. Sürüler halindeki köleler, köylü serfler, şehirli işçiler yine bir toplumdurlar. Zaman zaman isyan ederek kendilerini hatır-

larlar. Diğer yandan yalnızlık en yaman öğreticidir. Tarihte tüm ünlü bilge ve peygamberlerin inziva süreci de bu gerçeği yansıtır.

Doğal toplumdaki kastım, insan türünün primatlardan kopuşla birlikte içine girdiği ve hiyerarşik toplumun ortaya çıktığı sürece kadar süren uzun toplumsal zamanda yaşayan insan toplulukları düzenidir. Genellikle klan olarak kavramlaştırılan ve nicelikleri 20-30 dolayında seyreden bu topluluklar için, kullandıkları taş âletleri itibarıyla paleolitik ve neolitik dönem insanlığı da denilmektedir. Doğada avcılık ve toplayıcılık temelinde hazır bulduklarıyla beslenmektedirler. Bir anlamda hazır doğa ürünleriyle geçinmektedirler. Bu diğer yakın hayvan türlerine benzeyen bir beslenmedir. Dolayısıyla bir toplumsal sorundan bahsedemeyiz. Klanımız sürekli araştırarak, bulduğunda ya toplayacak ya da avlayacaktır. Aletler ve ateş keşifleri geliştikçe ürünleri daha da artacak, arttıkça tür olarak daha hızlı gelişecek ve primatlarla aradaki mesafe açılacaktır. Evrimin doğal kuralları gelişmeyi belirlemektedir.

Araştırmalar yaklaşık yüz elli-iki yüz bin yıl önce Sapiens türünün simgesel dil özelliğine yaklaştığını göstermektedir. İşaret dili yerine, ilk defa modern dillerin atası olan simgesel değer kazanan seslerle anlaşmanın, tahminen elli bin yıl önce aynı Rif hattından kuzeye açılıp dünyaya yayıldığını da göstermektedir. Simgesel dille anlaşma büyük bir avantaj sağlamaktadır. Daha iyi anlaşılan ve hareket eden grupların üstünlük sağlaması düşünülebilir. Diğer türlerin tarih sahnesinden hızla silinmeleri bu gelişmeyle bağlantılı olabilir. Dönem aynı zamanda Dördüncü Buzul çağıdır. İki gelişmenin çakışmasının o döneme kadar daha yaygın tür olan Neanderthal'in sonunu getirdiği diğer tahminler arasındadır. Dünyanın yeni efendisi, tüm haşmetiyle sahnededir: Homo Sapiens Sapiens = Düşünen ve konuşan insan. Başlangıcında dillerin ve ırkların ayrıştığına rastlamamaktayız. Fakat daha büyük topluluklar halinde plânlı avcılık yaptıkları, mağaraları ev ve mabet gibi kullandıkları, kadının toplayıcılıkta erkeğin avcılıkta uzmanlaştığı tahmin edilebilir. Bazı arkeolojik bulgular, konuşan türün bu temelde oldukça geliştiğini kanıtlamaktadır. Fransa'yla İspanya arasındaki bölgede ve Hakkâri'deki bazı mağaralardaki çizimler hayli güçlü ve bu dönemden kalmadır. İki

bölgenin de Afrika çıkışlı Doğu ve Batı Akdeniz üzerinden karşılaşılan ilk elverişli alanları teşkil etmesi genel göç teorisiyle uygunluk göstermektedir.

Ana odak Yukarı Mezopotamya oluyor. Toplum yeni icat ve üretim araçlarında bir patlama yaşıyor. Bir nevi neolitğin endüstri dönemi yaşanıyor. Ana kadın bu kültürde ana-tanrıça katına yükseliyor. Büyük ihtimalle yeni toplumun oluşumundaki rolü belirleyicidir. Anacıl düzen klân toplumuna damgasını iyice vuruyor. Erkeklerle çelişki yeni yeni açılmaya başlıyor. Simgesel dile geçilmiştir. Güney'den Semitik ad kazanmış siyah derili grupların artık eskisi kadar kolayca ana hat olan bölge üzerinden Asya ve Avrupa'ya göçleri zorlaşıyor. Semitik kültürün oluşumunda bu etken önemli rol oynasa gerek. Kuzey'den de daha çok sarı ve Kızılderili diyebileceğimiz gruplar bölgeye kolay geçiş yapamıyor. Bir kolu Amerikan Kıtası'na (Bering Boğazı'ndan, tahminen M.Ö. 12.000–7.000) geçerken, diğerleri Çin, Orta Asya ve Doğu Avrupa'da yoğunlaşıyor. Ortadaki beyaz tenli Hint-Avrupa grubu, iklim ve beslenme koşulları nedeniyle başat, hegemonik rol oynuyor. Özellikle Verimli Hilal'deki grup hegemon gruptur. Uzun süre uygarlık aşamasına kadar bu sıfatını koruyacaktır.

Doğal toplumdaki insan, kendisini birlikte olduğu klan üyeleriyle bir bütün olarak yaşatmak kuralına olmazsa olmaz kabilinden bağlıdır. Klanın bir üyesi diğerinden ayrıcalıklı bir yaşamı düşünemez; klan dışında yaşamı düşünemez. Avcılık yapabilir, hatta yamyamlık da yapabilir, ama tüm bunlar klanı yaşatmak içindir. Klanda yaşam kuralı 'ya hep ya hiç' kuralıdır. Tüm toplumsal veriler klanların bu özelliğini vurgulamaktadır. Bir kütle ve şahsiyettir. Bireylerin ondan ayrı bir şahsiyeti ve hükmü düşünülüyor. Klânın önemi, insanın ilk ve temel var olma tarzında yatar. İmtiyazsız, sınıfsız, hiyerarşisi olmayan, sömürü tanımayan toplum biçimidir. Milyonlarca yıl sürmüştür. Bundan şu sonuç çıkar: İnsan türünün toplum olarak gelişimi uzun süre hakimiyet ilişkilerine değil, dayanışma ilkesine dayanır. Doğayı bağrında büyüdüğü bir 'ana' olarak hafızasına yerleştirir. Kendi aralarında ve doğayla bütünlük esastır.

Klan, Kadın-Ana Etrafında Oluşan Bir Birliktir

Totem belki de ilk soyut kavramlaştırma düzenidir. Totem dini olarak da değerlendirilen bu düzen ilk kutsallığı, tabu sistemini de oluşturmaktadır. Klan totemin simgesel değerinde kendini kutsamaktadır. İlk ahlak kavramına da bu yoldan ulaşmaktadır. Çok iyi bilincindedir ki, klan topluluğu olmazsa yaşam sürdürülemez. O halde toplumsal varlıkları kutsaldır ve en yüce değer olarak sembolleştirip tapınılmalıdır. Din inancının gücü de bu kaynaktan gelmektedir. Din ilk toplumsal bilinç formu oluyor. Ahlakla bütünlüklüdür. Bilinçten giderek katı bir inanca dönüşüyor. Artık toplum bilinci din formunun geliştirilmesi biçiminde olacaktır. Din bu özelliğiyle toplumun ilk temel hafızası, köklü geleneği ve ahlakın kaynağıdır. Klan toplumu pratiğiyle ne kadar bilinç geliştirse, bunu hep toteme, dolaşısıyla kendi yeteneğine bağlamış oluyor. Simgesel olarak totem gerçeğinde ise, insan topluluğunun giderek başarılı olması sürekli kutsamayı da beraberinde getiriyor. Kutsama kutsalın, kutsallık ise toplumun gücü oluyor.

Toplumla oluşan gücün kutsallığı kendini daha açık olarak büyüçülükte gösterir. Büyüçülük toplumun güçlenme denemesidir. Mevcut bilinç düzeyi ancak büyüçülük biçiminde pratikleşebilir. Büyüçülük bilimin de anasıdır. Sürekli doğayı gözetleyen, onda yaşam bulan, doğumu tanıyan kadın bu toplum (doğal toplum) tarzının bilgesidir. Büyüçülerin daha çok kadın olması bu gerçeğin ifadesidir. Doğal toplumda olup biteni yaşam pratiği gereği en iyi bilen kadındır. Bu dönemden kalma tüm yontularda kadın izi görülmektedir. Klan kadın ana etrafında oluşan bir birliktir. Doğurması, çocuk bakımı onu en iyi toplayıcı ve besleyici konumuna zorlamaktadır. Çocuk sadece anayı tanımaktadır. Erkeğin henüz mülk olarak kadın üzerinde bir etkisi yoktur. Kadının hangi erkekten gebe kaldığı bilinmediği gibi, çocukların hangi kadından olduğu bellidir. Bu doğal zorunluluk, kadına dayalı bir toplumsallığın gücünü de ortaya koymaktadır. Bu dönemde kavramlaştırılan kelimelerin ekseriyetle dişil karakterde olması bu gerçeğin diğer bir kanıtıdır. Erkeğin daha son-

ra gelişecek savaşçılığı ve hâkimiyeti de bu dönemdeki güçlü hayvanları avlama özelliğinden kaynaklanır. Fiziki özellikleri erkeği uzakta av aramaya, klanı tehlikelerden korumaya daha çok zorlamaktadır. Belirleyici olmayan bu roller erkeğin neden silik kaldığını da açıklamaktadır. Klân içinde özel ilişkiler gelişmemiştir. Toplayıcılık ve avcılıkla elde edilen hepsinindir. Çocuklar tüm klânındır. Ne erkek ne de kadın daha özelleşmemiştir. Bu toplum tarzına ilkel komünal denilmesi de bu temel özelliklerinden dolayıdır.

Klan diye adlandırdığımız toplumsallık şüphesiz ki durağan bir oluş değildir. Türün farkını (diğer insanımsı primatlardan) geliştirilmesi, klân toplumunun da gelişmesidir. Temel sorunu var kalmaktır. Genel olarak da bir toplumun (binlerce topluluğun toplumu) sorunu öncelikle var kalmak, ayakta durmaktır. Kendini toplum olmaktan çıkarmak isteyen güçlere karşı varlığını savunmaktır. Her zaman ve her yerde toplumların bu sorunu vardır. Bu savunma bazen tehlikelere, risklere karşı öz savunma biçiminde varlığını korumak hedefine kilitlenir. Bazen elverişli simbiyotik, karşılıklı gelişmeye fırsat tanıyan yararlı bir ortam ve varlıklar olur. O zamanda ve o yerde pozitif gelişme hız kazanır. Türün klan veya toplumun maddi ve manevi kültürce zenginleşmesi yaşanır. Son dönem sosyolojik kavramlar olan 'ben ve öteki' ikilemini sarmalayarak anlatırsak, benler tehlike, risk arz eden ötekiler karşısında öz-savunmaya geçer. Ya ötekini yener, gelişmeye devam eder; ya denge durumunda kalır, varlığını korur, ama gelişme yavaşlar; ya da yenilgiyle karşılaşır, yenilgi düzeyine göre varlığını kısmen veya tamamen yitirir. O zaman kendisi olarak varlık olmaktan çıkar. Başka varlığın nesnesi olur. Ya da asimile edilerek, başkası olarak var olmaya devam eder. Çarpık veya yozlaşmış var olmalar denilen kategoriler oluşur.

Daha somut olarak, toplumun varlık mücadelesi daha basit oluşum düzeylerinde bir yandan yırtıcı hayvanlara av olmamak, diğer yandan iklim koşullarından, yetersiz besin ortamlarından ve hastalıklardan korunmak için doğal koşullara karşı hep mücadele içinde olur. Tehlikeler varlığı tehdit ederken, elverişli koşullar olumlu geliştirir. Büyük kısmı Afrika'da ve yaklaşık son bir milyon yılı da Avrupa ve Asya'da geçen bu serüven temel halkalarından sınırlı da ol-

sa aydınlatılmıştır. Birbirine benzeyen, henüz simgesel konuşma tarzını geliştirmemiş, yüz kişiye varmayan sayısal nicelikteki bu toplumsallık, ağırlıklı olarak biyolojik özelliklerinin de etkili olduğu, ama daha çok topluluk pratiği nedeniyle ana-kadın etrafında oluşur. Kümeleşir. İlk dillerin kadın ekli yapısı da bu gerçekliği doğruluyor. Toplumun anacıl karakterini göz ardı etmemek gerekir. Ana-kadını bir şef, bir otoriteden ziyade, yaşam tecrübesiyle ve çocuk besleme-siyle doğal bir 'idari' güç odağı görmek önemlidir. İlk ev düzeneğine benzer yerleşimlerde odak konumu ve çekiciliği daha da artar.

Babalık kavramı çok sonradan ortaya çıkan bir sosyal ilişki olup, uzun aşamalarda toplum bu kavramdan yoksundur. Miras kurumu, mülkiyet düzeni geliştikten sonra ataerkilliğe bağlı olarak gelişir. Çocukların aidiyeti ve dayılık, yani ana-kardeşliği daha erken ortaya çıkan kavramlardır. Besin toplayıcılığı ve sınırlı ölçüde avcılık, mad-dî ihtiyaçları giderme biçimleridir. Klân üyesi olmak yaşamın en önemli güvencesidir. Büyük ihtimalle klân toplumundan dışlanmak veya tekleşmek ölümle sonuçlanırdı. Klâna sağlam bir toplum çekir-deği olarak bakmak gerçekçidir. Toplumun en aslî biçimidir.

İlkel komünal ana düzeninde ekonomi kültürünün temeli atılmaktadır. Toplayıcılık ve avcılıkla sağlanan besinler anında tüketilmek, post ve liflerinden yararlanılmaktadır. Ağırlıklı olarak ana-kadın klanın düzenleyici otoritesidir. Bir nevi ilk anacıl hegemon-dur. Klan toplumunun ana ilişkisi ve çelişkisi doğal çevre koşulla-rından risk teşkil edenlerden korunmak, elverişlilik, beslenme im-kânı sunanlardan yararlanmaktır. Klan kimliği bu koşullarda hayatî vazgeçilmezlik arz etmektedir. Karı-koca mefhumu gelişmemiştir. Doğuran ana tanınmaktadır, ama partner, çiftleşilen erkek tanınma-yacak kadar önemsizdir. İnsan toplumu şimdiye kadar ki yaşamının yüzde 98,5'ini bu biçimde sürdürmüştür. En uzun vadeli toplum biçimi oluyor. Hafif yontulan taşlar ilk temel kullanım araçları oldu-ğu için, bu döneme Yontma Taş Devri de denilmektedir. İlkel vahşet dönemi denildiği de olur. Sosyolojik olarak benimsenen ad İlkel Komünal düzendir. İşaret dili kullanılmaktadır. Dere ve göl kıyıla-rında, mağara ve kazık çakılan kulübelerde barınmaktadırlar. Yakla-şık iki milyon yıl yalnız Afrika'da, bir milyon yıldan beri de Asya ve

Avrupa kıtasında böyle yaşandığı varsayılmaktadır. Yurt kavramı, sınır, mülkiyet henüz gelişmemiştir. Aidiyet sadece klanla tanınmaktadır. Klân simgeleştirildiğinde, herhangi bir nesneyle, totemle temsil edilmektedir. Kendi içinde aşama, az veya çok gelişmişlik düzeyleri olsa da, dördüncü buzul dönemi sonuna insanlık bu düzen biçimi altında geçiş yapıyor.

Sonuç olarak klan formu, biçimi; toplumun doğuşu, ilk hafızası, temel bilinç ve inanç kavramlarının gelişme zeminidir. Ondan geriye kalan, sağlıklı bir toplumun doğal çevreye ve kadın gücüne dayalı olması gerçeğidir; insanlığın var olma tarzının kendi içinde sömürsüz ve baskısız güçlü bir dayanışmayla gerçekleştiğidir. İnsanlık bir anlamda bu temel değerlerin bileşkesidir. Milyonlarca yıl süren bu toplumsal deneyimin yitip gittiğini sanmak saçmadır. Doğada hiçbir şey yok olmadığı gibi, toplumsal varoluş tarzında bu eğilim daha çok gücünü sürdürür.

Ana-Tanrıça'yla Birlikte Kutsanan Toplumsallık

Dördüncü buzul döneminin yaklaşık yirmi bin yıl önce çözülmesiyle Zagros-Toros sisteminde en muhteşem biçimiyle oluşan mezolitik (yaklaşık bundan 15000-12000 yıl önceki ara dönem) ve neolitik toplum (12000'den bugüne) klan toplumundan daha gelişkindiler. Ellerindeki araçlar ve yerleşme düzenleri gelişmişti. Nitekim ilk tarım ve köy devrimi bu süreçte oluştu. Zagros-Toros sistemi başat olmakla birlikte, insan topluluklarının yaşadığı birçok Afro-Avrasya mekânlarında da (Benim yorumum, bu gelişme Zagros-Toros neolitik toplumunun yayılmasıyla oluşmuştur) benzer toplumsal oluşumlar başlar. Toplumsal doğanın tarihinde muhteşem bir çağdır bu dönem. Simgesel dilin halen kullanılan ana biçimlerinin oluşumundan tarım devrimine (tohumların bilinçlice ekilip biçilmesi, hayvanların evcilleştirilmesi), köylerin oluşumundan ticaretin kökenine, anacıl aileden kabile ve aşiret örgütlenmesine kadar birçok gelişim bu tarihsel aşamaya denk düşer. Şüphesiz bu dönemin Yeni Taş adıyla anılması, gelişkin taş araçların varlığına işaret eder. İnsan zekâsının açılımı da muhteşemdir. Bugüne kadar dam-

gasını vuran tüm araç ve gereçlerin kullanım esasları icat edilmiş gibidir. Tarihin ikinci uzun süreli dönemidir. Kalan yüzde iki'den biri bu döneme aittir. Toplum yine esasta ahlaki ve politik toplumdur. Henüz hukuk ve devlet yoktur. İktidar tanınmamaktadır. Ana'ya kutsallık atfedilmekte, kadın tanrıça imgesi yükseltilmektedir. Kutsal tapınak ve mezar dönemine geçilmiştir. Ölülerıyla aynı mekânda iç içe yaşayacak kadar tarihsel yaşarlardı. Halen kalıntılar bu gerçeği âdeta gözümüze sokmaktadır. İlkel değil gerçek, hakikî insanlarla karşı karşıyayız.

Neolitik toplumda ana-kadın etrafında tam bir komünal toplum düzeni oluşturulmuştur. İlkel sosyalizm de diyebileceğimiz bu toplumsal düzen devleti tanımadığı gibi, binlerce yıl yaşanmıştır. İnsanlık esas mayalanmasını bu düzenden sağlamış olup, eşitlik ve özgürlük hayallerini sürekli besleyen bir cennet kavramıyla hep anmak istemiştir.

Neolitik toplum o kadar kadın ağırlıklıdır ki, erkek adeta silinmiş gibidir. Tıpkı günümüzde kadının toplumda esas kuvvet olarak silindiği gibi. Kadın bu gücünü bitki yetiştirmede, hayvan evcilleştirmede, ev kurmada, dokuma ve öğütmede, çocuk doğurma ve büyütmede elde etmektedir. Bu olağanüstü güçlenme düşünce yapısına öyle yansımaktadır ki, bugün bile tüm dillerdeki dişi ögesi, mitolojilerdeki tanrıça çokluğu, ana saygınlığı bu tarihsel dönemden gelmektedir. Sümer dil yapısı bile başlangıçta ağırlıklı olarak dişil bir karakter taşımaktadır. İlk kent koruyucuları tanrıçalardır. İlk heykellerin tümü kadınındır. Ad ve kavramlarda kadının ezici bir üstünlüğü vardır. Avrupa ve Asya kıtaları bile Grek mitolojisinde kadın adlarıdır.

Yeni toplum ağırlıklı olarak köy yaşamına dayanırken, klan bağları etnik bağlara dönüşüyor. Maddi yapılanmanın bu yeni biçimleri daha anlamlı zihniyet çerçevesi olmadan yürüyemez, hatta başlaramaz. Zihniyet dönüşümü ve dili, eski klan toplumunun kimliği olan 'totem' sürmekle birlikte, neolitik toplumun simgesi 'ana-tanrıça' figürüdür. Totem figürleri azalırken, ana-tanrıça figürleri ortalığı kaplamaktadır. Ana kadının yükselen rolünü simgeliyor. Dinsel açıdan bu bir üst aşama olup, çok zengin bir kavramlaştırma-

yı beraberinde getiriyor. Dilde kadın eki öne çıkıyor. Simgesel dil eklerinde kadın ögesi başat durumunu uzun süre koruyor. Bugün bile birçok dilde bu özelliği bulmaktayız. Ana-tanrıçayla birlikte toplumsallık yoğun bir kutsallığa da bürünüyor. Yeni toplum yeni kavram ve adlandırma demektir. Zihniyet devrimi dediğimiz süreç yaratıcılığı gerektirdiğinden, özgürlük sosyolojisine dâhil etmemiz gerekir. Bu sürecin yoğun yaşandığı önde gelen tarihçilerin üzerinde birleştikleri bir konudur. Binlerce olgu, binlerce zihniyet devrimi ve ad demektir. Avrupa'daki zihniyet devriminde daha kapsamlı, orijinal ve yaratıcı çaba isteyen bir patlama söz konusudur. Bugün kullandığımız tüm kavram ve buluşların büyük çoğunluğunun bu dönemde yaratıldıkları tarihte tespit edilebilen bir husustur.

Bilimin tespit ettiği önemli bir husus, daha sonraki bir gelişmenin bir önceki gelişmeyi de içermesi gerçeğidir. Zıtların birbirini yok ederek geliştiği doğru değildir. Diyalektiğin bu kuralında olan, tez ve antitezin sentezde varlıklarını daha zengin bir oluşum içinde sürdürdüğü biçimindedir. Tüm evrim bu kuralı doğrulamaktadır.

Klan değerlerinin gelişimi yeni sentezler içinde de sürmektedir. Günümüzde eşitlik ve özgürlük kavramları halen en temel kavramlar değerinde olmalarını klan yaşam gerçeğine borçludurlar. Eşitlik ve özgürlük bilinç halinde kavramlaşmadan, doğal haliyle klanın yaşam tarzında gizlidir. Eşitlik ve özgürlük yitirildiğinde, toplumsal hafızada gizli yaşayan bu kavramlar kendilerini gittikçe artan bir tempoda dile getirip yeniden ve üst düzeyde gelişmiş bir toplumun temel ilkeleri olarak dayatacaklardır. Toplum hiyerarşik ve devlet kurumuna doğru evrim gösterdikçe, eşitlik ve özgürlük bu kurumları amansızca takip edecektir. Takip eden esasta (özde) klan toplumunun kendisidir.

Neolitik kültürün ideolojik ve maddi kültür olarak ayrımında ciddi sorunların olamayacağını, daha çok tıkanma sürecine girdiğinde ve uygarlık toplumunun gelişmesi karşısında kendini savunamadığında yoğun sorunlarla karşılaştığını belirtmek durumundayım. Öncelikle sürekli başlık konusu yaptığım 'sorunlar' kavramını açma gereğini duyuyorum. Kullandığım anlamıyla kavram, ideolojik ve maddi kültürün artık birey ve toplum tarafından sürdürülemez

kaotik durumunu ifade etmektedir. Sorunlu halden çıkış ise, yeni toplumun anlamlı yapısını kazandıktan sonraki düzenlenmiş halini ifade eder. İdeolojik kültür, çokça yorumlamaya çalıştığım gibi yapıların, kurumların, dokuların ne tür işlevle yüklü olduklarını, anlamlarını, zihniyet hallerini ifade etmektedir. Maddi kültür görüngü, olgu, kurum, yapı, doku gibi kavramlarla izah etmek durumunda olduğum işlevin, anlamın diğer görünen, elle dokunulan kısmını ifade eder. Evrenselleştirme bütünlüştürmek istersek, enerji-madde diyalektik ikilemini toplumsal gerçeklikte aramaya ve yorumlamaya çalışır.

Bu kavramların ışığında neolitik toplumun ideolojik ve maddi kültür öğeleri arasında yaşamı tehdit edecek, çatışmaya götürecek hususlar ağırlıklı olarak özellikle kuruluş ve kurumlaşma aşamasında oluşmamaktadır. Toplumsal ahlak buna fırsat vermemektedir. Toplumsal çatlağa yol açan temel etken olan özel mülkiyet gelişme fırsatı bulamamaktadır. Bununla bağlantılı diğer konu olan farklı cinsiyetler arasındaki işbölümü de henüz mülkiyet ve zor ilişkisini tanımamaktadır. Ayrıca ortak çalışmanın ürünü olan besin elde etmede de özel mülkiyet söz konusu değildir. Tüm bu hususlarda hacim ve sayı olarak büyümemiş toplulukların sıkı bir ortak ideolojik ve maddî kültürleri söz konusudur. Özel mülkiyet ve zor bu yapıyı bozacağından hayati bir tehlike olarak görülmekte ve ahlaklarının temel kuralı olarak ortak paylaşım ve dayanışma toplumu ayakta tutan temel ilke olmaktadır. Neolitik toplumun içyapısı bu anlam ilkesi gereği son derece sağlam görünmektedir. Binlerce yıl sürmesinin nedeni de bu gerçeklikten kaynaklanmaktadır.

Toplum-doğa ilişkisinde de uygarlık toplumuyla kıyaslandığında, uçurumun açılması şurada kalsın, ekolojik ilkeye uyum her iki kültür bakımından da güçlü bir biçimde sürmektedir. Zihniyetin doğa yaklaşımı kutsallıklar ve tanrısallıklarla yüklüdür. Doğa aynen kendileri gibi canlı kabul edilmektedir. Kendilerine hava, su, ateş ve her tür bitkisel ve hayvansal besin sunduğu için tanrıyla eş tutulmakta, daha doğrusu tanrısallığın en güçlü ögesi olmaktadır. Tanrı ve tanrısallık kavramının en güçlü nedenlerinden birinin bu gerçeklikte yattığı yoğunca gözlemlenmektedir. Ana-kadın çevresindeki

kolektif yaşam ve ona dayalı kutsallık ve tanrısallık metafiziğinin anlamını bu yorumlar temelinde daha iyi anlayabiliriz. Ananın doğa gibi doğurganlığı, besleyiciliği, şefkati, yaşamdaki büyük yeri, hem maddi hem manevi kültürün başat ögesidir. Erkeğin kocalığını bir yana bırakalım, henüz toplum kolektivitesi üzerinde 'gölgesi' bile yoktur. Olamaz. Toplumun yaşam şekli buna izin vermemektedir. Dolayısıyla erkeğin hakim cinsiyet, kocalık, mülk sahibi, devlet sahibi gibi vasıfları tamamen sosyal karakterlidir ve sonradan gelişecektir. Toplum demek ana-kadın, çocukları ve kardeşleri demektir. Muhtemel koca adayı erkek ise, erkek yararlılığını kocalığı dışında bir marifetle, örneğin iyi avcılık ve bitki ve hayvan yetiştiriciliğiyle kanıtlarsa üye olarak kabul görebilir. Karımın erkeği, çocuklarımla babasıyım gibi bir hak ve duygu henüz sosyal olgu olarak gelişmemiştir. Unutmayalım; babalık, hatta analık psikolojik boyutları hiç yoktur denilemese de, esas olarak sosyolojik kavram ve olgulardır, algılardır.

İç ve dış nedenler temelinde yorumlar geliştirmek mümkündür. Erkeğin zayıflığı aşıp başarılı avcı ve etrafındaki maiyetiyle güçlü bir konumu yakalaması, anaerki düzeni tehdit etmiş olabilir. İyi bitki ve hayvan yetiştiriciliği de bu güce yol açmış olabilir. Ağırlıklı gözlemlerimiz ise, bize neolitik toplumun dış etkenli nedenlerle eritildiğini göstermektedir. Şüphesiz bu etken, rahibin kutsal devlet toplumdur. Aşağı Mezopotamya ve Nil'in ilk uygar toplum öyküleri bu yaklaşımı büyük oranda doğrulayıcı niteliktedir. Kanıtlı olarak anlattığımız gibi, gelişmiş neolitik toplum kültürleriyle alüvyonlu topraklarda sunî sulama teknikleri bu toplum için gerekli artık-ürüne yol açmıştır. Artık-ürünün büyüklüğü etrafında kentleşen yeni toplum devlet biçiminde örgütlenmiş, ağırlıklı olarak erkek gücüyle çok farklı bir pozisyonu yakalamıştır. Artan kentleşme metalaşma demektir. O da beraberinde ticareti getirir. Ticaret ise, koloniler şeklinde neolitik toplum damarlarına sızarak gittikçe artan biçimde metalaşmayı, değişim değerini (Neolitik toplumda nesnelerin kullanım değeri geçerlidir. Değişim yerine ise armağan esastır), mülkiyeti yaygınlaştırıp çözülmesini hızlandırır. Uruk, Ur ve Asur kolonileri bu gerçeği çok açıkça kanıtlamaktadır. Topluluklar zihinsellikleri

içinde maddi ihtiyaç nesnelerini hep aramış ve geliştirmek istemişler; yemek, barınmak, çoğalmak ve korunmak temel kaygıları olmuştur. Önce bulduklarıyla yetinmek, mağaralarda barınmak, göl ve orman kenarlarında daha iyi korunmak, doğurgan anaya öncelik tanımak bu temel ihtiyaçlar nedeniyledir. Avcılık da giderek devreye girer. Hem korunmak hem de etle beslenmek bu kültürü geliştirir. Fakat toplumsallığın başından itibaren kadın toplayıcılığıyla erkek ağırlıklı avcılık arasında bir gerginliğin, farklı kültürel evrimlerin geliştiğini gözlemek mümkündür. İki tarafta da tek yanlı gelişme, birinde 'aslan erkek' diğesinde 'sığır kadın' kültürüne adım adım birikim sağlar. İlk farklı ekonomik anlayışlar böyle temellenir. Neolitik dönemde kadın kültürü zirveye çıkar. Son buzul döneminden sonra, M. Ö. 15.000'lerden itibaren, özellikle Zagros-Toros (eteklerinde) sisteminde çok zengin bitki ve hayvan türleri adeta cennet gibi bir yaşam kurgusuna yol açar.

İnsanlığın bu uzun tarihinde kapitalizme söylenebilecek tek önemli husus, avcılık kültürünün erkeği gittikçe hegemonlaştırmasıdır. Tespit edilebildiği kadarıyla M.Ö. 10.000'lerde kalıcılaşan neolitik kültür kadın ağırlıklıdır. Toplayıcılık sürecinde mağaradan çıkıp yarı-çadırımsı kulübelere geçiş (mağara yakınlarında), bitki tohumlarını ekerek çoğaltma giderek tarım ve köy devrimine yol açmıştır.

Günümüzde yapılan arkeolojik kazılarla bu kültürün tüm Yukarı Mezopotamya'da, özellikle Zagros-Toros sisteminin iç kavislerinde (Bradostıyan, Garzan, Amanos ve Orta Torosların iç etekleri, Nevali Çori, Çayönü, Çemê Hallan kültürü) geliştiği gözlemlenmektedir. Artık-ürün çok sınırlı olsa da biriktirilmektedir.

Kurban kültürünü de bu dönemden başlatmak mümkündür. Tanrılar denen kavramın aslında artan verim karşısında toplulukların kendi kimliklerine saygının ve ilk ifade tarzının sonucu olarak geliştiğini gözlemek anlaşılır bir husustur. Verimlilik hamdetmeyi getirir. Kaynağı topluluk tarzındaki evrime dayandığına göre, kendini kimliklendirme, yüce kılma, dua etme, tapınma, zihinsel dünyanın artan gelişmesi olarak sunma tarımsal devrimle derinden bağlantılı kültür öğeleridir. Arkeolojik bulgular bu görüşü çarpıcı bi-

çimde doğrulamaktadır. Daha da somut olarak ana-tanrıça ve kutsal ana kavramları da doğrulayıcı bir etkindir. Kadın figürlerinin yaygınlığı kanıtlayıcı etkenlerin başında gelmektedir.

Ekonomi kavramı olarak olmasa bile, öz olarak belki de ilk defa bu tarz birikime dayandırılabilir. Bilindiği gibi eko-nomos kelimesi Yunanca aile, hane yasası demektir. Kadın etrafında ilk yerleşik tarımsal ailelerin doğması ve çok az da olsa başta dayanıklı gıdalar olmak üzere saklama, ambarlama imkânı ile birlikte ekonomi doğmaktadır. Fakat bu tüccar ve pazar için bir birikim değil, aile için bir birikimdir. İnsani olan ve gerçek ekonomi de bu olsa gerek. Birikim çok yaygın bir armağan kültürüyle göz koyulacak bir tehlike ögesi olmaktan çıkarılmaktadır. "Mal tamah getirir" ilkesi herhalde bu dönemden kalmadır. Armağan kültürü önemli bir ekonomik biçimdir. İnsanın gelişme ritmiyle de son derece uyumludur.

Kutsal Ana Kültünden Güçlü Kurnaz Erkek Kültüne Geçiş

Neolitiğin ana bölgesi Orta ve Yukarı Dicle-Fırat havzaları bu temelde uygarlığa katılmıştır. Diğer gerek neolitik seviyeye erişmiş gerek erişmemiş tüm klan toplulukları, ezici bir biçimde dıştan gelen uygar toplum saldırılarıyla; işgal, istilâ, sömürgecilik, asimilasyon ve yok etme yöntemleriyle karşılaşmışlardır. Gözlemlerimiz tüm insan topluluklarının yaşadığı bölgelerde bu yönlü gelişmelerin yaşandığını göstermektedir. Daha sonraki her alanda ve daha üst aşamalarda uygar toplumun saldırılarıyla toplumun kök hücresi sayabileceğimiz neolitik toplum ve önceki dönemlerden kalmış olanlar çözülme süreçlerine girerek, günümüze kadar kalıntı olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir.

Komünal toplumun doğasını çözmeden, sonraki gelişmeleri doğru ele alamayacağımızı ısrarla vurguluyoruz. Nasıl ki hidrojen atomunu -bir proton ve elektronlu- çözmeden hiçbir elementi çözmenin gerçekçi olmayacağı doğruysa, toplumun kök yapısı için de komünal topluluğu kavramadan toplumsal olgunun çeşitliliğini anlamlandıramayız; eksik bir anlatım, dolayısıyla yanlış bir toplumbilim ortaya çıkar. Mitoloji, teoloji, fantastik bir toplum anlayışı verdi

diye, yamalı bohça misali bir sosyoloji de kafa karıştırıp yormaktan öteye sonuç vermiyor. Bu da iktidarın daha da başını alıp çılgınlaşmasına yol açıyor, çünkü komünaliteyi çözmeden, iktidarı çözemezsin. Hiyerarşik ve devlet iktidarının yükseldiği zemin komünalitedir. Hiyerarşi, kavram olarak, kutsalın yönetimidir; bilge yaşlının otorite kazanmasıdır. Doğuş aşamasında işlevi olumludur. Gençlere yol göstermek, komün-klanı sevk ve idare etmek gelişmenin ileri bir aşamasıdır. Bilgenin bu işten yararı ise, yaşlılığın sıkıntılarını kolay aşmaktır. Çevresine toplanan gençlerden yetenekli olanlar tecrübesinden yararlanarak daha da başarılı olabileceklerini kavramaktadırlar. Dini yorumculuğun ilk örneği olarak Şaman da yakın bir müttefik olabilir. Şamanın giderek din alanındaki sözcü olması, rahipliğe dönüşümü anlamına gelir. Erkek gençlerin av ustalığı bir şefin etrafında onları askeri bir maiyetin prototipi haline getirir. Rahip-Şef-Bilge ittifakı yükselen hiyerarşiyi ifade eder. Henüz devlet kurumsallığına ulaşamamıştır. İlişkiler kişiseldir. Evcil-ana etrafındaki güç giderek dağılmaktadır.

Kutsal ana kültüründen baba kültüne geçiş, kurgusal zekânın kutsallık zırhına bürünmesini de sağlar. Ataerkil sistemin bu biçimde kök bağladığı güçlü bir varsayım olarak ileri sürülebilir. Ataerkil zihniyetin olanca görkemli çıkışını Dicle-Fırat havzasında güçlü kanıtlarıyla tarihen de tespit edebiliyoruz. Yaklaşık M.Ö. 5.500-4.000'lerde Aşağı Mezopotamya çıkışlı olarak tüm Mezopotamya'da yayıldığını, başat toplumsal kültür haline geldiğini görüyoruz. Bu kültüre geçmeden, daha çok Yukarı Mezopotamya'nın dağ-ova eteklerinde ürün bitekliğine dayalı bir anaerkil toplumun M.Ö. tüm mezolitik ve neolitik evrelerde başat olduğunu da özellikle arkeolojik kayıtlardan çıkarsamak mümkündür. Yazılı kültürde de birçok ipucuna rastlıyoruz. Kadına dayalı din ve dil öğeleri hayli gelişkindir.

Şahsi düşüncem, uygarlık öncesi toplumun asla bitirilip yok edilemeyeceğidir. Çok güçlü olduklarından değil, tıpkı kök hücreler olgusunda rastladığımız gibi toplumsal varlığın onlarsız mümkün olmadığındandır. Uygur toplum ancak kendinden önceki toplumla birlikte var olabilir. Bu husus tıpkı işçi olmadan kapitalizmin olama-

yacağı gibi bir gerçekliktir. Uygar toplumun varlığını uygarlaşmamış veya yarı-uygarlaşmış toplumlara dayanarak sürdürmesi diyalektik olarak da ancak mümkündür. İmhalar, yok etmeler kısmen gerçekleşmiş olabilir, ama tamamıyla gerçekleşmesi toplumsallığın doğasına aykırıdır.

Bununla birlikte tarih boyunca ayakta kalan neolitik toplumun ideolojik kültürünü küçümsememek gerekir. Analık hukuku, toplumsal dayanışma, kardeşlik, çıkarsız ve salt toplum amaçlı sevgi, saygı, iyilik düşüncesi yani ahlak, karşılıksız yardımlaşma, gerçek değer üretenlere ve toplumu yaşatanlara saygı, kutsallık ve tanrısalılık kavramlarının saptırılmamış özüne bağlılık, komşuya saygı, eşitliğe ve özgür yaşama özlem gibi ölümsüz değerler bu toplumun temel varlık nedenleridir ve aynı zamanda toplumsal yaşam sürdürükçe varlıklarını asla yitirmeyecek değerlerdir. Uygarlık değerleri baskı, sömürü, gasp, talan, tecavüz, katliam, vicdansızlık (ahlaksızlık), yok etme, eritme gibi çok sayıda toplum için gereksiz maddî ve manevî kültür öğeleriyle yüklü olduğundan, toplumdaki varlıkları geçicidir. Bunlar daha çok hastalıklı, sorunlu toplumun vasıflarıdır.

Demokrasinin prototipini doğal toplumdaki yararlı hiyerarşide görmek mümkündür. Birikime ve mülkiyete dayanmayan topluluğun ortak güvenliğini, yönetimini sağlayan gerek ana-kadın gerek yaşlı-tecrübeli erkek son derece gerekli ve yararlı temel öğelerdir. Topluluğun bu öğelere gönüllü saygınlığı yüksektir. Fakat bu durum istismar edilip gönüllü bağımlılık otoriteye, yararlılık çıkara dönüşünce, toplum üzerinde her zaman gereksiz zor aygıtı ortaya çıkmaktadır. Zor aygıtının kendini ortak güvenlik ve kolektif üretim yöntemleriyle gizlemesi, tüm sömürücü ve baskıcı sistemlerin özünü teşkil etmektedir. İcat edilen en uğursuz oluşum budur. Bu öylesine bir icattır ki, daha sonra geliştirilecek tüm kölelik biçimleri, korkutucu mitolojik ve dinsel formları, sistemli imhaları ve talanları, yakıp yok etmeleri beraberinde getirecektir.

-KARŞI DEVRİM-

Ana-Tanrıçanın 'Toplumsal' Düzenine Karşı Erkek Egemenin 'Bozguncu' Düzeni

Tarih M.Ö. 4.000'lerden itibaren ticaretin yaygınlaştığını göstermektedir. Aşağı Mezopotamya'da ilk kent devleti Uruk sitesi etrafında (M.Ö. 4.000-3.000) gelişen uygarlığa bağlı olarak İran'ın Güneybatısı'ndaki Elam'dan Yukarı Mezopotamya'da bugünkü Elâzığ ve Malatya yörelerine kadar bir tüccar kolonileşmesine rastlamaktayız. İlk sömürgecilik kapısı bu biçimde açılıyor. Daha önce de M.Ö. 5.000-4.000 döneminde Uruk öncesi egemen kültür El Ubeyt (devlet öncesi ilk ciddi gözlemlenen ataerkil kültür) koloniciliğine tanık olmaktadır. Ticaret ve kolonileşme iç içedir. Çanak çömlek, dokuma ürünleri karşılığında maden ve kereste ağırlıklı eşya nakledilmektedir. Tüccarla birlikte pazar da şekilleniyor. Eski armağan ve kurban sunma merkezleri yavaş yavaş pazara dönüşüyorlar. Farklı bölgelerin ürünleri arasındaki bir nevi ilkel fiyatlandırma ayrıcalığına kavuşan tüccara ilkel kapitalist diyebiliriz, çünkü fiyat tayin etme olanağıyla hiç kimsenin o döneme kadar başaramadığı bir mal birikimine sahip oluyor.

En saf haliyle köleci devletleri ilk Sümer ve Mısır toplumunda görmekteyiz. Sümer ve Mısır köleci devlet formu toplumsal gelişmenin zihniyet, sosyal ve ekonomik kurumlaşma tarzlarına köklü değişiklikleri yerleştirmiştir. Doğal toplumun zihniyet dünyası canlı bir doğa anlayışına dayanır. Her doğa olgusunun bir ruhu var sayılır. Ruhlar canlılığı sağlayan özellik olarak düşünülür. Totemik din anlayışlarında kendilerinden farklı, hükmeden, dışardan bir tanrı anlayışı henüz gelişmemiştir. Doğanın ruhlarıyla, yani kuvvetleriyle anlaşmaya büyük özen gösterilir. Ters düşmek ölümle eşittir. Doğaya temel bakış açısı bu olunca, olağanüstü uyum gereği ortaya çıkar. Ekolojinin en temel ilkesine göre yaşamla karşı karşıyayız. Toplumsal yaşamın doğa güçlerine ters düşmesi en çok sakınılan konudur. Din ve ahlâklarını geliştirirken gözetilecek temel ilke çevreyle, doğa

güçleriyle bu uyum ilkesidir. Yaşamın bu ilkesi o kadar derinliğine zihinlere yerleşmiştir ki, bir din ve ahlâk geleneği olarak başköşeye oturtulur. Aslında bu doğal yaşamın genel bir akış ilkesinin insan toplumuna yerleşimidir. Çevresini esas almayan hiçbir oluş yoktur. Kısa süreli sapmalar da akışla birlikte yeni iç ve dış koşullar altında süreçle bütünleşir; aksi halde tümüyle sistem dışı kalarak varoluşlarını yitirirler. Ekoloji ilkesinin insan toplumundaki önemi doğanın bu temel öznelliğinden ileri gelir.

Güçlü adam karşısında ilk kurban kadın olmuştur. Yaşamla bağının daha güçlü olması, kadında doğal duygusal zekâyı daha gelişkin kılar. Çocukların anası olarak acıyla yoğrulu bir emekle toplumsal yaşamın esas sorumlusudur. Yaşamın farkında olması kadar, nasıl sürdürüldüğünü de daha çok bilmektedir. Toplayıcıdır. Toplayıcılığı hem duygusal zekânın bir sonucu, hem de doğadan öğrenmiş olmasının bir gereğidir. Toplumsal birikimin uzun bir tarihi boyunca ana-kadın etrafında gerçekleştirildiği, bir nevi zenginlik, değer merkezi rolü oynadığı antropolojik verilerdendir. Artık-değerlerin de anası olduğu kestirilebilir. Esas rolünü avcılık olarak belirleyen güçlü erkek adamın bu birikime göz koyması anlaşılırdır. Hâkimiyet kurması halinde yüklü avantajlar sağlayabilecek durumdadır. Kadının cinsel obje durumundan tatalım çocukların babalığına, bir nevi efendiliğine geçiş, diğer maddi ve manevi kültürel birikimler üzerinde söz sahibi olması hayli iştah kabartıcıdır. Avcılıkla kazandığı gücün örgütlülüğü, ona egemen olma, ilk toplumsal hiyerarşiyi kurma şansını tanımaktadır. Analitik zekânın toplumsal bünyede ilk kötücül amaçla kullanımını ve sistematik hale gelmesini bu tip olgu ve olaysal gelişmelerde gözlemleyebiliriz.

Toplumsal sorunun ilk defa ciddi boyutlarda güçlü erkek adamın etrafında giderek kütleleşen ataerkil topluluklarda boy gösterdiğini söylemek mümkündür. Kadın köleliğinin bu başlangıcı, çocuklardan başlamak üzere erkeğin de köleliğine zemin hazırlar. Kadın ve erkek köleler başta artık-ürün olmak üzere ne kadar değer biriktirme tecrübesi kazanırlarsa, o denli kontrol ve hâkimiyet altına alınırlar. İktidar ve otorite giderek önem kazanır. Ayrıcalıklı bir kesim olarak güçlü adam + tecrübeli yaşlı erkek + şamanın işbirliği, karşı konul-

ması zor bir iktidar odağı oluşturur. Bu odakta kurgusal zekâ, zihni hâkimiyeti için olağanüstü mitolojik bir anlatım geliştirir. Sümer toplumunda tarihen de tanıdığımız bu mitolojik dünya, tanrılaştırılan erkek etrafında yeri-göğü yaratanlığa kadar yüceltilir. Kadın tanrısallığı ve kutsallığı alabildiğine alçaltılır ve silinirken, erkek egemen mutlak güç sahibi olarak belletilir ve muazzam bir mitolojik efsane ağıyla her şey hükmeden-hükmedilen, yaratan-yaratılan ilişkisine bürünür. Tüm topluma ezici bir biçimde özümsetilen bu mitolojik dünya, temel anlatım değeri kazanarak giderek dinselleşir. Artık sınır tanımayan bir kurgusal ve kurumsallaşmış zihniyet biçimiyle karşı karşıyayız.

Uruk sıradan bir insanlık kültürü değildir. Yeni bir mucizenin başlangıcıdır. Uruk Tanrıçası İnanna'nın sesi halen tüm destanların, şiir ve türkülerin ana kaynağıdır. Bu ses bu muhteşem kültürün sesidir. Çirkin erkeğin henüz lekelemediği kadının sesidir aynı zamanda. Uruk kültürü kendi coğrafyasında çiçek açtı. Peş peşe kentler çığ gibi arttı. Bir kent kuşağı oluştu. Güçlü ve kurnaz adam bu sefer asıl birikim kaynağını kentin artan ticari olanaklarında gördü. Dağ eteklerine kadar tersinden bir kültürel akış başladı. Neolitik coğrafyanın kent tarafından yutulmaya başlandığı başlangıç sürecidir. Giderek kısılan İnanna'nın sesi, etkisizleşen kadının sesidir. Kurnaz ve güçlü adamın artık sesi de gürdü. Sümer dilinin ön takılları kadın cinsi karakterindedir. Bu husus dilin oluşumunda kadının rolünü gösterir. Tanrıça İnanna'nın ilk zorba ve kurnaz erkek tanrısı (tanrılaştırılmış egemen erkek), Eridu kentinin koruyucusu Enki'nin elinden kadın icadı 99 sanat türünün eserlerini kurtarmaya çalışırken yaptığı savaşı dile getiren destanı, aslında ilk ve en etkili destandır. Mirasçısı sayılan İngiltere ve Hollanda kraliçelerinin ise, sanki zorba ve kurnaz erkeğin bütün çirkinliklerinin kadında yansıtılmış sembol figürleriymiş gibi biçim kazanmaları, adeta bütün uygarlık serüvenini özetler gibidir.

Ataerkil kökenli mitolojik zekânın ve ondan kaynaklanan zihniyet kalıplarının tam bir meşruiyet kazandırarak başardığı ilk sömürü, baskı ve kurumsal otorite düzenidir. Çeşitli aşamalarda birçok toplulukta bu gelişmeye tanık oluyoruz. Değişik yoğunluk ve biçim-

lerde de olsa. Baskı ve sömürüyü mümkün kılan zekâ duygusal olmaz. Analitik düzeye gelmedikçe ve avcılık kültüründeki tuzak oyunları ile bütünleşmedikçe, toplumsal soruna yol açabilecek bir zihniyet düşünülemez. Bu zihniyet esas işlevini gizlemek için sahte efsaneler üretmek zorundadır.

Şüphesiz kurgusal zekânın duygusal zekâyı iç içe çok olumlu düşünce gelenekleri ve kurumsallığını da söylemek mümkündür. Tüm zihniyet dünyasını hiyerarşik iktidarlara atfetmek doğru olmaz. Bu nedenledir ki, çıplak kavgalar kadar amansız bir zihniyet kalıpları ve düşünce savaşlarını da bu süreçlerde yoğunca gözlemleyebilmekteyiz. İdeolojik savaş dediğimiz ve dini, felsefi, etik, sanatsal birçok biçimde karşımıza çıkan olgu ve olayların kökenine böyle varabiliriz. Mitoloji ve dinlerde bolca rastladığımız çatışmalar özünde bir ekonomik ve politik mücadeledir. Kapitalist zihniyete kadar ekonomik ve siyasi iktidar savaşları hep mitolojik ve dini görüngüler örtüsü içinde kendilerini yansıtır. Devlet hiyerarşik yapıların kalıcı kurumlaşmasını temsil eder. İktidar yapılarının bireysel temsilinin kurumsal temsile dönüşümü, tarihte uygarlık dediğimiz kentleşmeyle gelişen sınıfsal toplumla bağlantılıdır.

Köleci devletçi toplumun oluşumu bu hayati ilkedен ciddi bir sapmaya yol açar. Çevre, ekolojik sorunun oluşumunun bu yönlü oluşan toplumla, uygarlık başlangıcıyla sıkı bir bağı vardır. Sınıflı toplum uygarlığı doğayla çelişen toplumdur. Bu olgusal sorunun temel nedeni, yeni toplumun köklü bir karşıdevrimle oluşan köleci zihniyet dünyası-paradigmasıyla ilgilidir. Doğal toplumda tüm topluluk üyeleri yaşam bütünlüğünde organik olarak yer alırlar. Herkes toplumun dürüst, içten bir parçasıdır. İnanç ve duyular ortak. Yalan ve aldatmaca kavramları hiç gelişmemiştir. Doğayla adeta aynı çocukça dili konuşur gibidirler. Doğaya hükmetmek, kötü kullanmak, yeni geliştirdikleri toplum yasaları olarak ahlak ve dinlerine karşı en büyük günah -tabu- ve kötülüktür. Yeni köleci devlet toplumunda ters yüz olan, bu temel dini ve ahlaki anlayıştır. Toplumsal meşruiyetin sağlanması zor kadar yalana da ihtiyaç göstermektedir. Yalnız zorla köleci sistemin yürütülmesi olanaksızdır. Toplumu köklü inançlara bağlamadan sistemi sürdüremezsiniz.

**Ana-Tanrıça'nın Toplumsal Düzenine Saldırı:
Güçlü adam, Yaşlı-Tecrübeli Erkek Ve Şamanın İttifakı**

İnsanlığın ilk topluluk durumuna hangi tanımlama çerçevesinde 'doğal toplum' diyebileceğimizi bundan önceki bölümde izah etmeye çalıştık. Klan tarzı toplumsal örgütlenmenin zaman ve mekânda yayılması, giderek çeşitlilik ve hacim kazanması doğası gereğidir. Kadın-ana etrafında giderek büyüyen ve kimliğini yetkinleştiren toplulukta erkek boyutunda rahatsızlıkların geliştiğini eldeki verilerden tespit etmekteyiz. Kadın-ananın etrafında biriken çocuklar ve kadının kendine yardımcı olma anlamında daha çok yüz verdiği erkekler diğer erkeklerin kıskançlığına ve öfkesine yol açmaktadır. Daha önemlisi ana-kadın evcil düzeni geliştirmektedir. Yiyecek, giyecek ve diğer araçsal donanımları bu evcil düzenden toplamaktadır. Gözlemleri ile büyücü kadın durumuna da gelerek bilgelik kazanmaktadır. Bu evcil düzene ne kadar çok çocuk ve dost (yakın) erkek bağlarsa, o kadar güçlü bir ana-kadın olmaktadır. Dizginlenemez bir kadın kültürünün gelişmesi söz konusudur. Eldeki kanıtlar, daha yaygın tanrıça dinsel düzeni, dildeki dişil öğeler, yontular ana-kadının yükselen gücünün açık göstergeleridir. Erkeklerin önemli bir kısmı doğal olarak bu düzenin uzağındadır. Ana-kadının yararlı bulmadıkları ve yaşlılar ağırlıklı olarak bu sistemin dışında kalabiliyorlar.

Başlangıçta çok zayıf olan bu çelişki giderek gelişir. Avın gelişmesi erkeğin savaş gücünü ortaya çıkarırken bilgisini de arttırır. Dışlanan yaşlılar bu temelde erkek egemen bir ideolojiye doğru gelişim gösterirler. Özellikle 'Şamanizm' dini bu olguyu çarpıcı olarak karşımıza çıkarmaktadır. Şamanlar daha çok erkek rahiplerin prototipini temsil etmektedir. Kadınlara karşı çok sistemli olarak karşı bir hareket, ev düzeni geliştirmek istiyorlar. Daha önce ana-kadının gelişmiş evcil düzeni karşısında basit kulübeler, yarı-vahşi gibi barınan erkek Şamanizm ile karşı bir ev düzeni oluşturabiliyor. Şamanlarla yaşlı ve tecrübeli erkeklerin ittifakı önemli bir gelişmedir. Aralarına aldıkları bazı genç erkekler üzerinde kurdukları ideolojik güç

ile topluluk içindeki konumları giderek güçleniyor. Erkeğin güç kazanmasının niteliği daha çok önem kazanmaktadır. Hem avcılık hem de dışa karşı klanı savunma askeri nitelikte ve öldürmeye, yaralamaya dayalıdır. Bu, savaş kültürünün başlangıcıdır. Ölüm-kalım söz konusu olduğunda, otorite ve hiyerarşiye bağlı olmayı gerektirmektedir.

Güçlü adam, ana-kadın kıskacından kurtulmak isteyen erkeğin etkili avcılık konumuyla sağladığı güçtür. Fiziki gücü ve avcılık tekniği başarılı av şansını artırır. Bu özelliğinden yararlanmak isteyen gençlerle kurduğu birlik daha da başarılı olmalarını getirir. Belki de tarihte ilk askeri maiyet bu temelde ortaya çıkmıştır. Tarihte kadın karşısında bariz bir üstünlüğe geçmiştir. Kabilenin yaşlılarıyla kurduğu ittifak, ataerkilliği anaerkillik karşısında güçlendirecektir.

Son ittifak halkası toplumun şifa dağıtıcıları, mucize sahipleri olan Şamanlardır. Rahip ve büyücünün ortak fonksiyonlarını taşır. Eğitimcidir. Belki de toplumdaki ilk uzmandır. Biraz şarlatanlıkla karışık da olsa, şaman uzmanlığı toplulukta giderek kurumlaşır. Şaman da daha çok erkektir. Hanedanlık inşasında bu güçlerin ittifakıyla anaerkil düzen büyük bir darbe yer. Aralarında yoğun mücadele verildiğine dair Sümer metinlerinde izlerine rastlamaktayız. Erkek bu düzen altında hem çocukların sahibidir, babasıdır; hem çok çocuk (güç için özellikle erkek çocuk) sahibi olmak ister, hem de buna dayanarak ana-kadının elindeki birikimleri ele geçirir. Mülkiyet düzeni gelişmektedir. Rahip devletin kolektif mülkiyeti yanında, hanedanın özel mülkiyeti de gelişmiştir. Çocukların babalığı bu yönüyle de gereklidir. Yani mirasın çocuklarına (daha çok erkeğe) geçmesi için babalık hakkı şarttır.

Avcılıkta güçlenen ve çevresinde bir grup örgütleyen güçlü adam, bu gücünü iyice fark ettikten ve kabul ettirdikten sonra ana-kadının evcil düzenini yavaş yavaş kontrolüne almıştır. Bu süreç ilk site devletlerin kuruluşuna kadar devam etmiştir. Bunun en şahane açıklamasını Sümer şehir devletlerinde görmekteyiz. Yazılı tabletler bu gerçekliği çok çarpıcı şiirsel bir dille anlatmaktadır. Sümer şehir devletini başlatan Uruk tanrıçası İnanna Destanı çok çarpıcıdır. Halen kadın kültü ile ataerkil kültün dengede olduğu bir dönemi yansı-

tan bu destan çok çetin geçen bir sürecin anısını dile getirmektedir. Uruk tanrıçası olarak, Eridu tanrısı olan 'Enki'nin sarayına gidip, oradan daha öncesinde kendisine ait olan 104 'me'sini çeşitli yöntemlerle ele geçirmesi ve Uruk'a kaçırması bu dönemi izah etmede kilit bir role sahiptir. 'Me'lerle kast edilen, temel uygarlık buluşlarıdır. İnanna bu buluşların ana-tanrıça kadına ait olduğunu, bunda erkek tanrı 'Enki'nin rolü olmadığını ve kendisinden zorla ve kurnazlıkla çaldığını ısrarla vurgulamaktadır. İnanna'nın tüm çabası bu ana-tanrıça kültünü tekrar ele geçirmektir. M.Ö 3.000'lerde bu destanların söylendiği tahmin edilebilir. Halen ana-kadının gücünün dengede olduğu bir dönemdir. Bu tarihlerden sonra adım adım gerileyen bu kült ve kültür o kadar acımasızlığa tabi tutulur ki, kadın daha sonra kendisini dönemin uygarlık merkezi (bugünün Newyork'u) Nippur'da 'musakkatin' denilen genelevde bulur. Bir yanda Sümer rahibi zigguratıta kendisine bir harem kurarken, halk için de genelev oluşturulur. M.Ö 2.000'lerde yazılan Enuma Eliş Destanında tanrıça Tiamat artık korkunç bir cadıdır ve paramparça edilmesi gereken kadını temsil etmektedir. Korkunç bir söylem, gerçekleştirilen mahkûmiyeti yansıtmaktadır. Daha sonrasını tek tanrılı dinler ve burjuva toplum sisteminin bir kafese tıktığı tatlı sesli ve süslü püslü kadın tamamlamaktadır. Tarihsel, toplumsal sistemlerde kadının içine sokulduğu statünün yoğun bir ideolojinin propagandasına tabi tutulması o kadar ilerlemiştir ki, artık bizzat kadın zihni bile buna kader diyebilmekte ve gereklerini yerine getirmeyi kaderin gereği saymaktadır. Tek tanrılı dinler tanrı emri saymaktadır. Yunan felsefesi kadını zayıflık etkeni olarak göstermektedir. Kaba bir madde yığını, erkeğin sürdüğü tarlası gibi her türlü alçaltıcı yaklaşım layık görülmektedir.

Ataerkil Otoritenin Kök Salması

Uygarlık öncesi toplum çağlarında 'güçlü adam'ın ilk zor örgütlenmesi sadece hayvanları tuzağa düşürmedi. Kadının duygusal emeğinin (göz nurunun) ürünü olan aile-klan birikimine de göz ko-yan aynı örgütlenmeydi. İlk ciddi zor örgütlenmesidir. El konulan,

kadının kendisi, çocukları ve diğer kan hısımlarıydı. Hepsinin maddi ve manevi kültür birikimleriydi. İlk ev ekonomisinin talanıydı. Bu temelde proto-rahip şaman, tecrübe sahibi şeyh ve güçlü adamın zor örgütünün el ele verip, tarihin ilk ve en uzun süreli ataerkil hiyerarşik (kutsal yönetim) gücü oluşturduğunu tüm benzer aşamadaki toplumlarda gözlemlemekteyiz. Sınıflaşma, kentleşme ve devletleşme aşamasına kadar toplumsal ve ekonomik yaşamda bu hiyerarşinin belirleyici rol oynadığı açıktır.

En yetenekli kişi, sözü, otoritesi en yüksek kişi konumuna geliyor. Ana-kadın kültü karşısında üstünlüğünü geliştiren farklı kültürün başlangıcı söz konusudur. Sınıflı toplumdan önceki bu otorite ve hiyerarşi gelişimi tarihin en önemli dönüm noktalarından birini teşkil etmektedir. Ana-kadın kültürü ile nitelikçe farklıdır. Bu kültürde ağırlıklı olan toplayıcılık ve daha sonraki bitki üretimi, savaş gerektirmeyen barışçıl bir faaliyettir. Erkek ağırlıklı av ise savaş kültürüne, sert otoriteye dayanan bir faaliyettir.

Ataerkil toplumun hiyerarşik ve otoriter yapısı esastır. Hiyerarşik kavramı, şamanın kutsal otoritesi ile birleşen otoritenin yönetim anlayışının ilk örneğini anlamlandırmaktadır. Giderek toplumun üstünde yükselecek bu otorite kurumu, sınıfsallaşma yönlü gelişmeler yoğunlaştıkça devlet otoritesine dönüşecektir. Hiyerarşik otorite daha çok kişiseldir, kurumlaşmamıştır. Dolayısıyla devlet kurumlaşması kadar toplumda hâkimiyeti yoktur. Uyum yarı yarıya gönüllüdür. Bağlılık toplumun menfaatleri ile belirlenmektedir. Fakat başlayan süreç devleti doğurmaya açıktır. İlkel komünal toplum bu sürece uzun süre direnir. Elinde ürün biriktiren ancak bunu topluluk üyeleri ile paylaşırsa otoritesine saygı ve bağlılık gösterilir. Biriktirmeye büyük bir suç gözüyle bakılır. En iyi kişi birikimlerini dağıtan kişidir. Halen kabile toplumlarında yaygın olan 'cömertlik' anlayışı kaynağını tarihin bu güçlü geleneğinde bulmaktadır. Bayramlar bile bir nevi fazlayı dağıtım törenleri olarak başlamıştır. Topluluk, biriktirmeyi daha başlangıçta kendi üzerlerinde en önemli tehdit olarak görmekte ve ona karşı direnmeyi ahlâk ve din anlayışının temeli haline getirmektedir. Tüm dinsel-ahlâksal öğretilerde bu geleneğin izlerini güçlü bir biçimde görmek zor değildir. Toplum

hiyerarşiye ancak yararlılığı, cömertliliği bir şeyler kazandırdığında onay vermektedir. Bu yönlü hiyerarşi olumlu ve yararlı bir rol oynamaktadır. Ana-kadına dayalı hiyerarşinin bu niteliği halen tüm toplumlarda büyük bir saygı ve otorite olarak kabul gören 'ana' kavramının da tarihsel temelidir, çünkü ana en zor şartlarda hem doğuran hem besleyen başat öğedir. Bu temelde oluşan kültür ve hiyerarşi, otorite elbette büyük bağlılık gerektirir. Toplumsal varlığın temelini oluşturması günümüze kadar 'ana' kavramının gücünün gerçek izahıdır. Sanıldığı gibi bu soyut bir biyolojik doğuruculuk özelliğinden ileri gelmemektedir. 'Ana, tanrıça ana' en önemli toplumsal olgu ve kavram olarak anlaşılmalıdır. Devlet olgusuna tamamen kapalı, onu doğurtmayan tüm özelliklerini bağrında taşımaktadır.

Bu tanımlama çerçevesinde doğal toplumu insan varlığının başlangıç tezi olarak değerlendirmek gerçekçidir. İnsanlık var olmayı bu teze dayanarak başlatmıştır. Ondan öncesi hayvansı yaşamdır. Sonrası ise ona karşıtlık temelinde gelişen hiyerarşik ve devletçi toplum biçimindeki gelişimdir. Zaten bu dönemin antitez karakteri doğal toplumu sürekli bastırması ve geriletmesinden kaynaklanmaktadır. Tez olarak doğal toplum, insan yerleşiminin tüm alanlarında geçerli olduğu gibi, süre olarak da başat olarak neolitik dönemin sonlarına (yaklaşık M.Ö 4.000) kadar etkin bir toplumsal sistemdir. Bastırılmış olarak da günümüze kadar tüm toplumsal gözeneklerde varlığını sürdürmektedir. Temel toplumsal kavramlarda da bu süreklilik açıktır. Aile, kabile, ana, kardeşlik, özgürlük, eşitlik, arkadaşlık, cömertlik, dayanışma, bayramlar, yiğitlik, kutsallık vb. birçok olgu ve kavramlar bu toplumsal sistemden kalmadır. Buna karşıt hiyerarşik ve devletçi toplum bu sistemi en çok gerileyen, bastıran özelliğini en çok sürdüren özelliktedir. Antitez konumunu bu özelliğinden almaktadır. İki toplumsal sistemin iç içeliği de diyalektik temel yasalarına son derece uygundur.

Doğal toplumdan zorunlu olarak hiyerarşik ve devletçi toplumun gelişmesi diye bir kanun yoktur. Belki bu yönlü bir eğilim olabilir. Eğilimin zorunlu, kesintisiz ve sonuna kadar olması tamamen yanlış bir varsayımdır. Sınıfların varlığını kader olarak görmek, bel-

ki de farkında olmadan hâkim sınıfların ideologluğuna âlet olmaktır. Bu yönüyle ezilen ve sömürülenler adına en tehlikeli bir rolü oynamaktır. Tarih bu tür ideolojik ve politik akımların âdeta istilâsı altında bırakılmıştır.

Hiyerarşinin ataerkil toplumun esasta anaerkil güçle çatışmasından güç aldığı halen yaşanan etnisite toplumlarında da bolca gözlenmektedir. Kadının bu yenilgi üzerine toplumsal formunda büyük kırılmalar görülmektedir. Eskiden kendisi seçici iken, artık mal gibi alınmaktadır. Erkeği etrafında örgütleyen, fakat otoritesini kaptırmamak için uzun süre direnen kadından, geriye iradesini yitirmiş, erkek tercihi razı edilmiş bir kadın figürü, kimliği kalmıştır. Bu sürecin kolay geçmediğine ilişkin diğer bir örneği, anatanrıçayla evlenen kral adayı erkeklerin, kutsal evliliklerin her yıldönümünde kutsal bir törenle kurban edilmesinde görmekteyiz. Birçok toplumda anısına rastladığımız bu törenler, kadının otoritesini kaybetmemek için uzun süre direndiğini simgelemektedir. Kurban törenleri simgesel olarak erkeğin otorite kazanıp kadına hükmetmesini engellemeyi düzenlemektedir.

Hiyerarşik toplum başlangıçta gelişmede olumlu rol oynasa da, giderek ya dağılma ya da devletleşmeyle sonuçlanmak durumunda. Devletle ilkel komünal toplum arasındaki geçiş aşamasıdır. Fakat gücünü toplumsallaşmasından almaktadır. Uzun süre derinliğine ve yüz yüze yaşanması, bu otorite biçimini özellikle etnik gruplarda zirveye vardırırmıştır. Kadınların, gençlerin, etnisitenin diğer üyelerinin boyun eğdirilmesini esas sağlayan hiyerarşik-ataerkil toplumdur. En önemlisi, bu otoritenin sağlanma tarzıdır. Otorite yasayla değil ahlâkla yürütölmektedir. Ahlâk anlam olarak toplumun uyulması gereken kural gücüdür. Bu güç zorla değil, toplumsal varlığın sürdürölmesinde hayatî rolünden ötürü gönüllüce yürütölmektedir. Dinden farkı, kutsallık yerine dünyevî ihtiyaçtan kaynaklanmasıdır. Din de şüphesiz dünyevîdir, ama kavramların sihirli yanı ve en eski oluşumu onu kutsallığa daha fazla büründürmektedir. Daha soyut ve törenseldir. Ahlâk ise daha günlük, dünyevî ve gerekli pratik kurallardır. İç içe olmakla birlikte, ahlâk sürekli dünya işlerinin yönetimini düzenlerken, din inanç ve öte dünyalar kavrayışına yanıt ge-

tirmeye çabalamaktadır. Din ilkel toplumun teorisiyken, ahlâk pratiği oluyor. Komünal toplumun hiyerarşiyle çatışması sürekli. Biriken maddi ve manevi değerlerin topluma yeniden dönmesiyle daha da tekelleşmesi için dini ve ahlaki kurallarda çatallanma boy vermektedir. Ataerkil toplumun değerlerini yansıtan dinsel olguda soyut ve tek tanrı kavramına doğru bir gelişme yaşanırken, doğal toplumun anaerkil otoritesi çok tanrıçalı anlayışla direnmektedir. Evcil ana düzeninde emek, üretim ve herkesi yaşatmak için gerekeni verme kuralı esastır. Ataerkil ahlak birikimi meşrulaştırıp mülkiyetin yolunu açarken, komünal toplum ahlakı birikimi ayıplamakta, buna kötülüğün kaynağı gözüyle bakmakta ve dağıtılmasını teşvik etmektedir. 'Cömertlik' kavramının kökeni bu olguda yatmaktadır. Özel mülkiyete karşı kolektif mülkiyeti korumaya çalışmaktadır. Toplumdaki uyum giderek bozulmakta, gerginlik artmaktadır. Bu çelişkinin çözümünü ya eski değerlere geri dönmekte, ya da içte ve dışta gücünü tırmandırmakta görmektedir. Baskı ve sömürüye dayalı şiddet ve savaşın toplumsal temeli böyle oluşmaktadır.

Bu çelişkili sürecin varacağı aşama, kalıcı zora dayalı kurumsal otorite olarak devlettir. Devletin doğuşu, toplumların tarihinde ikinci büyük aşamadır. Tüm üretim, sosyal yaşam, iktidar ve zihniyet yapısına köklü değişimler getirir. Düzensiz kabile ve aşiret çatışmaları, birikim ve mülkiyeti sürekli çığneyip aşındırdığı için, bulunan karşı çare otoritenin güce dayalı kurumlaşmasıdır. Şamandan rahip, bilgeden kral, şeften komutan doğmuştur. Üç olguda da kişi geçici, kurum sürekli. Yerleşiklik süreci köyü aşip kent aşamasına varmıştır. Köy toplumunda başlangıçta komünal düzen egemendir. Köy neolitik toplumun temel yaşam yeridir. M.Ö. 11.000-3.000'lere kadar süren tarımsal devrimin kutsal mekânıdır. Komünal toplumla hiyerarşik toplumun uzun süre beraberliğini de temsil eder. Ağalık, beylik henüz yoktur. Evcil-ananın görkemli onur abidesidir, çünkü eve ilişkin tüm değerler onun zihninden doğmaktadır. Etrafta evcilleştirdiği hayvanlarıyla kültürleştirdiği bitkiler, eşine rastlanmadık mucizevî bir yaşam sunmaktadır. Bu dönemdeki binlerce buluş, ana kadının eseridir. Dönem mucidi belli olmayan 'kadın icatları' dönemidir. Kurnaz ve güçlenen hiyerarşik gruplar bu icatlar ve ürün

zenginliği üzerine göz dikecekler, gasp edecekler, konumlarını kalı-
cılaştırmak için devleti doğuracaklardır. Zağros-Toros eteklerinde
halen binlerce tümseklerde yaşanan bu dönem köylülüğünden kal-
kılarak Dicle, Fırat, Nil ve Pencap ırmaklarının suladığı ovalarda bir
yandan şehirler kurulurken, beraberinde devlet (Polis) düzenine de
yol açacaklardır.

Köyle başlayan ve şehirle derinleşen zihniyet devrimi, kendini
ilkin dinsel inanç kültüründe yansıtır. Tanrılar düzeni kendini doğa
ve insan düzeninden tamamen ve ısrarla ayırmaya çalışır. Tanrıların
uzun ömürlülüğü, göklerde yaşadıkları, bazen yer altına da çekildik-
leri, insanları aralarına sokmadıkları, canları isterse insanları ceza-
landırdıkları gibi sıfatlar yüklenirler. Sümer mitolojik tanrılarında
bu özellikler giderek daha da çeşitlenir. Şehirleri koruyan tanrılar-
dan, ırmak, ekin, deniz, dağ, gök, yer altı tanrılarına kadar zengin bir
Panteon -tanrılar kadrosu- oluşur. Bu kavramlaştırma düzeni doğal
güçlerle iç içe toplumda yükselen sınıfsal gücü temsil etmektedir.
Yeryüzünü aralarında paylaşan hâkim sınıfların varlığını kutsallaştır-
ıp kalıcılaştırmayı esas alan bu yarı-mitolojik ve dini zihniyet for-
mu, kurulan yeni düzende meşruiyet için yaşamsaldır. Komünal
toplumun temel inanç ve ahlâk formları yıkılırken, yenileri daha
güçlü ve kalıcı bir zihniyeti sağlayabilmektedir. Bu ayrım kendini en
çok tanrıça ağırlıklı dini düzenden tanrı ağırlıklı dini düzene geçişte
gösterir. İnanna-Enki, Marduk-Tiamat ayrımının önemi burada ya-
tar.

Hiyerarşi ve sınıfsallık gelişim gösterebilmiştir, ama bu gelişim
bir zorunluluk değil, hiyerarşiyi, ona dayalı devletleşmeyi büyük
zorbalık ve aldatmalarla yürüten güçlerle sağlanmıştır. Bunlar kar-
şısında esas doğal toplum güçleri bitmez tükenmez bir direnme
göstermiş ve sürekli sınırlandırılmış, en dar alan ve aralıklara sıkış-
tırmışlardır. Bazı alan ve aralıklara hiç sokulmamışlardır. Tüm top-
lumu sınıf ve devlet hiyerarşilerinden ibaret görmek, hâkim siste-
min en temel politikası ve propagandası ile sağlanmıştır. Kader de-
nilen oyun bu pratiğin metafizik unvanı oluyor. Bu oyuna bulaşma-
mış din, mezhep, felsefi ve bilimsel ekol neredeyse kalmamış gibidir.
Bu da kökeni binlerce yıl önceye giden rahip ideolojisinin ve tanrı-

krallar devletinin muazzam fizikî ve zihni baskı, politika ve propagandalarının sonucudur. İsteyen bu oyuna mitoloji, isteyen felsefe, o da olmazsa bilimsel ekol demiştir. Varılan nokta devletleşmiş ideolojiler ve bilimlerin dört dörtlük güncel durumudur.

Hiyerarşik sistemle başlayan kadının içine alındığı statü çözümlenmeden, ne devlet ne de dayandığı sınıflı toplum yapıları izah edilebilir. En temel yanılgılardan da bu nedenle kurtulunamaz. Kadın bir cins olarak değil, bir insan olarak doğal toplumdan koparılıp en kapsamlı köleliğe mahkûm edilmektedir. Tüm diğer kölelikler kadın köleliğine bağlı olarak gelişmektedir. Dolayısıyla kadın köleliği çözümlenmeden diğer kölelikler çözümlenemez. Kadın köleliği aşılmadan diğer kölelikler aşılamaz. Doğal toplumun bilge kadını ana-tanrıça kültünü binlerce yıl yaşamıştır. Her zaman yüceltilen değer ana-tanrıçadır. O zaman en uzun süreli ve kapsamlı toplum kültürü nasıl bastırıldı ve günümüzün süslü püslü kafes bülbülüne dönüştürüldü? Erkekler bu bülbüle bayılabilirler, ama o bir tutsaktır. En uzun süreli ve derinlikli bu tutsaklık aşılmadan, hiçbir toplumsal sistem eşitlik ve özgürlükten bahsedemez. Kadının özgürlük ve eşitlik düzeyinin toplumun bu yönlü düzeyini belirlediği yargısı doğrudur. Daha doğru dürüst bir kadın tarihi yazılmamıştır. Kadının hiçbir sosyal bilimde yeri gerçekçi olarak konulmamıştır. Kadına en saygılıym diyen bile, bunu ancak kadın tutkularına âlet olduğu oranda geçerli bir hüküm olarak belirler. Kadın, cinselliği dışında bir insan dostu olarak günümüzde bile hiçbir erkek tarafından kabul edilemez. Dostluk erkekler arasında geçerlidir. Kadından dost demek, ikinci gün cinsel skandal demektir. Bu yönlü yaklaşmayı aşan bir erkeği bulmak veya yaratmak en temel özgürlük adımlarından biri olarak değerlendirilmelidir. Sümer uygar toplum modeli en az neolitik model kadar dünyada uygarlığın gelişimini belirlemiştir. Kavram olarak 'uygarlığın' 'kültür'den farkı sınıfsallıkla bağlantılıdır. Uygarlık sınıf kültürü ve devletiyle ilgilidir. Kentlilik, ticaret, ilâhiyat ve bilimin kurumlaşması, politik ve askeri yapının gelişmesi, ahlâk yerine hukukun öne çıkması, erkeğin toplumsal cinsiyetçiliği yeni uygar toplumun hâkim göstergeleridir. Bir anlamda bu özelliklerin toplamına uygar toplum kültürü de denilebilir. İki kavram bu

haliyle özdeş kılınır. Aynı anlamda kullanılır. Verimli Hilal kaynaklı neolitik toplum kültürünün dünyaya yayılmasına benzer bir süreci, ikinci büyük yayılma izleyecektir. Bu sefer 'uygarlık beşiği' olarak rol oynayan Verimli Hilal topraklarında doğurup beşiğinde büyütükten sonra, yeni evlâdını (artık kız değil, erkektir) dünyanın yetiştirmiş kızlarıyla evlendirerek kendini çoğaltacaktır. Benzetme yerindedir. Neolitik kültürün yayılmasının daha çok ana-tanrıça kızlarının dünyanın ulaşıldığı her alanında yetişkin hale gelmesiyle kurumlaştığını varsayabiliriz. Erkek egemen kültürü ifade eden uygar toplum ise, yayıldığı alanlarda erkek evlâdın kurumlaşması anlamına gelecektir. Kız evlâdı kendisine karşılaştırarak bağlayacak olan uygar erkeğin nesli hepten (kadın ağırlıklı toplumun erkek egemenlikli toplum içinde eriyerek) erkekler doğuracak ve günümüze kadar uygarlığımızın erkekliği çoğalarak ve güçlenerek devam edecektir.

Tüm Kölelikler Karılaştırılma Temelindedir

Uygarlık toplumlarında kurumlaşan bir özelliğe çok dikkat çekmek gerekir. Toplumun iktidara yatkınlık hali de diyebiliriz bu gerçekliğe. Bir nevi kadının karşılaşma geleneği üzerinde yeniden yaratılması gibi. İktidar da toplumu kadının karşılaştırılması gibi hazırlamadan varlığından emin olamaz. Karılık, en eski kölelik olarak, ana-kadının tüm kültüyle birlikte, güçlü adam ve maiyetindekilerce uzun ve kapsamlı mücadeleler sonunda yenilgiye uğratılıp cinsiyetçi toplumun egemen kılınmasıyla kurumlaşmıştır. Bu egemenlik eylemi belki de uygarlık tam gelişmeden toplumda yerini bulmuştur. Bu o denli şiddetli ve yoğun bir mücadeledir ki, sonuçlarıyla birlikte hafızalardan da silinmiştir. Kadın neyi, nereden, nasıl kaybettiğini hatırlamaz. Boyun eğmiş bir kadınlığı doğal hali sayar. Bu nedenle hiçbir kölelik kadın köleliği kadar içselleştirilerek meşrulaştırılmamıştır.

Bu oluşumun toplum üzerinde iki türlü yıkıcı etkisi olmuştur: Birincisi, toplumu köleliğe açması; ikincisi, tüm köleliklerin karşılaştırılma temelinde yürütülmesi. Karışma sanıldığı gibi salt bir cinsiyetçi obje değildir. Karışma özde sosyal bir özelliktir. Bir özelliği

çağrıştırmıyor. Kölelik, boyun eğme, hakareti sindirme, ağlama, yalancılığa alışma, iddiasızlık, kendini sunma vb. gibi özgürlük ahlâkının reddetme durumunda olduğu tüm tutum ve davranışlar karılık mesleğinden sayılır. Bu yönüyle düşürülmüş toplumsal zemindir. Köleliğin aslî zeminidir. En eski ve tüm köleliklerin, ahlâksızlıkların üzerinde işlevselleştiği kurumsal zemindir. İşte uygarlık toplumu bu zeminin tüm toplumsal kategorilere yansıtılmasıyla da alâkalıdır. Toplumun bir bütün olarak karılaştırılması sistemin yürümesi için gereklidir. İktidar erkeklikle özdeşdir. O zaman toplumun karılaştırılması kaçınılmazdır, çünkü iktidar özgürlük ve eşitlik ilkesini tanımaz. Aksi halde var olamaz. İktidarla cinsiyetçi toplum arasındaki benzerlik özeldir.

Hiyerarşik toplumda tecrübeli yaşlıların gençler üzerinde kurduğu baskı ve bağımlılaştırmadan da önemle bahsetmek gerekir. Jerontokrasi diye literatüre geçen bu konu bir gerçektir. Tecrübe yaşlıyı bir yandan güçlü kılarken, diğer yandan yaşlılık onu gittikçe zayıf, güçsüz kılmaktadır. Bu özellikleri yaşlıları, gençleri kendi hizmetlerine almaya zorlamaktadır. Zihinlerini doldurarak bu işlemi geliştirmektedirler. Tüm hareketlerini kendilerine bağlamaktadırlar. Ataerkillik bu olgudan da büyük güç almaktadır. Onların fiziki güçlerini kullanarak dilediklerini yaptırabilmektedirler. Gençlik üzerindeki bu bağımlaştırma günümüze kadar derinleşerek devam etmiştir. Tecrübe ve ideolojinin üstünlüğü kolayca kırılmaz. Gençliğin özgürlük istemi kaynağını bu tarihsel olgudan almaktadır. Yaşlı bilgelere günümüz bilim adamı ve kurumlarına kadar gençliğe stratejik, hassas denilen bilgilerin en can alıcı kısmı verilmez. Verilenler daha çok onu uyuşturan ve bağımlılığını kalıcılaştıran bilgilerdir. Bilgiler verildiğinde uygulama araçları verilmez. Sürekli bir oyalama değişmez bir yönetim taktiğidir. Kadın üzerinde kurulan strateji ve taktiklerle ideolojik ve politik propaganda ve baskı sistemleri gençler için de geçerlidir. Gençliğin her zaman özgürlük istemesi fiziki yaş sınırından değil, bu özgül toplumsal baskı durumundan ileri gelmektedir. Ayyaş, toy delikanlı kavramları gençliği küçük düşürmek için uydurulan temel propaganda sözcükleridir. Yine hemen cinsel güdüye bağlamak, serkeşliğe çekmek, ezbere katı

doğmalara bağlamak, gençlik enerjisinin sisteme yönelmesini engellemek ve düzeni sağlamakla bağlantılıdır. Tekrar vurgulamalıyım: Gençlik fiziki bir olay değil toplumsal bir olaydır. Tıpkı kadınlığın fiziksel değil toplumsal bir olgu olması gibi. Bu iki olay üzerindeki çarpıtmaları kaynağına inerek açığa çıkartmak sosyal bilimin en temel görevidir.

Bu kapsama çocukları da almak gerekir. Zaten kadını ve gençliği tutsak kılan, çocukları da dolaylı olarak dilediği sistem altına almış sayılır. Çocuklara hiyerarşik ve devletçi toplumun yaklaşımının çok çarpık yönlerini açığa çıkarmak büyük önem taşımaktadır. Çocukların anadan ötürü doğru temelde eğitilmemeleri, sonraki tüm toplumsal gidişatı çarpık ve yalancı kılar. Çocuklar üzerinde de muazam bir baskı ve yalanlamaya dayalı eğitim sistemi kurulur. Çok çeşitli yöntemlerle sistemin daha beşikten bağımlıları haline getirilmeye çalışılır. Yedisinde neyse yetmişinde de o odur deyişi bu gerçeği dile getirmektedir. Çocuklara doğal toplumun özgür yaklaşımı hep bir hayal olarak bırakılır ve bu hayallerini yaşamalarına hiç izin verilmez. Çocukları doğal hayallerine göre yaşatmak en soylu görevlerden biridir.

Ataerkil ilişkinin güç kazanmasına bir zorunluluk gözüyle bakılamaz. Organik oluşumdan sanki bir kanun gereğiymiş gibi saf bir çıkış değildir. Sınıflaşma ve devletleşmeye giden yolda temel bir aşamayı teşkil etmesi üzerinde önemle durmayı gerektiriyor. Kadına etrafındaki ilişkinin bir güç, otorite ilişkisinden ziyade organik dayanışma tarzında olması, doğal toplumun özüne uygundur. Devlet otoritesine kapalıdır. Organik oluşumundan ötürü zor ve yalana dayanma ihtiyacı duymaz. Bu nokta Şamanizm'in neden ağırlıklı olarak bir erkek dini olduğunu da açıklar. Şamanizm'e yakından bakıldığında, yaniltma ve güç gösterisi ağır basan bir meslek olduğu anlaşılır. Ataerkillik oraya yayılıp sınıflaşma ve devletleşmeyi doğurmaktadır. M.Ö 3.000'ler site devletin tarihte ilk doğuşuna tanıklık etmektedir. En parlak örneği Uruk sitesidir. Gılgameş Destanı özünde Uruk sitesinin kuruluş destanıdır. Denebilir ki, tarihin en büyük devrimi bu site kültürünün çerçevesinde yaşanmıştır. İnanna-Enki kurgusu kadın-ana toplumuyla ataerkil toplumun çe-

kişmesini görkemli bir şiir diliyle yansıtmaktadır. Gılgamesh Destanı kahramanlık çağının her toplumda görülen örneğinin şahane ve ilk orijinal yapısını dile getirmektedir. İlk şehir-barbar çatışmasını da burada görmekteyiz. Kadın hala yenilmiş olmaktan uzaktır, ama güçlü erkek, askeri maiyeti ile artık toplum üzerinde hükümlanlığa adım adım alıştırılmaktadır. İdeolojik kurgusuyla, dinsel kurumlarıyla ve ilk hanedanlık ve saraylarıyla uygar toplumun şafağı atmaktadır ve güç gösterisi ağır basan bir meslek olduğu hemen anlaşılır. Doğal toplumun saflığı üzerine yayılacak kurnazca otorite için güç ve mitoloji özenle hazırlanır. Şaman artık rahipleşme, din adamı olma yolundadır. Yaşlı atayla ilişkiler ittifaka yönelir. Tam hâkimiyet için güçlü avcının adamlarına ihtiyaçları vardır. Gücüne ve av yeteneklerine en çok güvenen grup ilk askeri çekirdeğe dönüşme eğilimindedir. Bu üçlünün elinde giderek değer ve yetenekler birikmektedir. Kadın-ananın etrafı kurnazlıkla yavaş yavaş boşaltılır. Evcil düzen gittikçe kontrol altına alınır. Önce kadın erkeklerin etki-leyici gücü, söz geçireni iken, yavaş yavaş yeni otoritenin hükmüne girer.

İlk güçlü otoritenin kadın üzerinde kurulması rastlantı değildir. Kadın organik toplumun gücü ve sözcüsüdür. O aşılmadan ata-erkillik zafer kazanamaz. Daha ötesine, devlet kurumuna geçilemez. Ana-kadın gücünün aşılması stratejik bir anlama sahiptir. Eldeki veriler Sümer kanıtlanmasında da gözlemlendiği gibi sürecin çok çetin geçtiği anlaşılmaktadır. Tek tanrılı dinlerde yansıtılan Lilith-Havva kadın figürü de sürecin özelliklerini oldukça çarpıcı yansıtmaktadır. Lilith boyun eğmez kadın iken, Havva teslim alınmış kadını yansıtmaktadır. Öyle ki, erkeğin kaburga kemiğinden yaratıldığı iddiası ne kadar bağımlı kılındığının da ölçüsü olmaktadır. Diğer yandan Lilith şahsında kadına edilen lânet, iftira, cadılık, şeytanın arkadaşı benzeri tüm küfürler büyük çekişmenin varlığını kanıtlamaktadır. Bin yılların bu yönlü kültürünü, düşünce ve inançlarını ele vermektedir. Kadının toplumsal alt edilişi çözümlenmeden, daha sonraki erkek egemen toplum kültüründeki temel özellikler doğru anlaşılamaz. Erkekliğin toplumsal kuruluşu akla bile getirilemez. Erkeğin toplumsal kuruluşu anlaşılmadan da devlet kurumu çözüm-

lenemez. Devletle bağlantılı 'savaş' ve 'iktidar' kültürü doğru tanımlanamaz. Konu üzerinde yoğunca durmamızın nedeni daha sonraki tüm sınıflaşmaların sonucu olarak gelişen korkunç tanrı-kişilikler ve her türlü sınır, sömürü ve can almalarına gerçek bir açıklık kazandırmaktır. İnsanlığın lânetine -siyasal iktidar, devlet- kutsal paradigmasıyla bakılırsa, insanlık zihniyetinin en kirli karşıdevrimi gerçekleşmiş olacaktır. Gelişen de bu olmuştur. Buna ilerlemenin zorunlu etkeni denilmesi -Marksizm de dâhil- karşıdevrimlerin en tehlikelisi. Tarihin bu açıdan kesinlikle eleştiri süzgecinden geçirilip doğrultulması sağlanmadıkça, yapılacak her devrim kısa sürede karşıdevrime dönüşmekten kurtulamayacaktır.

Önce kadının, onunla birlikte gençlerin ve çocukların doğal toplum dünyasının yıkılması, üzerlerinde güce ve yalana (mitoloji) dayalı bir hiyerarşinin kurulması yeni toplumun hâkim biçimi haline gelirken, bu süreçle iç içe diğer bir köklü karşıdevrim gelişir: Doğayla ters düşme, tahribe yönelme süreci. Avcı, savaşçı tarzı olmadan toplumun yaşayıp gelişemeyeceği doğru bir varsayım değildir. Etle beslenmeyen hayvan türleri etle beslenenlerden binlerce kez daha fazladır. Çok az sayıda tür etle beslenir. Doğaya derinliğine bakıldığında, hayvansal yaşam için öncelikle zengin bir bitki örtüsü oluşmaktadır. Hayvansal gelişme bitkisel gelişmenin bir sonucudur. Diyalektik ilişki böyledir, çünkü ilk hayvanın yiyecek bir hayvanı yoktur. O bitkiyle beslenecektir. Etle beslenmeye bir sapma gözüyle bakmak gerekir. Eğer tüm hayvanlar birbirini yeseydi, canlı hayvan türü hiç oluşmazdı. Bu evrim kuralına da aykırı bir gelişmedir. Doğanın esaslı eğilimlerinden her zaman sapmalar çıkar, ama sapmaları esas haline sokarsak, hangi türe ilişkinse o türün soyu kurur. Bu olgunun en çarpıcı ifadesi toplumsal olmamak kaydıyla çift cinsellik yaşayanlardaki durumdur. Herkes çift cinsel, dolayısıyla homoseks ilişkisinde olursa, insan soyu kendiliğinden kurur. Bu kısa izah bile avcı ve savaşçılığa dayalı toplumsal gelişmenin çarpıklığını gayet iyi dile getirmektedir.

Sadece maddî açıdan değil, öldürme kültürünün manevî sonuçları çok daha ağırdır. Hayvanları ve hemcinslerini öldürmeyi bir yaşam tarzı -zorunlu savunma dışında- olarak kültürleştiren bir toplu-

luk, artık savaş makinesini geliştirmek için her türlü âlet ve kurumsal düzeni geliştirmeyi temel alacaktır. Devlet en temel güç kurumu olarak hazırlanırken, savaş okları, mızrakları ve baltaları en değerli araçlar olarak icat edilip geliştirilecektir. Doğal ana-toplumdan çıkan ataerkil toplumun tarihin en tehlikeli sapması olarak gelişmesi, günümüze kadar ki tarihin korkunç öldürme ve sömürme biçimlerinin de özüdür. Bu gelişme, bir kader ve ilerlemenin zorunlu koşulu olması şurada kalsın, tam bir sapma halidir. Aslanın krallığına benzer bir gelişme oluyor. Yine yılan-fare diyalektiğine benziyor. Daha şimdiden devlet teorilerine 'yılan-fare' teorisi demek doğruya daha yakın bir değerlendirmedir. Çoğu erkeğin soyadı aslandır. Öyle olmak çok özlenir bir husustur. Soruyorum: "Kimi yemek için?"

Avcılık ve savaş kültürünün varacağı durak askeri örgütlenmedir. Askeri örgütlenme doğal, etnik toplumun dağılması oranında gelişir. Kadın-ana etrafındaki örgütlenme soy, gen, akraba ön ilişkisini geliştirirken, askeri örgütlenme bu ilişkiden kopmuş güçlü erkekleri esas alır. Artık bu gücün karşısında hiçbir doğal toplum biçiminin karşı duramayacağı açıktır. Toplumsal ilişkilere toplumsal zor -buna medeni ilişki de denilmektedir- girmiştir. Belirleyen güç zorun sahipleridir. Böylelikle özel mülkiyetin de yolu açılmaktadır. Mülkiyetin temelinde zorun yatması anlaşılır bir husustur. Zorla ve kanla ele geçirme benlik duygusunu aşırı güçlendirir. İlişkilere hükmetme olmadan, zor aracı geliştirilip uygulanamaz. Hükmetme ise sahip olmayla bağlantılıdır. Hükmetmenin içeriğinde sahip olma bir diyalektik ilişkidir. Sahiplik de tüm mülk düzenlerinin öznesidir. Artık topluluğa, kadına, çocuğa, gençlere, verimli av ve toplayıcılık alanlarına mülk gözüyle bakma dönemi açılmaktadır. Güçlü erkek bütün ihtişamıyla ilk çıkışını yapmaktadır. Tanrı-kral olmaya az kalmıştır. Şaman-rahip artık bu yeni sürecin mitolojisini oluşturmak için iş başındadır. Yapılması gereken iş, bu yeni oluşumu muhteşem bir gelişme olarak hükmedilen insanın zihnine yerleştirmektir. Meşruiyet savaşı en az çıplak zor kadar hünerli çaba gerektirmektedir. İnsanın zihnine öyle bir inanç yerleştirilmeli ki, mutlak bir kanun değerinde olsun. Bütün sosyolojik veriler 'hükmeden tanrı' kavramına bu süreçte erişildiğini göstermektedir. Doğal topluma eşlik

eden 'totem' inancında hükmetme ilişkisi yoktur. Klânın simgesi olarak tabusaldır, kutsaldır. Klân yaşamı nasılsa simgesel kavram-sallaştırılması da öyle yansıtılmaktadır. Klân örgütlenmesinin hayatı ve kurallarına sınımsıkı bağlanmadan yaşam düşünülmemektedir. Dolayısıyla varlığının en yüksek, en yüce yansıması olarak totem dokunulmaz ve kutsal sayılacaktır. Hürmet edilecek, saygı gösterilecektir. Nesne olarak en yararlı eşya, hayvan ve bitkilerden seçilecektir. Doğada klâna yaşamsallık veren nesne ne ise ona inanılacak ve simgesi sayılacaktır. Böylelikle doğal toplumun dini de doğayla bütünlük arz etmektedir. Bir korku kaynağı değil, güçlendirme unsurudur. Kişilik ve güç kazandırmaktadır.

Yeni toplumda yükseltelen tanrı ise totemi aşacaktır, kamufle edecektir. Dağların doruklarında, denizin diplerinde, göklerde ona mekân aranacaktır. Hâkim gücü vurgulanacaktır. Yeni doğan efendiler sınıfına nasıl da benziyor! Eski Ahit'te -dolayısıyla İncil ve Kur'an'da- tanrının bir adı 'Rab', efendi anlamındadır. Yeni sınıf kendini tanrısallaştırarak doğmaktadır. Diğer tanrı adlarından en tanınmış olanı olan 'El', 'Elohim', yücelik anlamına gelip, çöl kabileleri üzerinde yükselen atayı, şeyhi müjdelemektedir. Ataerkilliğin doğuşuyla yeni tanrının doğuşu kutsal kitapların tümünde çarpıcı bir iç içeliğe sahiptir. Homeros'un İlyada'sında, Hintlilerin Ramayana'sında, Finlilerin Kalavela'sında hep böyledir. Zihinlerde yeni toplumun meşruiyeti sağlanmadan yaşama şansı zordur. Hiçbir yönetilen toplum birimi inandırılmadan uzun süre yönetilemez. Zorun yönetimdeki etkisi anlıktır. Kalıcı inanç sağlamaktadır. Tarihin Sümer örneği bu yönlü eldeki ilk yazılı orijinali içermesi açısından incelenmesi hayli ilginçtir. Sümerlerdeki tanrı yaratımı harikadır. Özellikle ana-tanrıçılığın yıkılması, ata-tanrının egemen kılınması tüm destanlarının özünü teşkil etmektedir. İnanna ile Enki, Marduk ile Tiamat'ın mücadelesi baştan sona destanlarını işgal etmektedir. Daha sonraki tüm destanlara ve kutsal kitaplara yansımış bu destanların sosyolojik incelenmesi önümüze muazzam bilgiler sunmaktadır. Tarih boşuna Sümerlerden başlatılmıyor. Dinleri, edebiyat destanlarını, hukuku, demokrasiyi, devleti Sümerlerin yazılı tabletlerine dayalı olarak çözümlemek, belki de sosyal bilime çıkış yaptırabilecek doğruya

yakın temel yollardan biridir. Ataerkil zihniyetin yaşadığı bu karşı-devrim belki de tarihin yaşadığı en büyük çarpıtma, saptırma girişimidir. İnsan, toplum zihninde öylesine kök salmıştır ki, halen bu etkinin aşılmasının kenarından bile geçemiyoruz. Halen Sümer rahipleri bize hükmediyor. İcat ettikleri devlet kurumları ve meşruiyet ifadesi olarak kurguladıkları tanrılar göz açtırmamasına bizi yönetmekte; temel görüş açılarımıza, paradigmalarımıza hâkim olmaktadır. Albert Einstein'ın "Alışkanlıkların, geleneklerin gücü, atomu parçalamaktan daha zordur" deyişi en çok da bu ilişkiler için söylenmiş gibidir. Bu söylem değil midir ki, halen uygarlığın, devletin doğuş beşiği, Sümerlerin kutsal rahip sarayları zigguratlar yurdunda, Dicle-Fırat arasında, Irak'ta, o icatlardan beri dinmeyen acımasız savaş ve sömürü hiçbir insanlık ölçüsüne sığmadan devam ediyor. Demek ki ataerkil toplum ve devletleşmesi insanlığın hayrına olması şurada kalsın, en büyük baş belâsıymış. Bu yeni araç bazen kartopu, bazen nar topu gibi giderek etrafını yıkarak büyüyecek ve kutsallar kutsalı gezegenimizi oturulamaz hale getirecektir. Eski Ahit devletin çıkışını denizden çıkan bir canavara (Leviathan) benzetir. Demek ki Kutsal Kitabın bir yanı da büyük doğruyu tespit etmiş. Leviathan'la baş etmek en temel kaygı olarak sürekli vurgulanır. Bu canavar kontrol edilmezse 'herkesi yer' der.

Sosyal bilimlerin çoğunlukla ilkel komünal düzen, eski ve yeni taş devri, vahşet düzeni dedikleri bu düzende, bana göre komünal anacıl-toplum demenin daha anlamlı olabileceği bir aşamalar serisi söz konusudur. İnsan toplumunun toplam yaşam süresinin neredeyse yüzde doksan dokuzluk kısmını teşkil eden bir aşama. Küçümsememek gerekir. Komünal anacıl toplumun bağrında artık-ürün ve diğer kültür değerlerini biriktirmesi karşısında, hep yanı başında avare avare gezen, bazen başarılı avcılık seferleriyle gittikçe güç kazanan güçlü ve kurnaz erkeğin bu toplumsal düzen üzerinde ilk egemenlik arayışına yöneldiğini çıkarsamak zor değildir. Birçok antropolojik belirti ve arkeolojik kayıt, gözlem ve mukayese, bakış bu ihtimali güçlü kılıyor.

Ataerkil toplumun şaman + yaşlı tecrübeli şeyh + askeri komutan erkek ağırlıklı oluşumundan da sıkça bahsettik. Yeni bir toplum

biçiminin prototipini bu gelişimde aramak daha doğrudur. Yeni toplumdan kastımız, klânın hiyerarşi kazanma durumudur. Hiyerarşinin kalıcı sınıflaşma ve devlet tarzı örgütlenmeye yol açması bu bölünmeyi kesinleştirdi. Sınıf ve devleti tanıyan toplum açık ki nitelik değiştirmiştir. Artık-ürünün armağan olmaktan çıkarılıp değişim malı halinde metalaştırılarak pazarda alış-veriş konusu yapılması bu değişimin temel dinamığıdır. Toplumda pazar-kent-ticaret üçlünün kalıcı bir unsur olarak devreye girmesiyle devletleşme ve sınıflaşma daha da ivme kazanır. Zaman ve mekân koşullarında bu gelişimin nasıl seyrettiğini de sıkça işlediğimiz için tekrarlamayacağım. Farklı anlatımlar olarak çeşitli sosyolojiler bu yeni topluma sınıflı toplum, kent toplumu, devletli toplum, köleci, feodal, kapitalist toplumlar adıyla birçok kavramla karşılık vermeye çalışmışlardır. Sınıfsallık, kentlilik ve devletlilik daha bariz ve kalıcı özellikler olduğundan, daha çok da bu süreçlere 'uygarlık', 'medenîlik' sıfatı tanındığından, bence içeriğine uygun olarak 'uygar toplum', daha kısaltılarak uygarlık demek uygun düşer.

Fakat dikkatten kaçmamış olmalı ki, uygarlık derken toplum etiği açısından bir yücelmeyi, gelişmeyi değil, düşüşü ve baskılamayı esas nitelik olarak yorumluyoruz. Uygar toplum eski komünal anacıl değer yargılarına, yani ahlâk anlayışına göre büyük bir düşüş anlamına gelmektedir. En eski bildiğimiz dil olan Sümercede bu ilişki çarpıcı biçimde dile gelmektedir. Amargi kelimesi hem özgürlük, hem anaya ve doğaya dönüş anlamına gelmektedir. Ana, özgürlük ve doğa arasında kurulan özdeşlik çarpıcı ve doğru bir algılamadır. Uygar toplumu ilk defa tanıyan Sümer toplumu, henüz çok uzak olmadığı eski topluma veya komünal anacıl topluma Amargi kelimesi ile özlem duymaktadır. Bu toplumsal altüst oluşu Sümer orijinalinde izlemek hem mümkün, hem çok çarpıcı ve öğreticidir.

Ziggurat Sisteminde Kadın ve Aile Gerçeği

Sümer rahibinin devlet benzeri kurumlaşmaya giderken, yaptıkları devleti anlamak açısından bizlere belki de en gerçekçi bilgileri vermektedir. Önce ziggurat adlı tapınağını kurmakta, onu göğe doğ-

ru yükseltmekte, üst katı tanrıya alt katı kullarına adamaktadır. Ara bölmeleri orta sınıf temsilcilerine açmaktadır. Tapınağın etrafındaki evler, araziler bir eki durumundadır. Üretim teknolojilerini tapınağın bir bölümünde depolar. Verimli üretimin hesaplarını özenle yapar. Açık ki, bu kuruluş yeni bir toplumdur. Hem de daha önceki hiyerarşik ve doğal toplumun unsurlarının bir özeti gibidir. Hem bu toplumların hem de yeni toplumun kuruluşunda yararlı olabilecek parçalarını alır; yararlı olmayan, engel teşkil eden parçalarını ise dışlar. Tam kutsal bir toplum mühendisi gibi çalışıyor. Aracı kurduktan sonra başlangıçta herkes memnundur. Bayram hali söz konusudur. Büyük çark kurulmuştur; Dicle-Fırat sularıyla âdeta döndürülerek tarihte ilk defa en bol ürünü yaratmaktadır. İnsanlık için bundan daha büyük bayram mı olur? En büyük tanrısallık bu düzenleme değil de nedir?

Rahip Zigguratın en üst katını giderek sayıları azalan tanrılara verirken, bu katı son derece gizli tutar. Kendisi (başrahip) dışında kimsenin çıkmamasını kayıt altına alır. Bu taktik yeni dinsel gelişme için önemlidir. Hem insanların saygısını, merakını, hem de bağımlılığını geliştirir. Başrahip burada tanrıyla buluştuğunu, konuştuğunu sürekli topluma yayar. Tanrının sözünü duymak isteyen, başrahibin 'sözüne' bakmalıdır, çünkü o, tanrının tek yetkili sözcüsüdür. Bu gelenek olduğu gibi İbrahim'i dinlere de geçmiştir. Hz. Musa Sina-Tur Dağı'nda tanrıyla konuşup 'ON EMRİ' almıştır. Hz. İsa'nın diğer adı 'TANRI SÖZCÜSÜ'dür. Birçok defa o da tanrıyla konuşma denemesine girmiştir, ama şeytan bu girişimi boşa çıkarmıştır. Fakat sonunda başaracaktır. Hz. Muhammed'in Miraca çıkışı, aynı geleneğin İslâm'la devam ettiğini gösterir. Üst kat, Grek-Roma dininde Panteon olarak daha görkemli olarak düzenlenecektir. İbrahimî dinlerde ise Havra, Kilise ve Cami olarak daha da görkemleşerek yeniden düzenlenecektir. Toplumdaki din sınıfının artan rolü çok açıktır.

Başrahip tanrı katında-evinde düşünce yoğunluğunu başaran kişidir. Yeni toplumun düzenlenmesinin etkili olması için, tanrıyla diyalogunda geçen sözlere göre olması son derece önemlidir. Tanrı temsilleri için ilk defa bazı heykeller de bu kata yerleştirilmektedir. Bu buluş insan merakını daha da artırır. Kavramsal tanrının simge-

sel putları, figürleri gerekli görülür. Zaten dönemin insan belleği bu tip soyut kavramlarla düşünmekten çok, figürlerle zihni tasarıya hepten yatkındır. Figürsel olmayan düşüncenin, yani sözel, soyut düşüncenin anlaşılması çok güçtür. İnsan toplulukları işaret dilinin (bir nevi figür ve beden dili) etkilerini yoğunca yaşamaktadırlar. Dolayısıyla figürlü, putlu tanrı kavramlaşmaları son derece anlaşılırdır. Ana-tanrıça döneminden kalma çok sayıda şişman kadın figürü daha mütevazı olup, üreten-bereketli ana-kadını temsil etmektedir.

Zigguratın üst katının demek ki ilk tanrı evi, panteon, kilise, havra, cami, cemaâ (üniversite) örneği olması son derece öğreticidir. Zincirlemesine birbirine bağlı bu tarihsel oluşumlar toplumun kutsal hafızası, kimliği anlamına da gelmektedir.

Rahibin ikinci önemli işi toplum mühendisliğidir. Hem yeni toplumu plânlamakta, inşa etmekte, hem bizzat yönetmektedir. Bu görev bizzat rahiplerin katı olan Zigguratın ikinci katında yürütülmektedir. Tanrı vekilleri olarak başrahip sorumluluğunda kutsal bir sınıfa kadar çoğalacaklardır. Her kentin yönetici azınlığı olarak ilk hiyerarşik (kutsal yönetim) kastı oluşturacaklardır. Rahiplerin ilk profesör taslakları olduğunu boşuna söylemedik. Maddî değerlerin üretimini birinci kattaki adamlarına (kullanmanın başlangıcı) yaptırırken, kendileri esas olarak tanrıyla birlikte bilimle ve onun düzenlenmesiyle uğraşmaktadır. Yazı, matematik, astronomi, tıp, edebiyat ve tâbii ki ilâhiyat biliminin temelleri orta kattaki rahip odalarında atıldı. Orta kat aynı zamanda okul-üniversitenin ilk taslağıdır. Tanrı katı mabetlerin, rahip katı okulların prototipidir. Bu faaliyette şüphesiz büyüyen kent toplumunun işlerini yönetmek başlıca etkindir. Maddî faaliyetlerin kendi başına, yani Marks'ın yorumuyla 'özgür emekçilerle hiçbir zaman yürütülmediğini iyi anlamak gerekir. Kapitalist dönem de dâhil, hiçbir sınıflı toplumda özel veya kolektif mülk sahiplerinin özgür emekçileri olamaz. Baskı ve meşruiyetle kullaştırılmayan hiçbir insan, başkalarının mülkünde özgürce çalışmaz!

Rahipler yönetim işlerini önemli oranda meşruiyetle sağlamaktadır. Bundaki en büyük hünerleri tanrı sözcülüğü ve bilim tekelciliğidir. Tanrı sözcülüğü ve bilimsel buluşları kendilerine muazzam bir yönetim gücü vermektedir. Unutmayalım, kapitalizmde bile BİLİM

GÜÇTÜR. Bu bilimin temellerinin neolitik toplumda özellikle Tel Halaf döneminde (M.Ö. 6.000-4.000) sağlandığını hatırlatalım. Ana-kadın tanrıçaların katkıları bu dönemde belirleyicidir. Tüm bitki, evcil hayvan, çömlek, dokuma, öğütme, ev, kutsallık evi konularında ana-kadınların ilk öğretmen konumu iyi anlaşılmalıdır. Ana tanrıça İnanna'nın erkek Tanrı Enki'yle mücadelesinde iddiası, yüz dört (104) büyük icadın (Me) sahibinin kendisi olduğunu, bunları kendisinden çaldığını Enki'ye ısrarla söylemesinin altında yatan gerçeği gayet iyi anlatmaktadır. Yani çoğu buluşu ana-kadınlar yaptı. Erkek yöneticiler bunları kendilerinden çaldılar. Uygarlık aşamasının biraz da bu temelde inşa edildiğini göreceğiz.

Rahiplerin katkıları küçümsenemez. Uygarlığın bilimsel temellerinde icat ettikleri yazı, astronomi, matematik, tıp ve ilâhiyatın rolü kesindir. Bilimi başlatan süreçte Sümer rahiplerinin yerinin başat olduğunu söylemek yerindedir.

Tarihte bilindiği üzere ilk Sümer krallarına rahip-krallar denmesi, gerçekliğini bu anlatımda bulmaktadır. Rahip-krallar kent toplumunun ilk krallarıdır. Her kentin ilkin bir rahip kralı vardır. Bilim ve ilâhiyat temelinde sağladıkları meşruiyet krallık yönetimlerinin esas nedenidir. Bu durum aynı zamanda zayıf yanlarını teşkil edecektir. Belli bir dönem sonra hanedanlıklar dönemine geçilecektir. Bunda ise hanedan başının ittifak ettiği 'güçlü adamın' etrafındaki askeri maiyet temel rol oynayacaktır. Zor 'rahip oyununu' yenecektir.

En altta çalışanlar katı bulunmaktadır. Belki de ilk köleler, serfler ve işçileşmenin temellerini attıkları için, bu 'birinci kat çalışanlarını' iyi kavramalıyız. Nereden ve nasıl sağlandılar? Zorun ve iknanın rolü nedir? Hangi topluluktan ve neyin karşılığında sağlanmaktadır? İçlerinde kadınlar var mıdır? Kadınlar ve aile'nin rolü nedir? Bu soruları yanıtlamak önemli aydınlanma sağlayacaktır.

İlk çalışma gruplarının oluşumunda muhtemelen rahibin ikna gücü başta gelmektedir. Yaptıkları ilk üretim düzenlemesinde sula-mayla birlikte artan besinlerin çalışanları geldikleri yere göre daha iyi besledikleri düşünülebilir. Artan nüfus ve göçlerle birlikte kabile çatışmaları sonucunda kabilesiyle anlaşmazlığa düşenler tapınağı kurtuluş çaresi olarak görmüş olabilir. Diğer bir etken, tapınak inşa-

sında ve üretiminde çalışmanın kutsallığı çok daha önemli bir rol oynayabilir. Her aile ve kabilenin belli sınırlar dâhilinde çocuklarını tapınağın hizmetine vermeleri Ortadoğu geleneğinde çok görülmektedir. Tapınak angaryası genel bir kategoridir, hatta bir onur payesi bile vermektedir. Tapınakta çalışanlar toplumda daha onurlu karşılanmaktadır. Bir nevi Hıristiyan manastırcılığına benzetilebilir. Tarihçilikle de benzer yönleri vardır. Şeyhin mülkünde çalışmak onur ve sevap verir.

Zigguratlar kolektif çalışmanın ilk ve saf örneğini teşkil etmeleri açısından dikkat çekicidir. Örneğin Max Weber gibi bazı sosyologlar 'Fıravun sosyalizmi' olarak değerlendirmektedir. İlk komünist uygulama örneği oldukları açıktır. Zanaatkâr toplulukları da çalışan grubuna dâhildir. Hep birlikte bir fabrika üretimini andırmaktadır. Ürün fazlası depolanmaktadır. Kıtlığa karşı iyi bir sistem olduğu açıktır. Bu işletme şekli rahiplerin gücünü olağanüstü artırmaktadır. Hiçbir aile veya kabile bu etkinliğe ulaşamaz. Tüm aile ve kabileleri aşan bir topluluk ve güç söz konusudur. Yeni toplumun ve devletin rüşeym hali olduğunu Zigguratlar kadar hiçbir örnek açık sunmaz.

Bu üst toplumun mekânı kent olmaktadır. Medenî, sivil, uygar toplum da denilen bu mekân insanlığın zihniyetinde olduğu kadar maddi üretim yapısında da büyük devrimci değişiklikler getirmektedir. Daha doğrusu, doğal topluma göre büyük bir karşıdevrimin temelini teşkil etmektedir. Kent-devlet zihniyeti henüz çözümlenmiş olmaktan uzaktır. Akıl düzenini, yazıyı, birçok zanaatı, sanatı geliştirmiştir. Ancak ne pahasına? Kent devrimi mi, karşıdevrim mi yar-gısı, üzerinde kapsamlı düşünmeyi gerektirecek kadar önemini halen korumaktadır. Unutmamak gerekir ki, başta büyük tek tanrılı dinler olmak üzere birçok tarihi çıkış, bu yapılanmaya karşı geliştirilmiştir. İnsan soyunu içine soktuğu cendere cennetten çok cehenneme benzemektedir. Daha doğrusu çok azına cennet, ezici çoğunluğa cehennem yaşamı getirdiği, günümüze kadarki örnekleri açıklayıcı niteliktedir. Kent-devlet toplumu her bakımdan hâkimiyet, mülkiyet, baskı davet eden bir içeriğe sahiptir. Doğal toplum insanını bu düzene alıştırmak kolay olmamıştır. Bir yandan tüm kent insanlarının zihnine korkutucu tanrılarla hükmetmek, diğer yandan

kadını baştan çıkarıcı bir araç halinde sunmak -İlk fahişelik- bu sistemin olmazsa olmazlarıdır. Kulluğu benimsetmek günlük denetim kadar ancak bu köklü kurumlarla mümkün olmaktadır. İki kurum da köklü afyonlama özelliklerini taşırlar.

Entrikacı, yozlaştırıcı, fahişe vs. sıfatlı kadın gerçeğinin acımasız sorumlusu erkektir. Hiçbir kadın kendi halinde kaldıkça entrikacılık, fahişelik yapma gereği duymaz. Fiziki, biyolojik varlığı buna uygun da değildir. Entrikacılığın ve fahişeliğin gerçek yaratıcısı erkektir. Bilinen ilk genelevi Sümer başkenti Nippur'da M.Ö. 2.500'lerde 'musakkatin' adıyla açanın erkek iktidarı olduğunu biliyoruz. Buna rağmen utanmadan sanki fahişelik kadın yaratımıymış gibi bir yaklaşımı sürekli canlı tutar. Kendi eserini, doğurduğu suçluluğu kadına mal ederek, sahte bir namus anlayışı geliştirerek olmadık lanetlenme ve dayığı, katliamı kadından eksik etmez. Bu ilave tanımlamadan çıkarabileceğimiz sonuç, erkeğin öncelikle ideolojik saldırısına karşı yetkin durmadır. Erkek egemen ideolojiye karşı kadın özgürlük ideolojisiyle, feminizmi ve kaynaklandığı kapitalizmi aşarak silahlanıp mücadele edilmelidir. Erkek egemen iktidarcı zihniyete karşı kadının özgürlükçü doğasal zihniyetini yetkin kılıp öncelikle ideolojik alanda kazanmayı iyi bilmek, tam sağlamak gerekir. Unutmamak gerekir ki, geleneksel kadınısı teslimiyet fiziki değil toplum-saldır. İçerilmiş kölelikten gelir. O halde öncelikle ideolojik alanda teslimiyet düşünce ve duygularını yenmek gerekir. Ziggurat sisteminde kadın ve ailenin konumuna ne oldu sorusu da önemlidir. Ana-tanrıça dininin Ziggurat rahip dinine muhalefeti Sümer metinlerinde bolca izlenmektedir. Muhalefet çeşitli biçimler sergilenmektedir. Kadın rahibeler kendi ağırlıkları altında tapınaklar inşa etmektedirler. Neredeyse her kentin bir kadın koruyucu tanrıçası vardır. Çarpıcı örnek Uruk Tanrıçası İnanna'nın serüvenleridir. İlk Sümer şehir devleti olarak tarihte anlam bulan Uruk (bugünkü Irak'ın adı Uruk'tan gelse gerek) incelenmeye değer bir örnektir. İlk erkek Kral Gılgamesh'in kenti olması açısından da ünlüdür. Muhtemelen Uruk ilk şehir-devlet örneğidir. M.Ö. 3.800-3.000 yılları tarihinde Uruk dönemi olarak geçer. Kurucu Tanrıça'nın İnanna olması, eskiliğini ve ana-kadının rolünün halen başat olduğunu yansıtmak-

tadır. Uruk'un Eridu'ya (Tanrı Enki'nin kenti. Belki de ilk rahip devleti) karşı mücadelesi destansıdır. İnanna ve Enki şahsında kadın-erkek mücadelesinin güçlü somut örneği kadar destansı yanını da göstermektedir. Kadın tanrıça figürü zamanla azalır. Babil döneminde kesin bir yenilgiye düşmüş gibidir. Kadın köle olduğu kadar resmi, genel ve özel fahişe'dir artık.

Zigguratların bir kısmında kadınların aşk nesnesi olarak rol oynadıkları bilinmektedir. Hem de en iyi ailelerin kızları için aşk nesnesi rolü onur payesi taşımaktadır. Seçkin ve ayrıcalıklı kızlar oraya alınır. Rahip düzeninde kadın sunumu muhteşemdir. Zigguratlarda bir saray düzeninde her tür güzellik eğitimlerinden geçmektedirler. Bazı etkinliklerde (sanat, müzik) ustalaşmaktadırlar. Civar bölgelerin seçkin erkeklerinin beğenisine sunulmaktadırlar. Bazılarıyla anlaştıklarında evlendirilmektedirler. Bu tarzda tapınağın hem geliri, hem etkinliği çok artmaktadır. Tapınaktan kadın almak ancak soylu aile erkeklerine nasip olmaktadır. Ayrıca tapınak eğitiminden geçtikleri için, bu kadınlar tapınak etkinliğini yeni kabileler içinde temsil ederek yeni toplum-devlete bağlamaktadırlar. Kadınlar bir nevi yeni rahip toplum-devletinin en verimli ajanları durumundadır. Bu başta İsrail olmak üzere, halen devletlerin etkin olarak kullandıkları bir yöntemdir. Kadının bu biçimde kolektifleştirilmesi, 'genelev' sanatının prototipidir. Kadın düştükçe, tapınakların soylu tanrıça ve aşk kadınlığından 'genelev'in çaresiz, kendini pazarlayan 'işçisine dönüşecektir. Sümer toplumu bu açıdan da ilk olma onuruna veya onursuzluğuna sahiptir.

Uygarlık Geleneği Kadını 'Erkeğin Tarlası' Olarak Yargılar

M.Ö. 2.000'lerin başlarına kadar uygarlığın sistem olarak doğuşu ve gelişimi çok kanlı, sömürülü, kent kurmalı ve yıkmalı, ittifaklı, kolonili, hegemonik karakterde oluyor. Kölelerin karın tokluğuna çalıştığı verimli sulak topraklarda tarımla birlikte komşu şehir ve neolitik bölgelerle ticaret ve zanaatkârlık büyük artık-ürün üretiyor. Bu üretim, yani maddi kültür üzerine kurulan uygarlık sistemi, muhteşem bir manevi kültür inşa ederek kendi yönetici gruplarını tanrı-

laştıırken, çalışan kölelerini de tanrıların dışkısı olarak aşağılıyor. İyi anlaşılmalıdır ki, doğuş efsanelerinde maddi hayatın böyle yansıtılması çok nettir. Yaratıcı ana-tanrıça ise, erkeğin sağ kaburga kemiğinden yaratılıyor. Efsaneler hayli ilginç, ana kadının da kesin bağımlılaştığını çarpıcı yansıtıyorlar. Yaşam artık bu efsanelerin teşkil ettiği dille anlaşılıp yorumlanacaktır.

Gerçek maddi hayat ise, günümüze kadar kendi dilini ve yorumunu yaratamadan, ancak bazen 'Ezop diliyle' bazı eski gerçeklerden bahsetmek isteyecek, ama o dili de kimse anlamadığından dilsizliğini ve anlam yitikliğini yaşayacaktır. Unutmayalım, hala gerçekliğin dili ve anlatım kabiliyeti yaratılamamıştır!

Mitolojik olarak yaptığı dönüşüm, Marduk'un tanrı olarak yükselişinde kendini gösterir. 'Enuma Eliş' bu dönemden kalma en önemli destandır. Marduk, ana-tanrıçanın iyice kötülendiği, erkek-egemen kültürünün simgeleştirildiği ve tanrısallaştırıldığı kültür baş tanrısı rolündedir. Yunan kültüründe Zeus, Roma kültüründe Jüpiter, Hint-Avrupa kültüründe Aryen kaynaklı Gudea (Germenlerin Gotları ve Tanrı= Got aynı kökenden gelir, Kürtçe de halen kullanılan Xwadê aynı kökenden gelir), Arap kültüründe Allah, Hintlilerde Brahman, Çinlilerde Tao aynı tanrısal kuşağı temsil ederler.

Ortak uygarlık aşaması ve kültürel benzerlikler, bu dönemde en çok temel simge olarak toplumu temsil eden tanrı adlandırılmalarında kendini gösterir. İsim olarak bile hepsinin yaklaşık M.Ö. 2.000'lerde ortaya çıkışı tesadüfî değildir. Temellerindeki derin ve ortak kültürden kaynaklanmaktadır. Simgeleştirilmiş biçimiyle (ana-kadın ev ekonomisinin artık zorba ve kurnaz erkek tarafından gasp edilmesini) erkek egemen kültürü tanrısallaştırılmaktadır. Temel ana-tanrıça adı Aryence Star, Sümerce İnanna, Hititçe Kibele, Semitikçe İştar, Hintçe Kali giderek sönükleşirken, adı geçen erkek-tanrı adları yüceltilmektedir. Kadının toplumsal zemin kata çekilişinde M.Ö. 2.000'ler dil ve kültür açısından da önemli bir yenilgi ve aşağılamayı yansıtırlar. Uygarlığın maddi ve manevi kültüründe erkek ve kabile köleliğinden önce gelen cins olarak kadın köleliğinde, kadın gerçekten en derin, zemin kat köleliği olarak yenilgili, aşağılanmış, sesi soluğu kesilmiş, lânetlenmiş, ölümcül bir statü altına

alınmıştır. Karılık ve üzerinde sınırsız yetki sahibi olarak erkek-koca bu kültürel zemin üzerinde yükselir. Araplarda ve aynı kültürel zemini paylaşan Ortadoğulu toplumlarda kadınların halen devam eden statüsü bu değerlendirmeyi doğrulamaktadır. Namus cinayetleri bu kültürün küçücük bir unsurudur.

Ana-tanrıçalık daha sonra Sümer rahip tanrılarıyla büyük savaş verecektir. Özellikle kurnaz erkek tanrı 'Enki'yle kadın tanrıçanın baş figürü 'Inanna' arasındaki çekişme Sümerik destanların baş konusudur. Bu kavganın temelinde, ana-kadının önderliğinde Yukarı Dicle-Fırat havzasındaki köyler etrafında yoğunlaşan, sömürüye yer vermeyen neolitik köy toplumuyla, yeni türemeye başlayan rahibin inşa ettiği, ilk defa sömürüye açık kent toplumu arasındaki her düzeyde çekişme ve kavgaya olanak veren çıkar farklılığı yatmaktadır. Tarihte ilk defa ciddi 'toplumsal sorun'lar doğmaktadır. İki toplumun yönlendirici güçleri arasındaki kavga şüphesiz toplumsal sorun kaynaklıdır. Fakat tarihte gördüğümüz gibi, bu kavganın dili, kavramları o dönemin zihniyet biçimleri tarafından belirlenir, çünkü bugünkü zihniyet biçimleri yoktur. Toplumun kendisi yarı-tanrı bir kimlikle ancak ifade edilmektedir. İnsan zihni soyutlanmış bir kimlik anlayışından çok uzaktır.

İnsan zihni o dönem doğayı canlı zannetmektedir. Doğa, tanrı ve ruhlarla doludur. (Bugüne göre geri değil, bana göre ileri, doğruya yakın bir yorumdur.) Onlara dokunmak tehlikeli sonuçlar verebilir. Hepsinin kutsallıkları vardır. Büyük özen ve saygıyla yaklaşmak gerekir. Gösterilecek en ufak bir saygısızlık felâket getirebilir. Dolayısıyla onları kızdırmamak için adaklar, kurbanlar sunmak gerekir. Kurbanlarla kutsalları, tanrıyı hoşnut etmek o denli önem kazanır ki, çocuk ve genç oğul ve kızlarını kurban etmek uzun süre bir gelenek halini alır. Dehşet verici bir gelenek, ama bununla toplumun ayakta tutulduğuna inanılmaktadır. Rahip ve rahibeler tarafından bu gelenek uzun süre saptırılacaktır, ama özünün kutsallık ve korunmayla da ilgili olduğu kesindir. İnsan toplulukları arasındaki her tür ilişki, bu kutsallar ve tanrılar arasındaki ilişki ve çelişki olarak ifade edilmektedir. Zihin ve dil böyle inşa edilmiştir. Bugünün 'pozitif bilim dili' yoktur. İnsanlık bu yeni pozitif bilim dilini -daha doğ-

rusu dinini- son iki yüz yıldır tanımaktadır. Tarihi yorumlamaya çalışırken bu gerçeği asla göz ardı etmemeliyiz.

Doğal toplum bir yanıyla ekolojik toplumdur. Toplumu içten kesen güç, doğayla anlamlı bağı da keser. İçten kesilme olmadan olağandışı bir ekolojik sorun doğmaz. Anormal olan, tüm doğal süreçlerde yaşanan anlamlılığın uygarlık toplumunda yitimidir. Sanki çocuk ana memesinden kesilmiş gibi bir hal doğar. Duygusal zekânın büyüleyiciliği yavaş yavaş silinir. Vicdan ve doğanın dilinden sıkça uzaklaşan analitik zekâ, kurguladığı yapay dünyasında gittikçe çevreyle olan çelişkisini geliştirir. Yaşamın doğayla bağı puslanır. Bunun yerine soyut fikirler, tanrılar geçer. Yaratıcı doğa yerini yaratıcı tanrıya bırakır. Ana şefkati olarak anlaşılması gereken doğa, zalim doğa damgasını yer. Artık dilsiz ve zalim doğaya yüklenmek insan kahramanlığı haline gelecektir. Hayvanlar ve bitkilerin her tür dengesiz imhası, toprak, su ve havasının kirletilmesi, sanki insan toplumunun en temel hakkıymış gibi alışkanlık kazanır. Doğal çevre artık ölü, umut vermeyen geçici bir yaşam alanı olarak körleştirilir. Canlı doğanın sınırsız umut kaynağı doğa, artık kör, anlayıssız, kaba madde yığınından başka bir şey değildir.

Köleciliğin tam bir maddi kültür sistemi olduğu kesindir. İnsanın düşürülmesi bu sistemin esas özelliğidir. Bu kadar derinliğine düşüş hiçbir canlı dünyasında gözlenmez. Vicdan çöküşüne bu denli elverişlilik, maddi kültürün görkemi ve çekiciliğiyle yakından bağlantılıdır. Halen bu kültürün dev anıtları, yapıları karşısında ürpermemek, diğer yandan hayranlık duymamak olası değildir. İnsan tanrılaşması ancak bu kadar olabilir. Fakat insan tanrılaşması insanları hedeflediğinde felâkete dönüşür. Tanrılar için geri kalanlar kuldur. Toplumsal yarılmadaki, dolayısıyla mücadeledeki hiçbir çelişki ve mücadele açıktan bu denli boy göstermemiştir.

Düşüşü daha iyi kavrayabilmek için Yunan klâsik kültüründeki 'oğlancılık' olayı doğru çözümlenirse son derece öğreticidir. Kadın köleliğiyle bağı sadece cinselliğe sunum şeklinden ibaret değildir. Aynı sosyal olguyu paylaştıkları için bağ çarpıcıdır.

Uygarlığın büyük aşamalarından biri sayılan Yunanlılarda gençler resmen tecrübeli bir erkeğe 'oğlan' olarak sunulurdu. Uzun süre

bunun nedenini çözememiştim. Sokrates gibi bir filozof bile "Önemli olan oğlanın sürekli kullanılması değil, efendisinden terbiye görmesidir" der. Buradaki mantık, gaye gençlerin oğlan olarak sürekli kullanılmasından ziyade, kadınsı özelliklere hazırlanmasıdır. Daha da açıklayıcı olarak, Yunan uygarlığı da karışan bir toplum ister. Soylu, asil gençler oldukça, bu toplum oluşamaz. Bu toplumun oluşması için kadınsı davranışları içselleştirmeleri gerekir. Tüm uygarlık toplumlarında benzer eğilimler vardır. Oğlancılık bu toplumda çok yaygındır. Öyle bir hal almıştır ki, her efendinin oğlan sahibi olması gelenekselleşmiştir. Oğlancılığı bir bireysel cinsel sapıklıktan, hastalıktan ziyade, sınıflı toplumun, iktidar toplumunun yol açtığı sosyal bir olgu olarak anlamlandırmak önemlidir. Cinsellik ve iktidar uygar toplumda toplumsal bir hastalıktır. Hem de kanser gibi. Birbirleri olmaksızın edemedikleri gibi birbirlerini çoğaltırlar: Tıpkı kanser hücrelerinin çoğalması gibi.

Şuraya gelmek istiyorum: Uygar toplumlarda iktidar zemini binlerce yıldır özenle ve bir karıştırmaya misali hazırlanmıştır. Uygarlık geleneği kadını 'erkeğin tarlası' olarak yargılar. Toplumda da benzer gelenek geçerlidir. Erkek iktidara kendini bir kadın gibi sunmalıdır. İsyan eden, sunmayı reddeden, savaşlarla hazır hale getirilmeye çalışılır. İktidar sürecini aniden bir kişi, zümre, sınıf ya da ulusun eylemi olarak görmek büyük yanılgı içerir. Belki hükümetler ani kurulabilir, ama iktidarlar, siyasi sistemler uygar toplumlarda yüzerce vahşi imparatorlar, klikler, egemen güçlerin her türlü tarafından öncelikle egemenlik kültürü (tarlası, geleneği) olarak hazırlanmışlardır.

Tıpkı karılar nasıl kocalarını alın yazısı gibi bekleyip kabul ediyorlarsa toplumlar da öylesine iktidar bağımlısı, tarlası olarak sahibi tarafından kullanılmayı beklemeye alıştırmışlardır. İktidar toplumda egemenlik kültürü olarak vardır. Bu noktada Bakunin'in "En benim diyen demokrat, iktidarda yirmi dört saatte bozulu" özdeyişi anlamlıdır. Açıklayamadığım, ama uzun süredir açıklamak istediğim, bu bozulmayı sağlayan iktidar zemininin kendisidir. Binlerce yılın kan deryasından ve istismarından (sınırsız savaşlar ve sömürüler) oluşan iktidar koltuğu, üzerinde oturanı yirmi dört saatte bozar. Tek

şartla: İbadet eder gibi kendini koruyamazsa! Sınırsız hile, savaş ve sömürü ortamında kurulan iktidar, gelenek, kültür ve sistem olarak çok etkili ve nerdeyse mutlak anlamda bozucudur. En çarpıcı örneği 'reel sosyalizm'in yaşadıklarıdır.

Doğal toplumla birlikte büyük kaybeden bir kesim de kadınlar olmaktadır. Sümer mitolojileri kaybeden kadının ağrıları gibidir. İnanna kültü hem daha önceki dönemlerin kadın eksenli toplumundan izler taşımakta, hem de erkek egemen topluma karşı büyük bir mücadelenin verildiğini yansıtmaktadır. İlk site tanrıalarının önemli bir kısmı kadın kökenli iken, giderek tümü yerlerini erkek kimlikli tanrılara bırakır. Kadın düşüşünün hazırlandığı kurumların başında yine tapınaklar gelmektedir. Başlangıçta ana-tanrıça İnanna adına yaygın kadın rahibelerin yönetimindeki tapınaklar adım adım ele geçirilerek sonunda geneleve dönüştürülür. Doğal toplumun ana-kadın etrafındaki evcil düzeni farklı bir kurumdur. Kadının sahibi olmadığı gibi, ana-kadının kendisi çocuklarının ve dilediği erkeğin yöneticisidir. Klâsik anlamda karılık-kocalık kurumu gelişmemiştir. Devlet kurumu temelinde erkek egemen toplumun şekillenmesiyle erkek yönetimindeki ataerkil aile yaygınlaşır. Aile kurumu nitelik değiştirerek günümüze kadar sürecek ilk şekillenmesini kazanır. Kadının sahibi erkek olduğu gibi, çocuklar da onundur. Kadın giderek güçten düşürülüp kendisi mal haline getirilmektedir. İçine girilen aile özünde bir kafestir.

Erkek yönetimindeki aile kadar derinliğine ve süreklilik kazanmış başka tür bir köleliğin bulunmadığı önde gelen sosyologların ortak bir tespitidir. Toplumun kölelik düzeyini çözümleyebilmek, kesinlikle kadının kölelik düzeyinin çok yönlü çözüme kavuşturulmasıyla mümkündür. Kadında gerçekleşen yalnız zihni ve fiili bağımlılık değildir. Tüm duyguları, fiziki hareketleri, ses düzeni, giyim kuşamı kölelik tarzıyla bağıntılı kılınmıştır. Burnuna, kulağına, el ve ayak bileklerine halkalar takılmıştır. Bunlar kölelik zincirinin simgeleridir. Ortaçağlarda bekâret kemeri de takılır. Tek taraflı bir namus, ahlâk anlayışı gerçekleştirilir. Kadın ideolojik olarak hiçleştirilir. Elindeki tüm değerler alınıp kendisi mal durumuna getirilir. Başlık parasına (değerine) bağlanır.

Kaynağını köklü bir biçimde Sümer toplumundan alan kadın köleliği el atılmamış bir konudur. Hiyerarşik toplumda başlayan bağlanma, rahip tapınağından geçirilip erkeğin kulübesi içine tıkılarak, en ağır statüye sokularak tamamlanır. O dönemden beri geliştirilen hep bu statü olmuştur. Bütün duygu ve davranışlarıyla -düşünce gücü asgarîye indirilerek- erkeğine nasıl hizmet edeceği edebiyatın, eğitimin, ahlâkın temel konusudur. Erkek köle daha çok artı-ürün sağlayarak, kaba gücü kullanılarak statü kazanmıştır. Ekonomik içerikli bir kölelik ağır basar. Kadın ise tüm beden, ruh ve düşünceyle köleleştirilir. Erkek köleyi serbest bıraksanız özgür bir insan olabilir, ama bir kadını serbest bıraksanız, daha beter bir köleliğe konu olur. Bu gerçeklik bile derinliğine işlenmiş köleliği yansıtmaktadır. Dikkatli bir gözlemci kadına baktığında, her şeyiyle nasıl amansızca erkeğin her istediğine göre şekillendirildiğini fark etmekte güçlük çekmez. Ses düzeninden yürüyüşüne, bakışından oturuşuna kadar 'ben bitirildim' der gibidir. Kadın kölelik çözümlemelerinin geliştirilmeyişinin en önemli nedeni, erkeğin bu konudaki obur iştahı, diktatörce tatmin ruhudur. Toplumdaki tanrı-kralın evdeki prototipi kadının efendisi olarak erkektir. O bir koca değil sadece, 'tanrı-koca'dır. Bu nitelik özünde hiçbir şey kaybetmeden günümüze kadar etkisini sürdürmüştür.

Kadın köleliğine daha yakından baktığımızda, çok ezici ve insanlıktan çıkarıcı yönü dikkat çeker. Eve kapatılma sadece bir mekânsal tutsaklık değildi, hatta hapisane de değildir. Derinden tecavüze alınma durumunu ifade eder. İstenildiği kadar nişan, gelinlik törenleriyle derinliğindeki gerçek örtülmek istensin, bir günlük uygulama kendini bilen için insan onurunun bitimidir. Kadın binlerce yıllık üretimsel, eğitimsel, yönetimsel, özgürlüksel değerinden o kadar sistemli ve çok çeşitli şiddet araçlarıyla, ondan da fazla ideolojik düşürme (aşk söylemleri dâhil) araçlarıyla hırpalanır ki, sonuç tam teslimiyetten ötedir. Kimliğini tümüyle yitirşi, bambaşka bir gerçeğe, 'karıya' dönüşmesidir. En sıradan bir erkeğin, dağ çobanının bile gözünde kadın sadece karı olabilir. Karı olmak ise, üzerinde sonsuz tasarruf hakkının (istediği an öldürme de dâhil) doğması demektir.

O sadece bir mülk değildir. Çok özel bir mülktür. Sahibi için küçük imparator olma potansiyelini taşır. Yeter ki kullanmasını bilsin!

Uygarlığı hazırlayan temel ayaklardan biri bu gerçeklikti. Maddi kültürün sınır tanımazlığının altındaki temel etkenlerden biri olması da bu gerçeklikle bağlantılıydı. Kadında yaşanan başarılı deneyim tüm topluma taşırılmak istendi. İkinci vahim etkileycilik buydu. Toplum, efendileri için karı gibi işlevsel olmalıydı. Toplumun karılaşmasının kapitalist sistemde tamamlandığını belirtmeye çalışacağız, ama bu eylemin temeli ilk uygarlık aşamasında atılmış, Greko-Romen kültüründe ise başarılı toplum örneği olarak sunulmak istenmişti. Ancak erkeğin karılaşmasıyla toplumun karılaşmasından bahsedilebilirdi.

Greko-Romen bunu iyice sezen ve tedbirini alan toplumdu. Kölelerin durumunun karıdan beter olduğu çokça bilinen husustur. Sorun köle olmayan erkeğin karılaştırılmasıydı. Enstest veya cinsel sapıklıktan, çifte cinsellikten bahsetmiyorum. Psikolojik boyutları, hatta biyolojik nedenleri olan bazı olguları, bahsetmek durumunda olduğum olaydan ayrı değerlendirmek gerekir. Klâsik Yunan toplumdaki moda, her özgür genç erkeğin mutlaka bir sahibi, bir erkek partneri olmalıydı. Genç tecrübe kazanıncaya kadar partnerin sevgilisi olmalıydı. Daha önce değindiğim gibi, Sokrates bile "bu olayda önemli olanın genç oğlanın çok kullanılması değil, o ruhu yaşamasıdır" diyor. Buradaki zihniyet açık. Kölelik toplumu özgürlük, onur ilkesiyle bağdaşmayacağından, bu özellikler toplumdan silinmeliydi, çünkü toplumu tehdit ediyorlardı. Doğruydı da. İnsan özgürlüğü ve onurunun olduğu yerde kölelik yaşanamaz. Sistem bunu kavramıştı ve gereğini yapmak durumundaydı.

Şüphesiz Greko-Romen kültürü bu misyonu tamamlayamadı. İçte özgür felsefi okullarla gelişen Hristiyanlık, dışta ise etnisitenin ardı arkası kesilmeyen saldırı ve başkaldırıları toplumu başka durumlarla yüz yüze bırakacaktı. Maddi kültürün her şey olmadığını, her şeye gücünün yetmeyeceğinin işaretleri de az değildi. Toplum ancak kapitalizmde hiç 'oğlancılığa' gerek duyulmadan da karılaştırılabilecekti.

Ev Ekonomisinin Talanıyla Kadının Daimi Tecavüzü

Kölecî devlet toplumu ekonomik alanda büyük bir fabrika görünümündedir. Modern fabrikalardan teknik ve sahiplik bakımından farklıdır. Köleler sürü halinde çalıştırılır. Toprakta, taş ocaklarında, inşaatlarda korkunç bir köle emeğinin kullanıldığı halen bu arkaik dönemden kalma yapıtlardan anlaşılmaktadır. Köle yönetimi hayvan yönetiminden daha şiddetlidir. Köle, çalışan bir hayvandır. Mülk konusudur. Sadece bir üretim aracıdır. Köleler hukukî kapsamın dışındadırlar. Sanki duyguları olmayan bir eşyadırlar. Analitik zekânın erkekte vardığı biçim köle gerçeğinde çok daha çarpıcıdır.

Kölecî devlet toplumunda mülkiyet kurumu da sağlam bir başlangıç yapar. Sistemin özü üst toplumun alt toplumu her şeyiyle mülkleştirmesine dayanır. Tanrı-krallar ve yardımcıları her şeyin sahibidirler. Sahiplik, hâkimiyetin doğal sonucudur. İnsan egosu gelişme imkânı buldu mu, sınır tanımaz özellikler taşır. Sistemin kuruluş döneminde sınırlayıcı etkenlerin olmayışı tanrı-krallık kültürüne yol açmaktadır. Doğal toplumun tanık olmadığı mülkiyet düzeyi devlet mülkiyetinden başlayarak aileye dek her kuruma sızar. Herkeste mülk duygusu yaratır. Mülkiyet devletin temeli sayılır, kutsallaştırılır. Artık bundan sonra yapılması gereken tüm dünyanın mülkleştirilmesidir. Devlet sınırları, hanedan arazileri, vatan sınırları olarak mülkiyet sınırları çeşitli biçimler altında günümüze doğru neredeyse bir tanrı vergisi olarak insanların benliğine kazınır. Aslında bir rant kaynağı olarak mülkiyet gerçekten hırsızlıktır. Toplumun kolektif dayanışmasını en çok bozan kurumdur, ama üst toplumun beslenmesi için en temel kurum olarak vazgeçilmezdir.

Doğal toplum ekolojik toplumun kendiliğinden bir hali olarak tanımlanmaya çalışılmıştı. Ekolojik toplumun devlet toplumunun derinlik ve genişlik olarak gelişmesiyle adım adım geriletilmesi, günümüze kadar en temel toplumsal ilişkilerden biridir. Toplumun iç çelişkisi ne kadar gelişmişse, dış ortamla çelişkisi de o denli artmaktadır. İnsana tahakküm doğaya tahakkümü getirmektedir. İnsana acımayan bir sistemin doğaya her kötülüğü yapmaktan çe-

kinmeyeceği açıktır. Zaten hâkimiyet, fetih en gözde olgular olarak egemen sınıf ahlâkında yer bulmaktadır. Doğaya hükmetmek insana hükmetmek kadar bir hak, soylu bir davranış olarak görülmektedir. Doğal toplumun doğa canlılığı, kutsaması yok sayılmıştır. Bir düşman gibi fetih konusudur. Devletçi toplumun zihniyet ve davranışlarına bu kavramlar egemen olunca, artık günümüzde dev boyutlara ulaşan çevre felâketlerine ardına kadar yol açılmış demektir.

Belki tuhaf karşılanabilir, ama bana göre ekonominin gerçek sahibi, tüm işgal ve sömürgeleştirme çabalarına rağmen kadındır. Ekonomiyi sosyolojik açıdan anlamlı değerlendirmek istiyorsak, en doğru yaklaşım, mademki çocuğu karnında beslemekten tutalım, en zor doğum sonrası ayakta durabilecek hale getirinceye kadar kadın besliyor, evin besleme zanaatkârı da kadındır, o halde en temel güç kadındır. Cevabım gerçeğe daha saygılı sosyolojik bir cevaptır. Biyolojiyle bağı da kesin göz önünde bulundurarak. Kaldı ki, tarım devrimindeki rolü, milyonlarca yıl bitki toplayıcılığıyla halen sadece ev içi değil, ekonomik yaşamın birçok alanında çarkı döndüren kadındır. Bilimlerin temelini atma onurunu taşıyan Antik Yunanlıların ekonomiye ev yasası, kadın yasası olarak ad koymaları da bu gerçeği binlerce yıl önce tespit etmiştir.

Sınıf-kent-devlet oluşumuyla başlayan uygarlık sürecindeki ekonomik biçimlenmeye, rahip-kral-komutan olarak kişiselleştirebileceğimiz güç odağına devlet denilmektedir. Kurum olarak din siyaset-askerlik iç içe geçmiş biçimde iktidarı oluşturmaktadır. Bu güç sisteminin en temel özelliği, kendi ekonomisini devlet komünizmi biçiminde örgütlemesidir. Henüz Max Weber tarafından kullanıldığını görmeden, benim de 'firavun sosyalizmi' dediğim ekonomi söz konusudur. Kalıntı halinde anacıl ekonomi ataerkil-feodal aşiretsel ekonomide varlığını sürdürmektedir. Firavun sosyalizminde insanlar yalın kat köle olarak çalıştırılmaktadır. Hakları ölmeyecek kadar birer çömlek kâsesi çorbadır. Halen kalıntısı bulunan eski tapınak ve saray binalarında binlerce köle kâsesine rastlanması bu ilişkiyi doğrulamaktadır.

Güçlü ve kurnaz adam kadının ev ekonomisine bir hırsız gibi girdi. Talanla yetinmedi. Daha da vahimi, kadını daimi tecavüzü al-

tında tutarak kutsal aile ocağını kırk haramîler yatağına dönüştürdü. Ne yaptığını bilen bir hainin ruh halini hiçbir zaman terk etmedi. İlk sermaye birikimlerinin tohumları bu iki mekânda atıldı. Birincisi, ev ekonomisinin yakınlarından bizzat evi işgal etme; ikincisi, devletin resmi, meşrulaşmış tekeline karşı özel tekel halinde kırk haramîlerin üs merkezlerinde veya yakınlarında mekân tutma. Toplumun ve devletin gözetiminden çekindiği için, erkenden hileli ve maskeli yüzle mekânları arasında gezindi. Pusuda yattı. Fırsat bulduğunda aslan kesilerek avın üzerine atladı. Bazen tilki kurnazlığıyla avını yakaladı. Bukalemun gibi her ortama renk vermekten geri kalmadı. Marjinal noktalarda ticaret uzmanı kesildi. Uygarlıkların erişemediği kent ve kırsal alan onun sıkı gözetimindedir. Toplumun yarıldığı noktalara yerleşmede ustadır. Denge rolünü oynayarak iki tarafı da soymasını bilir. Kısa ticaretten az, uzun yol ticaretlerinden ise azamî kazanmanın çok iyi farkındadır. Kârlı alanları âdeta burnuyla koku alırcasına tanınması ve yönelmesi, mesleğinin temel kurallarındandır. Bu yolların stratejik korsanlığı olarak değerlendirmek öğreticidir. Sermayenin yurdu yoktur denilirken, bu gerçeklik dile getirilmek istenir.

Basit mağara çizimlerinden sonra, dönem ana-tanrıçanın figürleriyle doludur. İlk sanat nesneleri bu figürlerdir. Heykelciliğin atası sayılır. Uygar toplumla birlikte tanrı ve yönetici figürleri iç içe çizilir. Artan sınıflaşma ve yönetim erki sanatın da din kadar devletleşmesine yol açar. Özellikle Mısır, Çin ve Hint sanatında tanrı, kral ve rahipler güç gösterisinde yarışır. Muazzam heykel ve kabartmalar bu güçlerin tanıtımı gibidir. Mimarlık aynı rotayı izler. Din ve yönetici evleri mimarlığın uygulama alanlarıdır. Dev boyutlu tapınaklar ve saraylar inşa edilir. Büyük mezarlar inşa edilir. Hepsi uygar toplumda insan istismarının baskıyla birlikte hangi boyutlara tırmandığının korkunç göstergesidir. Yalnız bir piramit, bir tapınak için yüz binlerce insan harcanır. Güçlenen ticaretle birlikte, sanatta yansıyan önemli bir figür de tüccarlardır. Krallar kadar güçlü olanlarını sanat eserlerinde izlemek mümkündür.

Uygar toplumun ilk inşa döneminden en derli toplu ve günümüze kadar ulaşan direnişlerin başında peygamberler geleneği gelir.

Öyküleri Âdem ve Havva'yla, yani ilk iki insanla başlatılan anlatımın tüm özellikleri ideolojik kültürün damgasını taşımaktadır. Âdem'le Havva'yı neolitik toplum karşısında tanrılaşan uygarlık zihniyetinin kavranmasında doğru değerlendirecek, efendi-köle çatışmasının ilk ipuçlarını sunduklarını görürüz. Âdem'le tanrı diyalogları ve Havva'yla ilişkileri, efendi-köle ayrışımı kadar ana-kadının ikinci plâna düşüşünü sembolize ettikleri biçiminde yorumlayabiliriz. Nuh'un çıkışı, zorba efendi karşısında neolitik toplumu âdeta gemiye yükleyerek uygarlığın ulaşamayacağı dağlık alanda yeniden inşasını anımsatır. Öykü zaten Sümer toplumunu ve ayakta kalmak için direnen neolitik toplumu anlatmaktadır. Bu iki peygamber geleneğinin başlangıcını uygar toplumun inşasına kadar taşımakla direnişin başından beri mevcudiyetini ve en az uygarlığın sürekliliği kadar bir sürekliliğe sahip olduklarını göstermektedir. Hanedan tarihleri üst sınıf tarihleri oldukları gibi, peygamberlik tarihleri daha çok direnen kültürler, kabileler ve kahramanlar tarihidir. Hepsinde ortak öge putperestliğe karşı çıkmalarıdır.

Uygar topluma geçişin aynı zamanda demokratik topluma geçişle iç içe oluştuğunu teorik olarak kestirmek mümkündür. İlk ihtiyar meclislerindeki sert tartışmalar demokratik toplumun ayak sesleri, ilk yansımalarıdır. Tüm toplumların bu aşamasında benzer bir ikileme daha tanık oluyoruz: Demokratik toplum ve uygar toplum ikilemi. Daha anlaşılır bir somutluk biçiminde, devlet ve demokrasi ikilemi. Devletin olduğu her yerde demokrasi sorunu vardır. Demokrasinin olduğu her alanda bir devletleşme riski vardır. Demokrasi bir devlet biçimi olmadığı gibi, demokrasi olarak da devlet kavramı yanlıştır. İkisi arasındaki ilişkinin niteliğine çok dikkat etmek gerekir.

Demokratik toplumla uygar toplum arasında hep çatışmadan bahsetmem uzlaşma olasılığını dışlamıyor. Tersine, bu iki toplum arasında uzlaşma esastır. Daha doğrusu esas olmalıydı. Başta gelen nedeni de uçların birbirini yok etmediği bir diyalektik anlayışın da sonucu olarak, demokratik toplumla uygarlık toplumu birbirisiz edemezler. Birinin varlığı diğeriyle mümkündür. Vurguladığım gibi, demokrasi ve uygarlık çıkışlarını aynı komünal ana toplumdan alır-

lar. Demokrasi daha çok hiyerarşik üst tabakanın ihanetine, baskı ve sömürüsüne uğramış alt çoğunluğu ve çoklukları kendine esas alırken, uygarlık daha çok üst tabakanın baskı, sömürü ve ideolojik hegemonyasını sürdüren kesimini temel alır. Tabii bu kesimler bıçakla kesilmiş gibi birbirinden ve komünal ana toplumdan kopmazlar. İç içedirler, fakat farklılıkları epey gelişmiş odaklardır.

Kadın-erkek ilişkisindeki dengenin kadın aleyhine bozulmasındaki yansımalar, İnanna-Enki (Uruk ve Eridu koruyucu tanrıça ve tanrısı) arasındaki diyaloglar biçiminde düzenlenmiş ilk destan denemesinde görülmektedir. Gılgameş Destanı'ndan önceki bir destandır. Komünal anacıl düzenle veya toplumla hiyerarşik ataerkil (uygarlığa geçiş toplumu) toplum arasındaki kavgayı dile getirmektedir. Sürecin çok adaletsiz ve mücadeleli geçtiği netçe anlaşılmaktadır. Tarihi veriler Sümer toplumunun ilk aşamasında ilkel demokrasi diyebileceğimiz bir süreci de yaşadığına dair argümanlar sunmaktadır. Yaşlılar meclisi henüz ataerkil bir düzene dönüşmemiştir. Çok canlı tartışmalar bir nevi demokrasiye işaret etmektedir. Tanrı emri (aslında güçlü ve kurnaz adamın takındığı bir maske tipten kaynaklanan tek taraflı askeri-despotik düzen ilkesidir), buyruğu türü kavramlar henüz oluşmamıştır. Zaten İnanna Destanı'ndaki söyleşi tarzı çok canlıdır ve toplumda olup biteni; adaletsizliği, kadının ve birikimlerinin, çocuklarının başına gelen felaketleri anlatmaktadır. Belgeler çok olsaydı, Atina demokrasisini (köleci sınıf demokrasisi) çok aşan bir demokratik geçiş aşamasının da bulunduğunu güçlü bir olasılık olarak görebilir, fark edebilirdik.

Her zaman hatırlamaya çalıştığım bir konudur. Kadın gibi bir gücün fazla üretken ve yaratıcı bir özelliği olmayan erkeğin elinde neden bu kadar zavallı duruma düştüğü ve mahkûm olduğudur. Cevap tâbii ki zorun rolüdür. Ekonomi de elinden alınınca, korkunç bir tutsaklık kaçınılmaz olur. Başına bir erkek çocuk koysan, kırk yıl karılık gibi çok düşkün bir sanatı icra etmeye razı edilmiş kadar kendisi olmaktan çıkarılmıştır. Kaldı ki, güçlü erkeğin karılığı daha korkunçtur.

Toplumlar üzerinde günlük olarak doğum hükmünü icra eden eylemler bütünü değildir. Salt devlet olmadığını ise çok daha iyi

anlamak gerekir. Çokça yapıldığı gibi, iktidarı devlete ve devlet biçimlerine indirgemek yapılacak yanlışlığın temelidir. Hele hele savaş eylemlerini göze batan diğer iktidar uygulamalarıyla birleştirip sunmak iktidarın en oportünist izahı olacaktır. Bu çalışmada bir imge kavram olarak 'kurnaz ve güçlü adam' deyimini çok kullandım. Hani piyasaları düzenleyen bir 'gizli el'den bahsedilir ya, bu da onun gibi bir şeydir, ama iktidarın temelini anlamak açısından yüksek öğretici değeri olduğu kanısındayım. Kendini bazen yüzeye açık vuran, çoğunlukla toplumun altından iktidarı düzenleyen her ilişki ve bu ilişkilerin sahipleri, iktidar inşacılarıdır.

Kadın Emeğinin Gaspı Üzerinden Biçimlenen Olgı: İktidar

İktidar en süreklilik ve yoğunlaşma istidadında olan bir toplumsal olgudur. Kadını evcilleştiren erkek belki de ilk ve en büyük pay sahiplerindendir. Şamanistlerin anlam gücü üzerinde tekel kurmaları, rahipleşerek dini hüviyet kazanmaları, iktidarın çıplak gücünün kutsallaştırılmasında ve sır niteliğine bürünmesinde çok etkili olmuştur. İktidar mitolojisini ve tüm tanrısallaştırma kavramlarını bu gruba bağlamak mümkündür. Mitolojik ve dini söylem büyük oranda iktidarın inşa edilmesinde ve meşrulaştırılmasında çok etkilidir. Hiyerarşik ataerkil rejimin rahip + yönetici + komutan üçlüsü toplumda iktidar zeminini en geniş yayan grup niteliğindedir. İktidarın ilk taht kurma, sembolize etme geleneğinin yaratıcılarıdır. Tanrısallık, taht, yüceliş, tanrı-insan kopukluğu, kadın tanrıçanın gözden düşürülmesi, kulluk gibi kavramlar bu dönemden kalma güçlü iktidar simgeleridir.

Devlet iktidarı, hiyerarşik ve evcilleştirilmiş kadın zeminleri ve kulluğun köleleşimi üzerinde daha kalıcı ve somut bir iktidar biçimlenmesidir. Toplumda çok yaygınlaşmış iktidar ilişkilerini düzenlemeyi, belli bir sorumluluğa kavuşturmayı ve daha etkili ve ekonomik kullanmayı ifade eder. İktidar devleti içerir. Fakat devletten çok daha fazlasını içerir. Devletler tarihte kendilerini en çok kavramlaştıran, tarihi kendileriyle başlatan tekel kurumlardır. Son tahlilde toplumun artan ekonomik gücünü demokratik siyasetin konusu

olmaktan çıkarıp üzerinde iktidar gücü olarak tekel kurmayı, böylelikle artık-ürün ve değerlere el koymayı ifade eder. Devletle ilgili diğer her şey; mitoloji, felsefe, din, bilim, savaş ve siyasetler bu aslî amaçla bağlantılıdır. Komünist devlet olursa dahi sonuç değişmez. Devletle iktidar toplumda resmiyet kazanır. Meşruiyetini geliştirir.

Kısaca bu olguyu (algıyı) anlamak için, ana-kadın düzenini, aile gerçeğini kavramak gerekir: Ana-kadında ya koca belli değildir, ya da çok siliktir. Ana-kadın çocuk doğururken, öyle 'sevdiği erkekle aşk yapacak durumdaki kadın' değildir. Aşk ve cinsiyetçi toplum henüz gündemde değildir. Kadın herhangi bir erkeğe karılık bağıyla bağlı değildir. Erkek de kadın üzerinde ne egemenlik kuracak, ne de 'benim karım' diyebilecek durumdadır. Avcılık oyalanan, fazla verimli olmadı mı değeri bilinmeyen bir iştir. Çocuklarının olması gibi bir durumu da toplumda gelişmiş olmaktan uzaktır. Çocuklar ana-kadınındır. Doğası gereği ana-kadının öyle şehvet peşinde koşması, zevk için cinsel birleşme araması söz konusu değildir. Her canlı kadar bir cinselliği söz konusudur. Üreme amaçlı bir cinsellik durumu vardır. Çocukları için emek harcaması, ana-kadına aidiyetlerinin temel nedenidir. Hem doğurması hem beslemesi bu hakkı vermektedir. Dolayısıyla babasının belli olup olmamasının hiçbir toplumsal anlam taşımadığı dönemde babalık hakkından bahsetmek saçmalaktır. Yalnız ana-kadının kardeşleri de önemlidir, çünkü onlarla birlikte büyümüştür. Dayılık ve teyzelik gücünü bu en eski ana-kadın hukukundan alır. Ana-kadın ailesi o halde dayı, teyze (varsa onların çocukları) ve kendi öz çocuklarından oluşmaktadır. Anaerkil aile denilen anlatım da bu hususu ifade etmektedir. Neolitiğin başköşesine oturan ana-kadın ve ondan esinli ana tanrıça kültü'nün toplumsal ifadesi böyle yorumlanabilir. Dayılar dışında erkek siliktir. Kocalık ve babalık inşa edilmemiştir.

İşte Sümer ve Mısır rahiplerinin tüm tarihi kaplayan ve halen etkisini sürdüren en temel ideolojik buluşları bu tarihsel evrede devreye girmektedir. Yarattıkları yeni kavramlarla kurguladıkları mitolojik düşünme tarzı sistem için en temel meşruiyet -kabul etmedayanağı olur. Bu mitolojilerin -mitoloji, Yunanca söylence, efsane anlamındadır- en temel özelliği, doğal olayların üstüne çıkardıkları

yeni tanrılar dünyasıdır. En, Enlil, Ra ilk tanrılar olarak yeni yükselen efendiler -Rablar- dünyasını mükemmel biçimde yüceltip gizlerler. Oluşan köleci sınıf hükümrânlığı tanrılaşmayla iç içedir. Yeni efendiler nasıl çalışmadan sadece hükümrânlıkla misli görülmemiş bir taht-saraylı yaşam sahibi iseler, kurgusal simgeleri olarak tanrıları da öylesine tüm doğa güçleri üzerine oturturlar. Toplumsal hâkimiyet doğasal hâkimiyete yansıtılmıştır. Doğal ruhçuluk dini üzerine emreden tanrılar dini egemen kılınmıştır. Doğal süreçleri ruhlarla izah etmek yerine tanrılarla izah etme süreci en köklü zihniyet değişimi oluyor. Buna devrim değil, karşıdevrim dememin anlaşılır nedenleri var, çünkü tarihte en tehlikeli, olumsuz bir süreci başlatma özelliğine sahiptir. Konuyu biraz derinliğine açmakta hayatî yarar var. Canlı doğa anlayışı günümüz bilim çevrelerinde de en çok tartışılan bir konudur. Kuantum fiziğini tanımlarken kısaca değinmiştik. Gerçekten, doğal toplumdaki gibi olmasa da, her doğal olgunun bir özneliği -içinde hareket ettiği yasası, anlam düzeyi- olduğu kabul gören en devrimci görüşlerden biridir. Maddileşmiş özdeği yöneten öznellik, sahip olduğu enerjidir. Enerji, madde olmayan gerçekliktir; bir anlamda maddenin ruhudur. Her geçen gün değişik enerji türleriyle doğaya açılım görülmemiş boyutlara tırmanmaktadır. Gelecek kuantum fiziğinin, 'nanoteknoloji'nin olacaktır denirken bu gelişme kast edilmektedir. Sonuçta değişik de olsa, ilk toplum tarzı doğal akışla uyum içinde, doğru bir anlayışla, ekolojiyle yaşamı esas almaktadır. Günümüzde çevre sorununu en büyük tehlike olarak insanlığın karşısına çıkaran, bu temel ilkedен kopuş gerçeğidir. Kopuşun da temelinde sınıflı toplum uygarlığının zihniyet ve üretim tarzı yatmaktadır.

Devlet kavram ve çerçeve olarak rahip tapınaklarının döl yatağında oluşurken, esas kurumlaştırıcı ve iktidar gücü haline getiren, hiyerarşik toplumun yaşlılar meclisiyle askeri şefin maiyetidir. Devlet iktidarı bu üçlü arasında yoğun ve uzun süreli ilişki ve çelişkilerle belirlenir. Başlangıçta rahip-kral egemenken giderek yerini önce yaşlılar meclisine -ilkel demokrasi- bırakacak, daha sonra gücün nihaî belirleyici olduğu askeri şefin hâkimiyeti gelişecektir. Gılgameş Destanında bu süreç şiirsel mitolojik bir dille yansıtılmak-

tadır. Gılgamesh'in kendisi askeri şefi, kahramanı temsil etmektedir. Eskinin güçlü rahip ve rahibeleri iyice silik kalmışlardır. Enkidu barbarlardan derlenen etnisite dışı asker devşirmenin bilinen ilk örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Akrabalık dışı bir örgütlenme gelişmektedir.

Gücün büyüleyici etkisi hem ilk defa boyun eğdirmeciliğe, hem artı-ürünün sahibi olarak kendini tanrı-krallar olarak yansıtmalarına yol açıyor. İnsan egosunun kendini en büyük ilân etme çağı başlatılıyor. Artık doğa ve toplum tanrı-kralın bir eseri olarak yansıtılır. Tüm mitolojiler bu anlatıma öncelik vermektedir. 'Her şeyin sahibi tanrı' anlayışı, kökenini bu Sümer ve Mısır mitolojilerinden almaktadır. Kutsal kitaplara bu kaynaklardan yansıtılacaktır. Böylece devlet iktidarı sonsuz kılınacaktır. Halen bir slogan olarak kullanılan 'Ebed-müddet devlet' anlayışı da buradan gelmektedir. Eğer devlet gelişmeseydi, özellikle mitolojiyle donanmasaydı, basit bir eşkiya kurumu, örgütü olmaktan öteye gitmezdi. Devlet iktidarının dönem için çok kârlı olması, onu olağanüstü bir tanrısal kurum olarak yansıtmaya ve tüm zihinlere egemen kılmaya götürmüştür. Bu anlamda en ince bir gasp örgütlenmesi olarak anlaşılabilir. İdeolojinin gücü bu noktada karşımıza çıkıyor. Büyük gasp örgütünün tanrısal bir emrin kutsal bir kurumu olarak tanınmasını sağlıyor. Bir yerde devlet iktidarı ne kadar yüceltilerek allanıp pullanıyorsa, orada büyük bir soygunun, çıkarın gizlendiğini anlamak durumundayız. Tanrı-krallar kendini yansıtırken, bu gerçeğin farkında olarak kurumlaşırlar. Görkemli saraylar, en güçlülerden oluşan askeri maiyetler, iyi bir istihbarat, etkileyici bir harem, nam salan bir hanedan, hangi tanrı kökeninden geldiğine dair şecere, soy kütüğü, dalkavuk vezirler ve tapan kullar bu kurumlaşmanın vazgeçilmez öğeleridir. Piramit mezarlar daha kalıcı bir dünya sarayıdır aslında. Elbise, asa, mühür üzerlerinde eksik olmayan aksesuarlardır. Artık tüm toplum üyelerine, kullarına düşen, bu yüce tanrısal kuruluşa sürekli tapınmak, şükretmektir. Kutsal kitaplardaki tanrı sıfatlarına ilişkin çok sayıda kavramlar ilk Sümer, Mısır tanrı-krallarının sıfatlarının hem tekrarı hem kısmen değiştirilmiş versiyonlarıdır.

Ölümleri -daha doğrusu öte dünyaya gitmeleri- halinde, tüm maiyeti canlı olarak kendileriyle birlikte gömülür, çünkü maiyet kral bedeninden ayrı düşünülemez. Asıl bedenle birlikte gömülmeleri öte dünyada hizmetleri için gereklidir. Dünyada kalan zürriyetleri de kendisinin varlığını sürdürmeye devam ederler. 'Ölümsüzlük' kavramı biraz da böyle doğmuştur. Analitik zekânın gerçeklerden kopmasıyla toplumu nasıl dönüştürdüğü bu örnekte çok çarpıcı yansımaktadır. Yalnız bir piramidin yapımı yüz binlerce kölenin ölüm çalışmasını gerektirmektedir. Kurulan devlet iktidarı insan türünün başında patlayan en kalıcı ve yıkıcı deprem olmaktadır. Artık insanlık lügatinde zulüm, mahşer, kurtarıcı kavramları oluşmaya başlamıştır. Özgürlük savaşçıları olarak peygamberlik kişiliği bu koşullar altında şekillenmektedir. Peygamberler bu büyük felâketin kurtarıcıları olarak ortaya çıkacaklardır. Kaynak yine Sümer toplumdur.

Feodal devlet aşamasına kadar geldiğimizde, devlet kurumuna nelerin sığdırıldığına kısaca dikkat çekelim. Sümer ve Mısır tanrı-kralları ölümlerinde binlerce kadın ve erkek hizmetçiye sonraki yaşamlarında da kendilerine hizmet etsinler diye diri diri kendileriyle birlikte gömmüşlerdir. Her bir mezarlarının yapımı için yüz binler ölümüne çalıştırılmıştır. Bir grup iktidar çevresi için cennetten bir köşe yapılırken, gerisine sürüden beter muamele yapılmıştır. Köleliğe karşı çıkan her klân, kabile gibi sosyal yapıları imha etmeyi temel siyaset bellemişlerdir. İnsan kellesinden kaleler ve surlar örmek şanlı bir iş sayılmıştır. Hiçbir doğal yanı olmayan plânlı öldürme sanatını ilk defa insan toplumu içinde icat etmişlerdir. Kadınların kafese tıklılmasını başarıyla sağlamışlardır. Çocukların tüm doğal hayallerine ket vurmuşlardır. Özgürlük adına insanları çöllerin, dağların, ormanların derinliklerinde yaşamak zorunda bırakmışlardır. Köleler yalnız emekleri ile değil, tüm bedenleriyle ekonomik üretim araçlarına dönüştürülmüştür. Analitik zekâdan yalana dayalı muhteşem bir mitoloji oluşturmuşlardır. Efendilerin çıplak zoru ve sömürüsü yetmiyormuş gibi, bir de rahiplerin tanrılar dünyasının manevî baskı ve sömürüsünü insanlık zihniyetinin temel inanç ve ibadet ögesi yapmışlardır. Ahlâk ve sanatın sürekli kendilerini yücelt-

mesini, güzelleştirmesini temel kılmışlardır. Doğal çevreyle insan toplumunu canlı evren anlayışı yerine, cansız ve cezalandıran yer altı ve gök tanrılarıyla doldurmuşlardır. Efendiler grubu için asla kıtlık düşünülmezken, diğer gruplar sürekli hastalık ve açlıktan kırılmışlardır. Eğlencelerinde bile insanların öldürülmesine dayalı törenleri, oyunları esas almışlardır.

Analitik Zekânın Duygusal Zekâdan Kopuşu

Konuyla bağlantılı ikinci önemli husus, duygusal zekâyla analitik zekâ arasındaki kopuşun büyük ve tehlikeli bir sıçramayı gerçekleştirmesidir. Duygusal zekâ tüm canlılara mahsus olan zekâdır. Bir anlamda doğal süreçlere özgü olan öznel, zihin durumudur. Duygusal zekâ evrim zincirinin insan türüne doğru gelişiminde analitik zekâyı doğru bir eğilim belirir. Analitik zekâda daha hızlı seçim, dolayısıyla değişim yapma yeteneği yüksektir. Fakat sapmacı yönü de benzer bir oranı teşkil etmektedir. Duygusal zekâ basit olmasına rağmen, içgüdülere has bir kesinliğe sahiptir. Şartlı reflekslerin şartsız reflekslere dönüşümü anlamına gelir.

Güdüler öğrenmenin en basit biçimleri olmasına karşın çok istikrarlı yapılardır. Yüz binlerce yıl yaşanan deneyimlerin ürünüdürler. Bu nedenle kolay kolay yanılmazlar. Diğer bir özellikleri, yaşamla çok sıkı ilişki içinde olmalarıdır. Yaşamı tehdit eden veya ilgilen-diren iç ve dış koşullara anında tepki verirler. Fakat bu yönleri hızla analitik zekâ rolünü oynamalarına ket vurmaktadır. Yine de yaşam için geçerli olan esas olarak duygusal zekâdır. Yorumlamaz, yaşatır. Yorumlama ne kadar çok gelişmişse, sapma oranı da o denli artar. Analitik zekâ ise daha çok yorumlayarak duygusal zekâyı yeni yönler, davranış biçimleri biçmeye çalışır. Daha çok gelişkin insan türüne aittir. Zaten insan türünün toplumsal tarzda yaşaması da analitik zekânın gelişim seviyesiyle bağlantılıdır. Hızlı toplumsal gelişmeyi sağlayan analitik zekâdır. Fakat duygu boyutundan yoksun olduğu için, serbest kaldığında çok tehlikeli olur. Özellikle iktidar ve savaş kültürüne alışıldıktan sonra analitik zekâ korkunçlaşır. Bu zekâ en çarpıcı ifadesini yakın çağların imha savaşlarında göstermiştir. Ade-

ta bir makine düzeninde çalıştığı için acı, korku, sevgi gibi duygulardan yoksunluğu, empati ve sempatiyi tanımaması bu imhacı özelliğini çok tehlikeli kılmaktadır. Buna karşın duygusal zekâyla uyum içinde çalıştığında en sağlıklı, çözümleme yeteneği yüksek birey ve toplulukların oluşumunda belirleyici rol oynamaktadır.

Kölecî devlet toplumunda gelişen, bu iki zekâ arasındaki büyük kopuştur. Belki de üst boyutta ilk defa doğal topluma egemen olan duygusal zekâdan koparak sadece baskı ve sömürü sanatında yoğunlaşan bir sınıf zekâsı, aklıyla karşı karşıya gelmekteyiz. Bu çok tehlikeli sonuçlar doğuracak bir gelişmedir. Neolitik toplumda sağlanan artı-ürüne dayanarak gelişen kölecî üretimin daha bol artı-ürünü bu sınıfsal oluşumun maddî temelidir. Sadece üretimi yöneterek büyük oranda ürünlere el koymaktadır. O zaman geriye bu tarz üretimi savunmak için yeni zihniyet durumunu yaratmaya sıra geliyor. Yeni hükmeden tanrılı mitolojiler bu zihniyet arayışının sonucudur. Köklü bir analitik zekâ süreci söz konusudur. Kulları yönetecek kuralları bulmak, ölümsüz tanrı buyrukları gibi göstermek bu zekâ tarzının üzerinde en çok çalıştığı konudur. Sümer ve Mısır rahiplerinin büyüklüğü bu konunun insanlık tarihindeki büyük öneminden ileri gelmektedir. Doğal toplumdan ve yaşamdan kopan zekâları muazzam bir mitolojik kurgusal sistem yaratmıştır. Kulları bunlara inandırmak için daha da büyüleyici okul sistemleri, tapınaklar, heykeller yaratmışlardır. Doğal toplumun tehlikeli olmayan ruhçu dinleri yerine, hükmeden tanrı ağırlıklı dinleri geçirerek boyun eğmelerini sürekli geliştirmişlerdir. Korku duygusunu saptırarak bu yeni tanrılardan neden korkmaları gerektiğini, dediklerine tam uyarlarsa mükâfatlarını nasıl göreceklerini özenle anlatmışlardır. İlk defa cennet ve cehennem içerikli ütopyalar icat etmişlerdir. Aslında yeni efendiler sınıfına tam uyum için ideolojik sistem geliştirilmektedir. Düşünce tarzının mitolojik olması dönemin ruhuna uygundur. Canlılık (animizm) dini aslında özgürlükçü ve eşitlikçidir. Mitolojik ağırlıklı yeni din ise bir sınıf dini, eşitsizlik ve kölelik dinidir. Mutlak boyun eğmeyi, tanrıları -efendileri- esas almayı emretmektedir.

İnsanlık tarihinde gerçekleşen bu zihniyet karşıdevrimi gerçekten analitik zekânın en büyük çıkışlarından biridir; sınıfsal aklın

gelişmesidir. Artık tarih, edebiyat, sanat, hukuk ve politika bu sınıf zihniyetiyle yeniden üretilecektir. Sümer ve Mısır mitolojisinde bu sürecin en güçlü ve orijinal halini görmekteyiz. Egemen sömürgeci sınıf ideolojisi artık bir üst toplum, devletçi toplum olma yoluna girmiştir. Bu yönlü atılacak her adım tüm toplum adına atılacak, ona mal edilecektir. Doğal toplumdan kalma ana-tanrıça ideolojisi giderek sömürülerek, içeriğinden boşaltılıp asimile edilerek erkek-tanrılar düzeninin hizmetine koşturulacaktır. Tıpkı kadının erkeğin hizmetine -genel ve özel fahişeliğe başlangıç- koşturulması gibi. Doğal tüm toplumun eşit-özgür üyeleri yeni kul sınıfına dönüşecektir. Bir Sümer efsanesi insanların tanrıların 'dışkılarından' yaratıldığını söyler. Kadının erkeğin kaburga kemiğinden yaratıldığı yine ilkin Sümer efsanesinde geçer. Sümer mitolojisi gerçekten olağanüstü bir başarı olup kendisinden sonra gelen tüm mitolojileri etkileyerek, tek tanrılı dinlerin, edebiyatın ve hukukun da ilk kaynağını teşkil etmiştir. Destanda Gılgameş özelliği benzer bir etkiyi tüm dünya destanlarında yansıtmıştır.

Sümer zihniyet yapısının kapsamlı çözümü konumuz olmadığından, öz itibarıyla tarihin, dolayısıyla uygarlığın sadece baskıyla değil, analitik zekâyla başlatılmasının en temel kaynağı olduğu tartışmasıdır. Daha sonraki metafizik düşüncenin kökenini bu zekâda aramalıyız. Üstte bir avuç efendi cennet gibi bir saray yaşamında sadece günlerini yaşamıyorlar. İnsanlığı sürekli oyalayacak efsaneler, ütopyalar dünyasının da temellerini atmaktadırlar. Gerçekleşen, büyük toplum yalanının tüm insanlık zihninde kök salarak güçlü kurumlara kavuşturulmasıdır: Her tür mitoloji, destan, tapınak ve okullarıyla.

Tarihin en köklü zihniyet dönüşümü olarak Sümer toplumunda gerçekleşen karşıdevrim, başta Ortadoğu toplumunu olmak üzere insanlığın paradigmasını -doğaya evrene temel bakış- kökünden değiştirmiştir. Doğal toplum, canlı doğa-evren anlayışı renkli ve üretkendir. Doğayı bir öcü, zalim olarak görmez. Bir ana gibi görür. Sümer dilinde özgürlük sözcüğü olan 'Amargi', aynı zamanda anaya dönüş anlamına gelmektedir. Bu sözcük bile gerçekleşen karşıdevrimci zihniyetin niteliğini çok iyi açığa vurmaktadır. Yeni mitolojik

bakış açısında ise doğa-evren hükmeden, cezalandıran tanrılarla doludur. Doğanın dışına yükseltlen ve gittikçe kendini gizleyen - aslında baskıcı ve sömürücü despotlar- tanrılar âdeta doğayı kurutmuş gibidir. Ölü bir doğa, madde anlayışı geliştirilmektedir. Tanrıların dışkısından yaratılan kullar gibi tüm canlı varlıklar da giderek aşağılatılmaktadır. Bu paradigma, giderek derinleşerek, bugünkü Ortadoğu toplumunun zihnini adeta felç ederek bir türlü kendine gelememesinin de en temel nedeni olarak görülmelidir.

Cinsiyetçi Toplumun Birinci Ve İkinci Büyük Kültürel Kırılması

Kadının kafesteki durumunda sadece sesin ve süsün geliştirilmesi anlamında değişiklikler vardır. Köleliğin inanılmaz boyutlarda derinleştirilip gizlenmesi söz konusudur. Ortaçağın kadını cinsiyetçi toplumun ikinci büyük kültürel kırılmasına uğratılmıştır. Birinci büyük kültürel kırılmayı köleci devletin doğuş aşamasında tanrıça İnanna -İştar- kültüründe gözlemlerken, olgunlaşan sistemin kadına yönelik kültürel kırılmasını Musa'nın ablası Mariam, Hz. İsa'nın annesi Meryem ve Hz. Muhammet'in eşi Ayşe örneğinde çarpıcı bir biçimde gözlemleyebiliriz. Artık hiçbir tanrıçalık izi kalmadığı gibi, şeytana en yakın bir yer olarak düşünülmektedir. En ufak bir itirazı onu şeytanın kendisi yapabilir. Ruhunu her an şeytana satabilir. Erkeği baştan çıkarabilir. Cadılıktaki durumu cayır cayır yakılmasını gerektirmektedir. Kız çocuklarının canlı gömülmeleri, cinsel baştan çıkarmalar, kalabalığın taşıyarak öldürmesine kadar gidebilen bir katliam kültürü söz konusudur. Toplumda en derinleşmiş kölelik durumu bin yıllardan beri süzüle süzüle altından kalkılamaz boyutlara varmıştır. Sistemin kölelik düzeyi gerçekten kadın çözümlenemediği anlaşılamaz. Her tarafına bağlanan halkalar, başlık paraları, süslenme eşyaları kölelik kültürünü yansıtmaktadır. Dili âdeta koparılmış gibi düşüncesiz kılınmıştır. Kuru bir ana, erkeklerin diledikleri biçimde kullanabilecekleri bir tarladır. Çoktan özne olmaktan çıkmış, nesne haline gelmiştir. Doğal toplumun tanrıçalığından eser kalmamıştır. Çocukların, gençlerin bilge yöneticisi kadından,

erkeklerin etrafında döndüğü kadından eser bile kalmamıştır. Doğal topluma karşı zihniyet dönüşümü derinleşerek feodal toplum sisteminde de devam etmektedir. Analitik zekâ yoluyla büyük açılımlar sağlanmıştır. Hem dini hem felsefî düşünce biçimi yeni toplumun hâkim zihniyetini oluşturmaktadır. Her iki düşünce biçimi eski toplumun dönüşen unsurlarında tekrar hâkimiyete geçmektedir. Nasıl ki Sümer toplumu neolitik toplumun değerlerini kendi yeni sisteminde sentezlemişse, feodal toplum da hem eski sistemin içyapılarındaki hem de dış çevrelerindeki ezilen sınıflarla direnen etnisitenin manevî değerlerini sentezlemiştir. Bu süreçte pratik akış belirleyicidir. Pratik bir anlamda zamanın bir güç gibi oluşturucu varlığıdır. Zaman, oluşan pratiktir.

Zihniyet mitolojik özelliklerini dini ve felsefî kavramlarla yenilemektedir. Yükselen imparatorluk gücü zayıf ve güçsüz çok tanrı yerine, evrensel gücü temsil eden en büyük tanrıya doğru bir evrim biçiminde yansıtılmaktadır. Maddi hayatta olup bitenler zihniyette de karşılığını bulmaktadır. Birbirini karşılıklı güçlendirme vardır. Dinlerde çok tanrılığın yerini tek tanrıya bırakması bu süreçle ilgilidir.

Toplumsal yaşamda kulluk Allah'tan gelen doğal bir durum sayılmaktadır. Kulluk terimi yaşamın doğuştan halidir, sonradan olma bir şey değil. İnsanlar kul olarak doğar ve ölür. Kulluk dışında başka bir yaşam biçimi düşünülemez. Bir Allah vardır, bir de kulları. Aradaki melek ve peygamberler emirleri getiren elçilerdir. Sosyoloji diline çevirirsek, Allah kurumsallaşmış soyut devlet otoritesini temsil etmektedir. Melekler memurlar ordusunu, peygamber ve baş melekler ise bakanları, üst bürokrasiyi simgelemektedir. Toplumun yönetilişi korkunç bir simgeler sistemiyle sağlanmaktadır. Görünür yönetimle simgesel yönetim arasında sıkı bir ilişki vardır. Yönetimin simgesel yanı ile somut yanı arasındaki bağı çözmeden, sağlıklı bir toplum kavrayışına ulaşamaz.

Toplumun çıplak yönetimini anlamak istiyorsak, üzerindeki Panteon -tanrı sistemi- perdesini kaldırmak gerekir. O zaman görülecektir ki, bin yıllardır kutsallık adı altında baskıcıların ve sömürücülerin çirkin ve zalim yüzü gizlenmiştir.

Mitolojiden öğrendiklerimizi dinlerden, özellikle tek tanrılı olanlarından da çıkarabiliriz. Musa'nın Hz. İbrahim geleneğindeki katkısı, kadını kesinlikle zapturapt altına almasıdır. Hz. İbrahim'de kadın henüz tam alçaltılmamıştır. İbrahim-Sara ikilemi eşit güce yakındır. Musa-Mariam ikileminde ise, bacısı rolündeki Mariam acılı bir yenilgiye mahkûm edilmiştir. Gücünün son kalıntıları da kaybetmektedir. Hz. Davut ve Süleyman'da ise, kadın tek taraflı bir arzu nesnesidir. Herhangi bir otoritesi gözükmemektedir. Kadın yükselen krallıkların keyif-zevk nesnesidir; soy sürdürme aracıdır. Ara sıra Ester, Dalila gibi şahsiyetler çıksa da, bunlar istismar aracı olmaktan öteye rol oynamazlar. Hz. İsa-Meryem ikileminde Meryem'in ağzından tek bir kelime duymuyoruz. Âdeta dili kesilmiştir. Günümüz kadınına gelince dev bir adımdır Hıristiyanlık. Hz. Muhammed-Ayşe'de ise bir trajedi vardır. Çocuk Ayşe yükselen feodal İslâm otoritesi karşısında büyük bir şikâyetçidir. Tarihçiler, "Yarabbi, beni kadın olarak doğuracağına taş parçası yapsaydın daha iyi olurdu" diye yakındığını naklederler. İktidar oyununda peygamberin en sevgili eşi de olsa, hiçbir sonuç alamayacağının öfkesiyle söylenmiş bir bedduadır bu söz

Bir bütün olarak bu dönemi toplumun ruhen, fikren silinmesi olarak değerlendirebiliriz. Sadece üst toplumun 'Allah, nal ve kılıç' sesleriyle gümbürdeyen sesi vardır. Tüm destanlarının öldürme ve fethetme üzerine kurulu dramatiği vardır. Bu tablo belki abartılıdır, ama dönemin ruhsal gerçeğini özüne uygun biçimde yansıtmaktadır. Arkaik köleliğin yerini daha oturaklı klâsik kölelik sistemi almıştır. Devlet ve temsil ettiği toplum en üst aşamasında, olgunluk döneminde yaşamaktadır. Sisteme ilişkin tüm temel kavram ve kurumlar oluşturulmuştur. Cami, kilise ve havra her gün sistemin kutmasını ezan ve çanlarla ilân etmektedir. Bundan sonra gelişme gücü gösterecek kapitalist devlet her ne kadar daha güçlü gibi görünse de, özünde genel kriz sürecine girecek toplumun son aşamasını teşkil edecektir. Bilindiği üzere en görkemli dönemlerin ardıllı krizli çözümler dönemidir. Doğanın bu genel yasası toplumsal süreçler için de fazlasıyla geçerlidir

Toplumsal kulluk sadece sınıfsal bir olgu değildir. Despot dışındadır -o da sistemin tutsağıdır- herkes, tüm toplumsal sınıf ve tabakalar bağlanmıştır. Kölecilik sistemden daha derinlikli gizlenmiş bir boyun eğdirmecilik düzeni vardır. Yumuşatma, sistemin derinleşmesi anlamına da gelmektedir. Toplumun temel paradigması, öncesi ve sonrası olmayan bir kulluk sistemidir. Ezelden ebede -bu iki kavram daha çok olgunluk dönemi devletine aittir- kadar düzen olduğu gibi sürecektir. İmtihan ve değişme yeri öte dünyaya ilişkindir. Sisteme sadece fiili kalkışma biçiminde değil, ruhen ve fikren karşı olmak bile en büyük günahıdır. En iyi kulluk mutlak itaat etmesini bilen için erdemin, yetkinliğin ta kendisidir. Doğal toplumda ve olumlu hiyerarşi dönemindeki kahramanlık çağlarında topluluğa en iyi hizmet eden yaratıcılar, kulluk çağında tanrıya -efendilere- karşı en tehlikeli, günahkâr ve cezalandırılması gereken şeytanî kişilikler olarak lanetlenmektedir. Şeytanilik kavramı olarak köleliği reddeden insan grupları için geliştirilmiştir. Ortadoğu kökenli bu kavram, sistemle bütünleşmeyen halk grupları için kullanılmaktadır. Bu yüzden tek tanrılı dinlere girmeyen Kürtlerin doğal yaşam geleneklerine bağlı kesimlerine 'şeytana tapanlar' denilmektedir. Bu Kürt kesiminin şeytanı kutsaması oldukça anlamlıdır.

Olgunluk döneminin kulluk sisteminin gözünde dünya her an günah işlenecek bir yerdir. Yaşamdan kaçınmak gerekir. Ne kadar yaşamak istersen, o kadar günaha girersin. Her şeyiyle ölüme hazırlanmak en mükemmel yaşam biçimidir. Bu yaklaşım doğayı hiç yaklaşılmaması gereken bir ölü maddesi gibi görürken, peşinen yaratıcılığı imkânsızlaştırmıştır. Canlı doğa anlayışı kullar için düşünülemez. Aslında bu sistematüğün doğuşunda dehşetli baskı ve sömürü izleri vardır. Bugün bile Ortadoğu toplumunun kendine gelememesinin en temel ruhsal nedeni doğaya bu tür yaklaşımıdır. Buna karşılık efendiler dünyası için yeryüzünde cenneti aratmayan cıvılcı bir dünya vardır. Onlar ve aynı adları -Rab- taşıyan tanrıları -yönetim kavramları-, gayet hoşnut bir biçimde yaşamlarını 'bin bir gece masallarına' denk yaşamaktadır. Bin bir gece masalları Ortaçağın olgun devlet sisteminin mitolojik anlatımıdır.

Kapitalist Modernite: Kadın Düşmanı

Bana göre kapitalizm başından beri askeri-siyasî-kültürel olarak örgütlenmiş, başta maddi birikimler olmak üzere toplumsal değerleri gasp etme kurnazlığını örgütleyen eski bir geleneğin Batı Avrupa'da 16. yüzyıldan itibaren giderek hakîm bir toplum biçimlenmesi haline gelmesidir. İlk güçlü adamın etrafındaki çapulcu grupla anakadın etrafında oluşan toplumsal değerleri gasp etmesi geleneğinin modern halkası olarak da tanımlayabiliriz bu doğuşu. İngiltere ve Hollânda'da, daha önceki İtalyan şehir devletlerinin başını çeken Cenova, Floransa ve Venedik kentlerinde, ilk kapitalist gruplar devletle iç içe bir tarikat gibi özel yaşam biçimleri olan, sağladıkları yeniliklerle para üzerinden vurgun yapma ustalığını gösteren, dünyanın her tarafına yayılmış pazarlarda oluşan fiyatlarla oynayarak muazzam değer gasp eden, gerektiğinde ve sıkça zor uygulamadan geri kalmayan, kurgusal zekâsı gelişmiş grupların bir eylemidir. Bunlara kimi yerde hanedan, aristokrat ve burjuva da denilebilir. İlk ve Ortaçağ haramilerinden yegâne ve önemli farkları ağırlıklı olarak kentlerde üslenmiş olmaları, devlet otoritesiyle iç içe geçmeleri, zoru gerektiğinde daha örtülü ve ikinci planda kullanmalarıdır. Görünüşte ekonominin kuralları vardır. Onlar da bu kurallara göre zekâları ve eldeki ilk paralarıyla kâr yapıyorlar. Kapitalin tarihi doğru incelendiğinde, bu yaklaşımın tam bir masal değerinde olduğu görülecektir.

Bu dönemde hiç bir varlık kadın kadar tutsaklığa mahkûm edilmemiştir. Her baskıcı ve sömürücü toplumsal sistemde olduğu gibi kapitalizmin doğuşu da devletsiz olmaz. Feodal sistemin dogmatizmi dinsel nitelikliydi. Arkaik köleliğin ise mitolojikti. Birinde tanrı bizzat kral ve hanedanın şahsında somutlaşmış iken, daha sonrakinde tanrı kendini devletin soyut varlığında görünmez kılarak temsil ediyordu. İnsanlığın zihniyet çağları bunu gerektiriyordu.

Sistemin toplumsal özelliklerini en çok da kadında çözümlemenin öğretici değeri yüksektir. Baştan söylenmesi gereken bir husus da, herhangi bir toplumsal olguyu kendi başına siyasal, toplumsal,

ekonomik, kültürel vb. ayrımlar altında incelemek ciddi sakıncalar içerir. Tarihsel bir bütünlük halinde sürekli oluşumu yaşayan toplumların tüm alt ve üstyapı sistemleri bir saatin parçaları gibi bütün halinde çalışır. Aşırı parçalara bölme hastalığı, Batı bilimciliğinin olgu bütünlüğünü yitirmek özelliğinden kaynaklanır. Bilimsel olarak da gerçeğin kavranmasını önemli oranda zorlayan bu yaklaşımı kullanırken, bütünselliği göz ardı etmemek çok önemlidir.

Kadın adeta tüm sistemin bir özeti olarak görülmeli ve öyle çözümlenmelidir. Kapitalist toplum nasıl tüm eski istismarcı toplumların devamı ve zirvesi ise, kadın da tüm bu sistemlerin köleleştirici etkisinin zirvesini yaşar. En eski ve en yoğunlaşmış hiyerarşik ve devletçi toplumun baskı ve sömürü cenderesinde biçimlenen kadını anlamadan, toplumu doğru tanımlayamayız. Etnik, ulus ve sınıf köleliğinin doğru anlaşılmasının yolu kadın tanımından geçer. Sosyal bilimin adeta mızrak çuvala sığmazken azıcık bilim konusu yapmaya çalıştığı kadın konusundaki incelemeler 20. yüzyılın son çeyreğine mahsustur. Feminist hareket, çevre, savaş ve iktidarların korkunç yıkımı tarih ve egemenliğin cinsiyetçi karakterini düşündürmeye başlamıştır. Bu husus bile, en objektif olması gereken sosyal bilimler de dâhil, tüm bilimsel yapının cinsiyetçi karakterini gösterir. Bilim cinsiyetçidir.

Pozitif olarak kadını yorumlamayı sonraki bölüme bırakırken, kapitalizmin geleneksel köleliğe ne getirdiğine bakalım. Kapitalizmin en başta özgürlük getirmesinin sistemin özüne ters olduğunu iyi belirlemeliyiz. "Kapitalizm gelenekleri yırttığı için kadının etrafındaki zincirler de parçalanmıştır" iddiası aldatıcı yanı yüksek bir çarpıtmadır.

Tahakkümcü sistemlerin özgürlükle ilişkisi, nasıl daha kaba ve ince yöntemlerle sürdürülebilir biçimindedir. Adına çok aşk destanı düzülen kadınla en kaba ve çirkin köleliğe maruz kalan kadın aynıdır. Kadın kafese -erkek hâkimiyetindeki ev- alınan kanarya misalidir. Belki sevimlidir, ama tutsaktır. Kuş bırakıldığında nasıl arkasına bakmadan uçar giderse, eğer kadın biraz bilinçlenir ve gideceği özgür bir yeri olduğunu bilirse, kaçamayacağı ev, saray, zenginlik, güç ve insan kişiliği yoktur. Hepsinden kaçma potansiyeli vardır. Hiçbir

varlık kadın kadar tutsaklığa -özgür gelişmenin objektif ve subjektif koşullarını bastırma ve yok etme- mahkûm edilmemiştir. Tüm toplumsal tahlillerin tutmamasının, plan ve programların yürümemesinin, insanlık dışı gelişmelerin ortaya çıkmasının da kadının kölelik düzeyiyle bağlantısı vardır. Bu nedenle kadın çözümü, özgürlüğü ve eşitliği sağlanmadan, hiçbir toplumsal olgunun yetkin çözümü ve özgürlük-eşitliği sağlanamaz.

Kapitalizmin sisteme eklemesi ile ortaya çıkan kadın görünümünü metalaştırma düzeyinde görmek gerçeğe daha çok yaklaşılabılır. Klasik kölecilikte kadının pazarlarda en çok alınıp satıldığını iyi biliyoruz. Bu durum cariyeler biçiminde feodal kölelikte de yaygınca sürdürülmüştür. Burada satılan bütün olarak kadındır. Başlık, siyasi rant bu işlemin aile içine kadar yansımış biçimleridir. Kapitalizmde ise kasap misali gövde parçalara ayrılarak her kısmına fiyat biçme gibi unsurlar eklenmiştir. Saçından topuklarına, göğsünden kalçalarına, göbeğinden cinsel organına, omuzundan dizlerine, belinden baldırına, gözünden dudaklarına, yanağından boynuna parçalanıp değer biçilmeyen hiçbir yeri kalmamış gibidir. Ne yazık ki ruhu var mı yok mu, varsa ne eder sorusu akla getirilmez. Beyince de o ezeli 'eksik akıllı'dır. Özel ve genelevlerin zevk veren metasıdır. Çocuk makinesidir. En zor işlev olan çocuk doğurma emekten sayılmaz. Çok zor bir iş olan çocuk büyütmenin hiçbir ücreti yoktur. Tüm önemli ekonomik, sosyal, siyasal, askeri kurumlarda yeri numunelik değerindedir. Reklamların vazgeçilmez malzemesidir. Cinsiyeti en çok metalaştırılıp piyasaya sunulan yegâne varlıktır. En çok sövgü ve dövgü konusu yapılandır. Aşk yalanına en çok alet edilendir. Her şeyine karışılır. Kadınca konuşması için özgün bir dil-deyim, ses düzeni biçimlendirilen kimliktir. İnsanca arkadaşlık yapılamayan insandır. En değme erkeğin bile yanında saldırı duygusundan vazgeçemediği insandır. Her erkeğin üzerinde kendini imparator sandığı nesnedir kadın artık.

Tanım daha da zenginleştirilebilir. İşin ilginç yanı, bu kadar olumsuz özellikleriyle bezenen bir kimliğe karşı erkek egemen toplumun onunla rahat yaşayabileceğini sanmasıdır. Demek ki, çok uysallaşmış bir köle sayılmaktadır. Aslında onurlu bir erkek insan

için bu kadar olumsuzluğa örgütlenen bir olguyla ortaklaşa yaşamak müthiş zor ve alçaltıcıdır. Her ne kadar Eflatun kadını devlet ve toplumdan tümüyle dışladığı için eleştirilse de, yaklaşımında bu alçaltıcı özellikler etkindir. Birçok filozofta olan bu hususu doğru okumak gerekiyor. Örneğin Nietzsche'de bu özelliklerle ortak yaşamak kişiyi kesinlikle bozar. O halde neden kadın düşkünlüğü toplumlarda çok güçlüdür? Çünkü bu toplumlar düşürülmüştür de ondan; erkek düşürülmüştür de ondan. Bu, köleliğin geçişken özelliğinden ileri gelmektedir. Bu kadar yararlı bir köle, köleliğe alıştırılan insanlar için elbette en çok aranan ortak olacaktır. Dolayısıyla batırılan kadın, batırılan toplumdur; düşürülen erkektir. Böyle başa böyle tarak. Özcesi kadınlık olgusu yetkince aydınlatılmadan, doğal toplumun özgür ana-kadınlığı ile sınıflı uygarlığın özgür bilinçli kadınlığı bütünleştirilmeden, dengeli ortak yaşam arkadaşı yaratılamaz. Bunun eş benzeri erkeklik de yeniden oluşturulmadan bu birliktelik sağlanamaz.

Toplumsal alandaki kapitalizmin oluşturma, yönetme tarzını birçokolguda, özellikle erkekte, ailede, işte, memuriyette, yine eğitim, sağlık, hukuk ve benzeri birçok alanda gözlemleyebiliriz. Aile için kısa bir tanımlama yaparsak, hiyerarşik ve devletçi toplumun temel kurumu olan bu ocak sistemin hücresi, en küçük moleküldür. Tepedeki imparatorun ailedeki yansıması 'küçük imparator'dur. Toplumdaki köleliğin yansıdığı esas tezgâhtır. Ailedeki kölelik toplumsal köleliğin temel güvencesidir. Sistem adeta her gün, her saat ailede yeniden üretilmektedir. En ağır yükünü de aile çekmektedir. Aile hiyerarşik ve devletçi toplumun uysal eşegidir. Sürekli binilebilir, kendini taşıtabilirsin. Genelde dağılan kapitalist sistemin en çarpıcı izdüşümünü ailede yansıması aralarındaki bu sıkı bağlantıdan dolayıdır.

Kapitalizmle mücadelede yoğunlaştığımda, aklıma hep karı-koca ilişkisi düşer. Eğer koca ortama göre karıya normal bir yaşam sunmuşsa, bu kadını kocaya karşı mücadeleye çekmek ne kadar zorsa, işçiyi de eğer dolgun bir ücret vermişse, efendisi kapitaliste karşı mücadeleye çekmek o denli zordur. Bırakın özgürleşmeyi, basit bir ücret sınırında bile kapitalist efendiye karşı takla atan işçi, toplum-

sal çokluklara karşı artık efendisinin sistematığının bir uşağıdır. Hele işsizler ordusu çığ gibi büyürken, konumu güvencede olan bir işçi aynen devlet memuru kadar, belki de ondan daha fazla kendini güvencede sayar.

Köy toplumundan beni mıknaş gibi çeken kent toplumu, çözümlenmiş haliyle benim için toplumsal sorunun esas mekânıdır. Toplumun içindeki çürüyüşü kadar çevreden kopuşunun da baş suçlusudur kent ve yol açtığı toplumsallıktır. Daha doğrusu, sınıflı devletli uygarlığın kentinin toplumdur. En ilkel klân toplumu bile yaşama karşı kent uygarlığı kadar cahil değildir. Tersine, uygarlaşmış kent toplumu kapitalist aşamada tam bir çevre katliamcısına dönüşmüşse, bu herhâlde bünyesindeki sistematik cehaletleşmesinden kaynaklanmaktadır.

Duygusal zekâdan kopmuş, akıl ve anlamını çoktan yitirmiş cinsellik, kapitalizmin kanserojen gerçekliğinin temel göstergeleridir. İktidar için nükleer dehşete bel bağlamaktan tutalım, ucuz işçilik için dünyaya sığmayacak nüfuslar sistemin özülüyle ilgilidir. Onun özellikle iktidar biçimlenişiyse. Dünya savaşları, sömürge savaşları ve tüm topluma karşı her düzeyde kılcal damarlara kadar etkileyen iktidar savaşları sistemin iflâsından başka anlama gelmez.

Bu noktaya gelinmesinde, değinildiği gibi cinselliğin (seksin) endüstrileşerek sunulması belirleyici etkenlerdendir. İnsanlar başarıyı seks gücünde arar hale sokulmuştur. Hâlbuki cinsellik tüm canlılarda yaşamı fark etmede ve onu sonsuzlaştırmada öğretici bir etkinlik işlevindedir. Tek hücreli canlılardan tutalım insan türüne kadar işlevini bu biçimde tanımlamak mümkündür. Dolayısıyla anlamlı ve hatta kutsaldır. İnsan toplulukları da tarih boyunca bu tarz bir yorumu esas almışlardır. Tüm antropolojik araştırmalar bu yorumu doğrulamaktadır. Eğer metalaştırılmayacak (endüstrileştirilemeyecek) bir ilişki veya ilişkiler varsa, başta geleni cinsel ilişki olmak durumundadır, çünkü yaşamın kutsallığıyla, yüceliğiyle, sürekliliğiyle ilgilidir. Daha çok da saptırılıp diğer yaşamları tehdit etmeme sorumluluğuyla bezelidir.

Cinsel istismar denilebilir ki, sistemin en temel hegemonik araçlarındandır. Sadece metalaştırılarak dev bir endüstriye dönüştürül-

memiştir. Toplumda Hint fallus tanrısallığını hem yozlaştırıp hem de kırk kat geride bırakan bir erkek egemen cinsiyetçilik dini haline getirilmiştir. Özellikle her erkekte bu yeni dini gösterge başta edebiyat olmak üzere sanatın başköşesine oturtularak tam bir uyuşturucu araca dönüştürülmüştür. Kimyasal uyuşturucular bu yeni cinsellik dini karşısında solda sıfır gibi kalmıştır. Tüm toplum bireyleri medyatik reklam (sadece alelâde reklam değil) kampanyalarıyla bir cinsel sapık haline getirilmiştir. Genç, yaşlı, hatta çocuk fark etmiyor. Herkes kullanılıyor. Kadın en gelişkin seks nesnesine dönüştürülmüştür. Her zerresi seks çağrıştırmaya sanki para etmeyecekmiş gibi bir zihniyete mahkûm edilmiştir. Kutsal aile ocağı bir seks dergâhına dönüştürülmüştür. Kutsal ana ve tanrıçalıktan geriye işe yaramaz, bir köşeye atılan 'kocakarılar' kalmıştır. Çok hazin ve acı verici bir durum. Sunî döllemeyle kadının tam bir seks aracı olma süreci zirveye tırmandırılmıştır.

Her erkek için cinsel eylem bir iktidar eylemine dönüştürülmüştür. Cinsel eylem yaşamın ve cinsin devamı için biyolojik işlevinden çıkarılıp veya saptırılıp, toplumsal ve siyasal alanda erkek egemen iktidarın sınırsız çoğalma ve yayılma işlevine dönüştürülmüştür. Cinsel eylem iktidar eylemine dönüştürülmüştür. Tüm homo ve hetero vb. cinsel ilişki biçimlerinde iktidar ilişkisi belirleyici rol oynamaktadır. Tarihsel temeli yaygın bulunmakla birlikte, hiçbir toplum ve devlet biçiminde ulus-devlet ve toplumunda olduğu kadar sistemli, yaygın ve iktidar amaçlı (dolayısıyla köleleştirme amaçlı) derinliğine ve genişliğine çoğaltıp uygulanmamıştır. Toplumsal cinsiyet, toplumsal ve siyasal iktidar olayı ilişkisi ve olgusudur.

Ulus-devlet hem aile içinde, hem dışında cinselliğe yönelik yürüttüğü politikalarla tam bir iktidar sapıklığına yol açmıştır. Kadın kendini seks metası olarak, erkek ise cinsel iktidar aracı kılarak hem kendilerini hem toplumu sadece ahlâki buhrana değil, iktidar savaşının kurbanı haline de getirmiş oluyolar.

Toplum bir kadının ancak bir erkeğe bağlı olarak bir evde adına namuslu dediğimiz tarzda yaşayabildiği takdirde kabul görebileceğini belirtir. Kadının öyle olmaktan çıkıp birçok erkeği eve alması ya da tersi halinde adamın eve birçok kadını alması halinde durum

nasıl olur? Herhalde en hafif deyimle allak bullak olur. Paranın durumunda işler daha karmaşıktır. Örneğimize devam edelim. Kadın genel kabulü bozduğu için evden atılarak bir çözüme varılabilir. Fakat parada işler bu kadar kolay olmayabilir. Elinde parayı tutan, namuslu olmasa, paraya ne kadar para katılsa da kabulümdür diyebilir. Hâlbuki toplum tıpkı bir kadın meselesinde olduğu gibi, bu kabulle parayı aracı kılmamıştı. Onu biriktirmek en büyük namus-suzluktur diyebilmiş olması kuvvetle muhtemeldir.

Hiyerarşinin kuruluşundan beri egemen erkeğin doymak bilmez iştahı ve duyarsızlığıyla kaba gücü altında ezim ezim inleyen kadın, kapitalist sistem altında bir kat daha zincirlerle örülür. Erkeğin hakkında en çok yalan uydurduğu varlık kadındır. Söylenir ki, cinsiyet üzerine en kapsamlı çalışma yürüten Freud'un bile ölürken ağzından çıkan son sözler "Kadın ne demek?" yönlüdür. Bu durum olağan değildir. Bu, kadın etrafındaki korkunç erkek egemenlik ideolojisinin yarattığı bir durumdur. Kadını hiç tanımak istemeyen erkek egemen, bu durumunu örtbas etmek için önemli silahlarından biri olan sahte aşk edebiyatına başvurur. Egemen erkek için aşk eşittir yalanın gizlenmesi, örtük saygısızlık, bilincin körlüğü, kör içgüdünün alan ve süreklilik kazanmasıdır. Kadının bunu yutacak duruma getirilmesi, baskı altında çaresizliğin derinliği ile ilintilidir. O denli maddi ve manevi yaşam koşullarından koparılmıştır ki, erkeğin en aşağılık sözlerini, saldırılarını, doğal hak olarak kabul etmek zavallılığındadır.

Kişi olarak şahsen ben kadının geliştirilmiş 'statü' altında yaşamayı nasıl kendisine yedirdiğine hep şaşarım. Fakat şunu sezdiğimi açıkça itiraf etmeliyim: Kasaplar hayvanı kesime alırken, hayvan aslında kesileceğini fark eder ve tir tir titrer. Kadının erkek karşısındaki duruşu bana hep bu titremeyi hatırlatır. Kadın karşısında titremedikçe erkek rahat olmaz. Egemen olmanın baş koşulu budur. Kasap bir defa keser, o tüm ömrü keser. İfşa edilmesi gereken gerçek budur. Bunu aşk şarkılarıyla gizlemek aşağılık bir harekettir. Uygarlık altında en değersiz nesne ve kavram aşka dair söylenenlerdir. Bir erkeğin hiç başaramadığı, başarmak istemediği, bir kadına olağanca doğallığı içinde yaklaşabilme gücüdür. Ben şahsen böy-

lesi bir tavrı gösterebilecek erkeği gerçek kahraman olarak değerlendirmek durumundayım. Sorun basit zaaf, biyolojik cinsiyet farkından doğmuyor. Hiyerarşik devletli toplumun ilk katmanlaşma nesnesi olarak kadını en alta yerleştirmesinden kaynaklanıyor. En derin toplum sorunu olması, toplumda yerleştirilmiş statünün özelliklerinden ileri geliyor. Sosyolojinin çok sınırlı ve geç olarak konuya ilgi duyması kapitalizmin kriz süreciyle ilgilidir.

Her şey açığa çıkarken, kadın olgusunun da kendini gittikçe tüm yönleriyle göstermesi beklenebilir. Kapitalist sistemin kadınlık olgusuna eklediği baskı-sömürü unsurları daha kapsamlı anlaşılmayı gerektirir. Kadın adeta sözde en değerli metadır. Hiçbir sistem, kadını bu denli metalaşmaya tabi tutmamıştır. İlk ve ortaçağlarda genel köleliğin bir parçası olarak kadın köleliği, cariyeliğinden sistem açısından bir fark yoktur. Sadece kadına özgü bir kölelik veya metalık bir durum söz konusu değildir. Erkek haremlikler de vardır. Hadımlaştırılmış erkekler de vardır. İç oğlanları vardır. Sistemin cinsiyet anlayışında asıl en büyük farkı kapitalizm koyar. Adeta metalaştırılmamış tek organı yoktur. Sözüm ona bunu edebiyat, roman aracılığıyla sanat süsü vererek yapar, ama bu sanatın temel işlevi sistemin dayanılmaz yükünün çekilmesinde kadının azami pay sahibi kılınmasıdır. Her çalışmaya bir ücret biçilirken, en ağır iş olan hamilelik, çocuk büyütme, evin her türlü işi ücretsizdir. Erkeğin seks kölesi olmanın da bir ücreti yoktur. Genelevde olan ücret kadar bile birçok özel evde değer kadına gösterilmez.

Evlilik namusu, onuru denilen şey, esasta 'küçük imparatorun' bütün kahrının çekilmesidir. Nasıl ki büyük imparator onuru saydığı devlet mülküne bir şey olduğunda bunu savaş nedeni sayarsa, küçük imparator da onuru saydığı mal olarak kadına bir şey yapılırsa bunu büyük namus meselesi, dolayısıyla kavga nedeni sayar. Daha da ilginç olan, kadının ruh olarak tamamen boşaltılması, biçimsel olarak da aşırı kadınsı, süslü-sesli bir 'kafeste kuş' haline getirilmesidir. Ses ve makyaj düzeni; doğal kadının çok dışında öz kimliğinin ezici biçimde inkârına dayanan, kişiliğini öldüren bir durum arz eder. Kadıncılık kadının özel olarak kişiliksizleştirilmesidir. Bir erkek icadı ve dayatmasıdır. Böyle olduğu halde, sanki kadının doğal

duruşu buymuş gibi suçlamaktan geri kalmaz. Tüm reklam, teşhir malzemesi olarak kullanılmasından bizzat sistem sorumlu olduğu halde, bu da kadının doğal özüne yakıştırılır. Kadın onuru kapitalizmle en dip noktasına oturmuştur. Kadının kimliğinde dibe vuran, aynı zamanda komünal toplum değerleridir. Sistemin mantığı hem buna muhtaçtır, hem de oldukça becerilidir.

Pornoyla her tür kutsallığından soyutlanan kadın cinsi, kapitalizmde başlangıçtaki primata indirgenmiş olur. Kadının uygarlık tarihi boyunca toplumdaki silinmesi hiyerarşik ve sınıfsal gelişmeye bağlı olduğu kadar, erkeğin egemen erkek toplumu yüceltmesine de bağlıdır. Yine kadın toplumda ne kadar etkinliğini yitirmemişse, komünal değerlerden de o denli uzaklaşmış olur. Kadının doğası komünal toplum değerlerine daha yakındır. Zekâsı doğanın özelliklerine karşı daha duyarlı ve gerçekçi olduğundan duygusal zekâ ön plandadır. Analitik zekâ daha çok kurgusal olduğundan yaşamla bağları sınırlıdır. Erkeğin analitik zekâ gelişkinliği toplumsal konumundaki hileli, baskılı karakter unsurlarıyla ilişkilidir.

Çocuklar dünyası üzerindeki sistem ağırlığı geneli yansıtır. Hayal dünyasında yaşayan çocuklar sistemin buz gibi hesaplar dünyasına kökünden zıttır. Çocuk ve kapitalizm bağdaşmaz. İhtiyarlar yaşlanmış çocuk gibidir. Eskinin saygı gören kutsal bilgisi kapitalist üretim için bir yük durumundadır, gereksiz bir nesnedir. Çocuklar büyüyerek yararlı kılınabilir. İhtiyarlar ise öleceklerinden bir değer ifade etmezler. İhtiyarın şahsında toplum yüceliğinden, kutsallığından iyice soyutlanır. Yaşlılar evine bırakıldığında, sistemin zalimliği kadar anlamsızlığı çirkin suratını tüm yönleriyle gösterir. İhtiyarlık sorunu bile birçok yönüyle sistemin toplum için gereksizliğini rahatlıkla kanıtlayabilecek soru işaretleriyle doludur.

Tersi bir konum da sistem gereği varlığını dayanılmaz boyutlara taşımıştır. Özünde bir ataerkil toplum geleneği olan başta erkek olmak üzere çok çocuklu olma, sağlık tekniklerinin devreye sokulmasıyla alt tabaka kadınlarında çocuk doğum makinesi rolüne indirgenmiştir. Böylelikle zor olan çocuk yetiştirilmesi de yoksullara yüklenerek, bir yandan genç işçi ihtiyacı gideriliyor, diğer yandan içinden çıkılmaz bir aile yozlaşması yaratılıyor. Bir taşla birkaç kuş

vuruluyor. Üst tabaka kadın ve erkeği artık sunî bebek, üvey evlat ve hayvan beslemeyle evlat kavramını yozlaştırarak eksikliğini giderirken, sonuna kadar seksi kalmaya çalışıp yeni seks dinini ritüelleştirerek baygınlaşıyorlar. Sonuç, altından çıkılamaz anlamsız bir nüfus, tarihin hiçbir döneminde görülmemiş bir işsizlik ve çevre bunalımının insan yükünü taşıyamaz bir konuma getirilmiş bulunmasıdır.

Kent ve sınıfsallık daha çok kapitalist sistemle birlikte kavramsallaştırılır. Fakat kökenlerinin izahı daha önemlidir. Çıkış veya kökenleri açıklanmayan hiçbir toplumsal ilişki yeterince anlamlandırılmaz. Kent oluşumu halen tam çözümünü bulan bir ilişki yoğunluğu olmaktan uzaktır. En az kapitalizmin çıkışı kadar önemlidir ve açıklanmayı gerektirir. Şahsen kente ön, proto-kapitalistik demenin yanlış kaçmayacağı kanaatindeyim. Nasıl ki pazar kapitalizmin üzerinde beslendiği, vücut bulduğu bir ilişki alanıysa, kent de pazarın gelişmiş ve kalıcılaşmış mekânı olarak tanımlanabilir. Konumuzla ilgisi ise, kurgusal zekânın en gelişkin mekânı, pazarı olmasına dayanır. Kentin kendisi pazar niteliğinden ötürü analitik, soyut zihni gerektiren ve daha çok da ortaya çıkaran çok yoğun toplumsallaştırma aracı olan bir kuruluştur. Mitolojik ve dinsel dünyanın daha da akılcılaşması, bilimi hızlandırması kadar çarpıtması, beraberinde felsefeye yol açması gibi tarihsel gelişmeleri hızlandıran ilişki ortamıdır. Daha çok analitik zekâyla iş yapar. Kapitalizm ekonominin ana gücü, yaratıcısı kadının da düşmanıdır. Tüm çözümlememiz kadının toplumsal yaşamdaki yerinin ekonomik değerinin birincil düzeyde ve yüksek seviyede olduğunu kanıtlamaktadır. Tüm uygarlık tarihinde olduğu gibi, en acımasız dönemini kapitalist uygarlık aşamasında yaşamaya başlayan 'ekonomisiz kılınmış kadın' gerçeği, en çarpıcı ve derinlikli toplum çelişkisi haline gelmiştir. Kadın nüfusu ezici olarak işsiz bırakılmıştır. Ev işleri en zor işler olduğu halde beş metelik değer etmemektedir. Çocuk doğurma ve yetiştirme hayatın en zor işi olduğu halde, sadece değer etmemekle kalmamakta, giderek başa bela olarak düşünülmektedir. Hem ucuz, işsiz, çocuk doğurma ve bin bir zahmetle büyütme makinesi, hem ücretsiz ve hatta suçlu! Kadın uygarlık tarihi boyunca toplumun zemin katına yerleştirilmiştir, ama hiçbir toplum kapitalizmin yürüttüğü ve çok

sistemli hale getirdiği istismarı geliştirme gücünde olamamıştır. Bu sefer sadece zemin katta değil, tüm katlarda eşitsizliğin, özgürlüksüzlüğün, demokrasisizliğin nesnesidir! Daha da vahimi, tarihin hiçbir dönemiyle kıyaslanamayacak şiddette ve yoğunlukta cinsiyetçi toplum iktidarını insanın en mahrem organlarına kadar şartlandırıp çoğaltarak, kadını bir seks endüstrisine dönüştürerek, işkenceyi toplumun tüm katmanlarına yayarak, 'erkek egemen toplumu' kapitalist uygarlık döneminde azamiye çıkartarak, 'ekonomostan', ekonominin yaratıcısı öznenen intikam alırcasına kadın ve ekonomi düşmanlığını her yerde ve her zamanında kanıtlamaktadır!

Bir ananın, proleter dokuz ay karnında taşıyıp bin bir zahmetle işgücü haline getirinceye kadar verdiği emeğin karşılığını nasıl tanımlayacağız? Sermayedarın çalıp çırptığı binlerce yıldan kalma birikimlerle hazırlanan üretim araçlarının sahipliklerini ve paylarını nasıl belirleyeceğiz? Hiçbir üretim aracının değerinin pazarda satıldığı gibi olmadığını unutmayalım. Bir fabrikanın sadece teknik icatçılığı binlerce keşifçi insanın birikimli yaratıcılığının ürünüdür. Bunların değerini nasıl belirleyip kime ödeyeceğiz? Bunların toplumsal paylarını düşünmemek ahlâkı tamamen yadsımadan mümkün mü? Bu tarihi-toplumsal değerleri sadece iki kişi arasında paylaşmak adaletle uyur mu? Kaldı ki, bu iki kişinin aileleri, toplumsal çevreleri vardır. Bunlarla koruyup kollanan bu ikisi üzerinde bunların hiç mi hakkı yok? Soruları daha da yakıcı kılıp arttırabiliriz. Fakat kâr-ücret ikileminin ne kadar problemlili olduğunu göstermeye yeter.

Kapitalizmin ekonomisi demeye pek gerek yoktur. Kapitalin kendisi ekonominin özüdür. O esasta en istismarcı, vahşî rekabetli, kâr için her şeyi göze alabilen sistemdir. Toplumun metalaştırılmayan hiçbir olgusu yoktur. Metalaştırılan toplum, elden çıkarılmak istenen toplumdur. Böylesi bir toplum yaşam ömrünü dolduran, dolayısıyla bitirilmesi gereken bir düzendir.

Hataların veya yanlışlığın temelinde kapitalist-işçi ayrımı yatmaktadır. Kapitalist-işçi ayrımı, bir kölecî Roma malikânesindeki efendi-köle ayrımından öz olarak farklı değildir. Serf-ağa ilişkisi için de benzetme geçerlidir. Bir aile içinde -ataerkil- erkeğin örgütleniş biçimi ve dayanaklarıyla, bağlı kadının örgütleniş ve dayanaklarını

karşı karşıya getirdiğimizde, çatışmanın galibi baştan bellidir. İstisnalar hariç tutulursa, belli bir kavganın galibi olarak erkek, kavganın sonunda hırpalanmış kadından daha güçlenmiş olarak varlık sürdürür. Daha fazla kadın erkeğin olmuştur. Çelişki yine vardır, ama dönüştüğü kadarıyla erkek-egemen sistem içinde bir adım daha erimıştır. Örneği tüm toplumsal sisteme yaygınlaştırabiliriz. Sınıflı toplum uygarlığı, hatta daha öncesinin hiyerarşik toplumu içinde, kadının bin bir bağla erkeğin egemenliği altında bulunduğu koşullarda, bir teori ve pratik biçim uyarlayıp kadından kurtuluş beklemek hayalcilikten öteye, 'daha çok dövül, daha çok bağlan' demekten öteye anlam ifade etmez. Kadın karışmayı kabul ettiği andan itibaren zaten kaybetmeye yatırılmıştır. Kasabın elindeki kuzu didi-nip de ne kadar kurtulabilir? Kuzunun yaşama şansı kasabın insafına, çıkarına bağlıdır. Süt, yün koyunu da kılınabilir, kesilebilir de.

İkinci dünya savaşı sonrası 'antifaşist' zafer havası fazla sürmedi. 1968 devrimci perspektifleri ve gençlik hareketleri önemli paradigma değişikliklerine yol açtı. Sisteme bir bütün olarak nefret geliştirdi. Reel sosyalizm, ulusal kurtuluş ve sosyal demokrasinin beklentilerine cevap veremeyeceği anlaşılmıştı. Vaat edilen dünya eskisinden daha iyi değildi. Denilebilir ki, 1970'ler, 1848 Devriminden beri Marksizm'le bağlanmış birçok entelektüel akımın gücünü yitirmesiyle, yeni sol, ekoloji, kadın hareketi başta olmak üzere birçok yeni akımla tanışma dönemi oldu. Kapitalizm kadar reel sosyalizm ve versiyonlarına duyulan derin güvenin sarsılmasıyla ve 1950'ler sonrasında ikinci büyük bilimsel devrimiyle sosyal bilim ve kültürel alandaki yeni gelişmeler de beraberinde feminizme, ekolojiye, etnolojiye geniş açılımlar getirdi. Sistemin zıt kutbunda yer alan toplum yapılanmaları da benzer bir dökülmeyi, karmaşayı yaşamaktadır. En başta aile, tarihinde en yoğun dağılma sürecindedir. Evliliklerin yarıya yakını bozulmakta, ahlâki olmayan kontrolsüz cinsel ilişkiyi çağ gibi büyütmektedir. 'Kutsal evlilik' bitmiş sayılmaktadır. Çocuk, yaşlılar, ana baba ilişkileri, aileyle bağlantılı dağılmanın acı kurbanları olarak, toplumsal açıdan en anlamsız, bozuk duruma düşmüş bulunmaktadır. Kadın üzerindeki en eski baskı ve istismarlar açığa çıktıkça, kadın sorunu da tam bir krize dönüşmektedir. Kadın kendini ta-

nıdıkça, düşürülmüşlüğüne duyduğu öfkeyle tam bir kaos ilişkisinin en etkili nesnesine de dönüşmektedir. Kadın çözülmesi toplum çözülmesine, toplum çözülmesi de sistem çözülmesine yol açmaktadır.

Toparlarsak, önümüzde bizleri bekleyen kapitalizmin tek taraflı iradesi döneminin geçtiği, halkların şovenizm ve savaşla yüklü milliyetçiliği aşarak demokratikleşmesini ve barışını dayattığı, kültürel ve yerel gerçekliği ile bulunduğu bir dönem olasılığı güçlüdür. Bunun tek başına değil, hâkim sistemin devlet merkezli, ama küçültülmüş yapılanmalarıyla ilkelere dayalı ortaklaşa yürütülmesi de bu olasılık dâhilindedir. Uygarlığımız sınıf, cins, etnik ve kültürel tahakkümlü yapısı yerine, halkların komünal demokratik değerlerini tanıyan, cins özgürlüğüne açılmış, etnik-ulusal baskıyı aşmış, kültürel dayanışmayı esas almış, tarihi bir aşama olarak 'küresel demokratik uygarlığa' dönüşebilir.

En eski Ve En Yeni Sömürge Ulusu – Kadınlar

Kadını biyolojik farklılığı olan bir cins insan olarak algılamak, toplumsal gerçeklik konusunda körlüğün temel etkenlerinin başında gelmektedir. Cinsiyet farklılığı kendi başına hiçbir toplumsal sorun nedeni olamaz. Evrende her zerredeki ikilem nasıl hiçbir varlıkta sorun olarak ele alınmazsa, insan varlığındaki ikilem de sorun olarak işlenemez. "Varlık neden ikilemlidir?" sorusuna verilecek cevap ancak felsefi olabilir. Ontolojik (varlık bilimi) çözümleme bu soruya (sorun değil) yanıt arayabilir. Benim cevabım şudur: Varlığın ikilem dışında başka türlü varoluşu sağlanamaz. İkilem, varoluşun mümkün tarzıdır. Kadın ve erkek mevcut haliyle olmayıp eşeysiz (eşi olmayan) olsalar bile, bu ikilemden kurtulamazlar. Çift cinslilik denilen olay da budur. Şaşırmamak gerekir. Fakat ikilemler hep farklı oluşmaya eğilimlidirler. Evrensel zekâyâ (Geist) kanıt aranacak temel de bu ikilem eğiliminde aranabilir. İkilemin iki tarafı da ne iyi ne kötüdür; sadece farklıdır, farklı olmak zorundadır. İkilemler aynılaşırsa varoluş gerçekleşemez. Örneğin, iki kadın veya iki erkekle toplumsal varlığın üreme sorunu çözülmez. Dolayısıyla "Niçin kadın veya erkek?" sorusunun değeri yoktur veya bu soruya ille

cevap aranacaksa, evren böyle oluşmak (zorunda, eğiliminde, aklında, arzusunda) durumundadır da ondan diye felsefi bir cevap verilebilir. Kadını sosyal ilişki yoğunluğu olarak incelemek, bu nedenle sadece anlamlı değil, toplumsal kördüğümünü aşmak (çözümlemek) açısından da büyük önem taşır. Erkek egemen bakış bağımsızlık kazandığı için, kadına ilişkin körlüğü kırmak bir nevi atomu parçalamak gibidir. Bu körlüğü kırmak büyük entelektüel çaba ve egemen erkekliği yıkmayı gerektirir. Kadın cephesinde ise neredeyse varoluş tarzı haline getirdiği ve aslında toplumsal olarak inşa edilen kadını da çözmek, o denli yıkmak gerekir. Tüm özgürlük, eşitlik, demokratik, ahlaki, politik ve sınıfsal mücadelelerin başarı veya başarısızlıklarında yaşanan hayal kırıklıkları (ütopya, program ve ilkelere hayata geçirilemeyişi), kırılmayan egemen (iktidarlı) ilişki biçiminin (kadın-erkek arasındaki) izlerini taşır. Tüm eşitsizlikleri, kölelikleri, despotlukları, faşizmi ve militarizmi besleyen ilişkiler, ana kaynağını bu ilişki biçiminden alır. Eşitlik, özgürlük, demokrasi, sosyalizm gibi adı çok geçen sözcüklere hayal kırıklığı yaratmayacak geçerlilikler yüklemek istiyorsak, kadın etrafında örülen toplum-doğa kadar eski olan ilişkiler ağını çözmek ve parçalamak gerekir. Bunun dışında gerçek özgürlüğe, eşitliğe (farklılıklara uygun), demokrasiye ve ikiye bölünmeyen bir ahlaka gidecek başka bir yol yoktur.

Cinsiyetçiliğe, hiyerarşik çıkıştan beri iktidar ideolojisi olarak anlam yüklenmiştir. Sınıflaşma ve iktidarlaşma ile yakından bağlantılıdır. Bütün arkeolojik, antropolojik ve güncel araştırma ve gözlemler, kadının otorite kaynağı olduğu dönemler olduğunu ve uzun süreye yayıldığını göstermektedir. Bu otorite artık-ürün üzerine kurulu iktidar otoritesi olmayıp, tersine verimlilik ve doğurganlıktan kaynaklanan ve toplumsal varoluşu güçlendiren bir otoritedir. Kadında etkisi daha fazla olan duygusal zekâ, bu varoluşla güçlü bağlara sahiptir. Artık-ürün üzerine kurulu iktidar savaşlarında kadının pek belirgin yer almayışı, toplumsal varoluş tarzı bu konumuyla ilgilidir.

Hiyerarşik ve devletsel düzen bağlantılı iktidar gelişiminde erkeğin öncü rol oynadığını, tarihsel bulgular ve güncel gözlemler açıkça göstermektedir. Bunun için neolitik toplumun son aşamasına

kadar gelişkin olan kadın otoritesinin kırılması, aşılması gerekiyordu. Buna ilişkin biçimi çeşitli, süresi uzun büyük mücadelelerin verildiğini yine tarihsel bulgular ve güncel gözlemler doğrulamaktadır. Özellikle Sümer mitolojisi neredeyse tarihin ve toplumsal doğanın hafızası gibi oldukça aydınlatıcıdır.

Kadın İlk Ve Son Sömürge Olarak Tarihin En Kritik Anını Yaşamaktadır

Uygarlık tarihi, kadının kaybedişi ve kayboluşu tarihidir aynı zamanda. Bu tarih tanrı ve kullarıyla, hükümdar ve tebaalarıyla, ekonomi, bilim ve sanatıyla erkek egemen kişiliğin pekiştiği tarihtir. Dolayısıyla kadının kaybedişi ve kayboluşu, toplum adına büyük düşüş ve kaybediştir. Cinsiyetçi toplum, bu düşüşün ve kaybedişin sonucudur. Cinsiyetçi erkek, kadın üzerinde sosyal hâkimiyetini inşa ettiğinde o kadar iştahlıdır ki, doğal her türlü teması bir egemenlik gösterisi haline getirir. Cinsel ilişki gibi biyolojik bir olguya sürekli iktidar ilişkisi yüklenmiştir. Kadın üzerinde zafer havasıyla cinsel temas kurduğunu hiç unutmaz. Bu yönlü çok güçlü bir alışkanlık oluşturmuştur. Bir sürü deyim icat etmiştir: "Becerdim", "İşini bitirdim", 'kancık', "Karnında sıpayı, sırtında sopayı eksik etme!", 'fahişe, orospu', 'kız gibi oğlan', "Kızını serbest bırakırsan, ya davulcuya ya zurnacıya kaçarsın", 'başını hemen bağlamak' gibi benzer sayısız öykü, darbimesel anlatılır. Cinsellikle iktidar ilişkisinin toplum içinde nasıl etkili olduğu çok açıktır. Günümüzde bile her erkeğin, kadın üzerinde 'öldürme hakkı' dahil, sayısız hak sahibi olduğu sosyolojik bir gerçektir. Bu 'haklar' her gün uygulanırlar. İlişkiler ezici çoğunlukla taciz ve tecavüz karakterindedir.

Aile bu toplumsal bağlamda erkeğin küçük devleti olarak inşa edilmiştir. Uygarlık tarihinde aile denilen kurumun mevcut tarzıyla sürekli yetkinleşmesi, iktidar ve devlet aygıtlarına verdiği büyük güç nedeniyledir. Birincisi, aile erkek etrafında iktidarlaştırılarak devlet toplumunun hücresi kılınmaktadır. İkincisi, kadının sınırsız karşılıksız çalışması güvenceye alınmaktadır. Üçüncüsü, çocuk yetiştirip nüfus ihtiyacını karşılamaktadır. Dördüncüsü, rol modeli olarak tüm

topluma kölelik, düşkünlük yaymaktadır. Aile bu içeriğiyle aslında bir ideolojidir. Hanedanlık ideolojisinin işlevselleştiği kurumdur. Her erkek ailede bir hanlığın sahibi olarak kendisini algılar. Ailenin çok önemli bir gerçeklik olarak algılanmasının altında bu hanedanlık ideolojisi çok etkindir. Ailenin ne kadar çok kadın ve çocuğu olursa, erkek o denli güvence ve onur kazanır. Aileyi mevcut haliyle bir ideolojik kurum olarak değerlendirmek de önemlidir. Kadın ve aileyi mevcut haliyle uygarlık sisteminin, iktidar ve devletin altından çekin, geriye düzen adına çok az şey kalır. Fakat bu tarzın bedeli, kadının bitmeyen düşük yoğunlukta sürekli savaş hali altındaki acılı, yoksul, düşkün ve yenilgili var oluş tarzıdır. Adeta sermaye tekellerinin uygarlık tarihi boyunca toplum üzerinde sürdürdüklerine benzer, paralel ikinci bir tekel zinciri de kadın dünyası üzerindeki 'erkek tekeli'dir. Hem de en eski güçlü tekeli. Kadın varoluşunu en eski sömürge âlemi olarak değerlendirmek daha gerçekçi sonuçlara götürür. Belki de kendileri için millet olmaması en eski sömürge halkı demek en doğrusudur.

Kapitalist modernite, tüm liberal süslemelere rağmen, eskiden kalma statüyü özgür ve eşit kılmadığı gibi, ek görevler yükleyip kadını eskisinden daha ağır bir statü altına almıştır. En ucuz işçi, ev işçisi, ücretsiz işçi, esnek işçi, hizmetçilik gibi statüler durumunun daha da ağırlaştığını gösterir. Üstelik en magazineli varlık, reklam aracı olarak istismarı daha da derinleştirilmiştir. Bedeni bile en çeşitli istismar aracı olarak, sermayenin vazgeçemediği meta düzeyinde tutulur. Reklamcılığın sürekli tahrik aracıdır. Özcesi, modern kölenin en verimli temsilcisidir. Hem sınırsız zevk aracı, hem en çok kazandıran köleden daha değerli bir mal düşünülebilir mi?

Nüfus sorunu cinsiyetçilik, aile ve kadınla yakından bağlantılıdır. Daha çok nüfus, daha çok sermaye demektir. 'Ev kadınlığı' nüfus fabrikasıdır. Sisteme çok ihtiyaç duyduğu en değerli malları, 'dölleri' üretme fabrikası da diyebiliriz. Maalesef tekelci egemenlik altında aile bu duruma sokulmuştur. Tüm zorluklar kadına çıkarılırken, malın değeri ise sisteme en değerli hediyedir. Artan nüfus en çok kadını mahveder. Hanedanlık ideolojisinde de böyledir. Modernitenin en gözde ideolojisi olarak ailecilik, hanedanlığın vardığı son

aşamadır. Tüm bu hususlar fazlasıyla ulus-devletçiliğin ideolojisiyle de bütünleşmektedir. Ulus-devlete sürekli evlat yetiştirmekten daha değerli ne olabilir? Daha çok ulus-devlet nüfusu, daha çok güç demektir. Demek ki, nüfus patlamasının altında sıkı sermaye ve erkek tekellerinin hayati çıkarları yatmaktadır. Zorluk, kahır, hakaret, acılar, suçlamalar, yoksulluk, açlık kadına; keyfi kazancı ise 'bey'ine ve sermayedarınadır. Tarihte hiçbir çağ günümüzdeki kadar kadını çok yönlü bir istismar aracı olarak kullanma güç ve deneyimini göstermemiştir. Kadın ilk ve son sömürge olarak tarihinin en kritik anını yaşamaktadır.

Hâlbuki köklü özgürlük, eşitlik ve demokratlık yüklü bir felsefeyle kadınla düzenlenecek yaşam ortaklığı; güzelliği, iyiliği ve doğruluğu en mükemmel düzeyde sağlayabilme yeteneğindedir. Şahsen mevcut statüler içinde kadınla yaşamı, çok sorunlu olmak kadar çirkin, kötü ve yanlış bulurum. Mevcut statü altında kadınla yaşamak, çocukluğumdan beri cesaretimin en zayıf olduğu bir konudur. Cinsel güdü gibi çok güçlü bir güdüyü sorgulayacak bir yaşamdır söz konusu olan. Cinsel güdü yaşamın sürdürülmesinin hatırıdır. Kutsallığı olması gereken bir doğa harikasıdır. Ama sermaye ve erkek tekeli kadını o denli kirletmiştir ki, bu doğa harikası yetenek, 'döllük fabrikası' gibi en aşağılanmış bir meta üreten kuruma dönüştürülmüştür. Bu metalarla toplumun altı üstüne getirilirken, çevre de nüfusun ağırlığı altında (Şimdilik altı milyar; bu hızla giderse on, elli milyar nüfusla çevreyi düşünelim) anbean çöküşü yaşamaktadır. Şüphesiz bir kadınla çocuklu olmak özde kutsal bir olaydır; yaşamın tükenmeyeceğinin göstergesidir. Sonsuzluğu hissettirir. Bundan daha değerli duygu olabilir mi? Her tür bu gerçeklik altında kendini sonsuzluğa kaptırmanın heyecanını yaşar. Özellikle günümüz insanında, bu durum, bir ozanın dediği gibi, "Başımıza bela dölümüz bizim" seviyesinde yaşanmaktadır. Bir kez daha Birinci ve İkinci Doğa'ya ters sermaye ve erkek tekelinin büyük ahlaksızlığı, çirkinliği ve yanlışlığıyla karşı karşıya olduğumuz inkâr edilemez.

İnsan eliyle inşa edilen, insan eliyle yıkılabilir. Burada ne bir doğa kanunu, ne de bir yazgı söz konusudur. Şebekenin, kurnaz ve güçlü adamın, kanserli ve hormonlu yaşam elleri olan tekellerin

yıkılası düzenlemeleridir söz konusu olan. Yaşamın evrendeki en harika çiftinin (bilinebildiği kadarıyla) anlamlaşma derinliğini hep derinden hissetmişim. Kadınla önce düşünmenin, nerede, ne zaman, ne kadar bozukluk varsa tartışma ve gidermenin önemini tüm ilişkilerin önüne koyma cesareti gösterdim. Sadece güçlü, düşünen, iyi, güzel ve doğru karar verebilen, böylece beni aşarken hayran bırakabilen ve muhatabım olabilen kadın, şüphesiz felsefi arayışımın köşe taşlarındandır. Evrendeki yaşam akışının sınırlarının bu kadınla en iyi, güzel ve doğru tarafıyla anlam bulacağına hep inandım. Ama hiçbir erkeğin beceremeyeceği kadar, önümdeki 'erkek ve sermaye' malıyla, doksan bin kocalı Hürmüz'le varoluş tarzımı asla paylaşmayacak olan ahlakıma da inandım. O halde feminizmden de öte, 'jineoloji' (kadın bilimi) kavramı amacı daha iyi karşılayabilir.

Geleneksel hiyerarşinin kadın üzerinde geliştirdiği erkek egemenliği uygarlık tarihi boyunca hep yetkinleştirilmiştir. Ulus-devlet formunda azamileşen iktidar, bu gücünü büyük oranda yaydığı ve yoğunlaştırdığı cinsiyetçilikten alır. Cinsiyetçilik, en az milliyetçilik kadar iktidar ve ulus-devlet üreten bir ideolojidir. Normal bir biyolojik işlev değildir. Erkek egemen için kadın cinsiyeti, üzerinde her tür ihtirasını gerçekleştirdiği bir obje, nesnedir. Kutsal Kitaplardaki "Kadın tarlanızdır, istediğiniz gibi sürebilirsiniz" deyiimiyle, modernitenin "Kadın bir saz gibidir, istediğiniz gibi çalabilirsiniz" deyiimi bu gerçekliği dile getirir. Ayrıca "Sırtından sopayı, karnından sıpayı eksik etmeyin" deyişi egemenliğin faşist karakterini yansıtır.

Açıkça belirtmeliyim ki, toplumsal cinsiyetçi çözümlemeleri pozitivist buluyorum. Kaba nesnelci yaklaşımlarla kadını çözümleyebileceğimizi sanmıyorum. Özellikle kadına içerilmiş kölelik kodlarını bilmiyoruz. Fazlasıyla fallus-vajina zihniyetine bulaştırıldığı, bu zihniyetin insanın diğer yeteneklerini kötürümleştirdiği kanısındayım. Bu konuda dikkati çeken nokta tüm bitkiler ve hayvanlar âleminde belli, anlamlı bir işlevi, süresi ve biçimi olan cinsel birleşme olgusu insan türünde sınırsız süre, biçim ve işlevle azami yozlaştırılmış gibi gözlemlenmektedir. Bunun toplumsal kaynaklı bir yozlaşma olduğu kesindir. Daha doğrusu, toplumsal sorunun (baskı-sömürü) doğuşu ve genelşmesiyle birlikte geliştiği belirtilebilir. Kadın sorununun

her bakımdan anacıl toplumun çözdürülmesinden kaynaklanan toplumun ana sorunu olduğunu belirleyebilmek doğru tanımlama yapabilmek için gereklidir.

Toplumsal cinsiyetçilik en az kapitalizm kadar tehlikeli bir toplumsal canavardır. Ne yazık ki, amansız ve kurnaz erkek egemenliği bu olgunun hakikatinin açığa çıkmasını engellemek için gözü kara bir tutum içindedir. Kapitalizm kadar araştırmayı gerektirdiği halde, en karanlıkta bırakılan toplumsal alandır. Tüm iktidar ve devlet ideolojileri ilk kaynağını cinsiyetçi tutum ve davranışlardan alırlar. En derin, örtbas edilmiş ve üzerinde her tür kölelik, baskı ve sömürünün gerçekleştiği toplumsal alan kadın köleliğidir. Tüm iktidar ve devlet biçimlerinin üzerinde denendiği, kaynak bulduğu toplumsal nesnedir.

Sorulması gereken temel soru, erkeğin neden kadın konusunda bu kadar kıskanç, tahakkümcü ve canı kesildiği, yirmi dört saat tecavüzcü konumla yaşamaktan vazgeçmediğidir. Şüphesiz tecavüz ve tahakküm toplumsal istismar kavramlarıdır. Olup bitenin toplumsal niteliğini ifade etmektedir. Daha çok da hiyerarşiyi, ataerkilliği ve iktidarı çağrıştırmaktadır. Daha derinlikte yatan bir anlamı ise, yaşama ihaneti ifade etmektedir. Kadının yaşamla çok yönlü bağlılığı erkeğin toplumsal cinsiyetçi tutumunu açığa kavuşturabilir. Toplumsal cinsiyetçilik, yaşam zenginliğinin cinsiyetçiliğin köreltici ve tüketici etkisi altında yitimini, bunun doğurduğu öfke, tecavüz ve hâkimiyetçi tutumu ifade eder. Cinsiyet güdüsünün yaşamın devamlılığıyla ilişkisi açıktır. Fakat hiçbir canlının yirmi dört saat sürekli cinsiyet açlığı içinde bir zihniyete sahip olması gözlemlenememektedir. Yaşamın cinsiyetten ibaret olmadığı açıktır. Bilakis cinsel birleşmenin bir nevi ölüm anı olduğu, daha doğrusu ölüme karşı yaşamın ölümcül bir hamlesi olduğu söylenebilir. Dolayısıyla ne kadar çok cinsi eylem, o denli yaşam kaybı anlamına da gelir.

Cinsel eylemin tümüyle ölümcül olduğunu belirtmiyorum. Yaşamın sonsuzluk idealini içinde taşır. Fakat bu ideal, yaşamın kendisi değildir. Tersine, ölüm korkusuna karşı bir tedbirdir ki, fazla hakikat değeri taşımadığı söylenebilir. Söylem şöyle açıklığa kavuşturulabilir: Yaşam döngüsünün tekrarları mı önemlidir, yoksa döngü-

nün tekil olarak kendisi mi? Tekil olanın hakikati tam ifade edildikten sonra, döngünün sonsuz defa tekrarlanması fazla anlam ihtiva etmez. İhtiva edeceği anlam da 'mutlak bilgiye' ulaşma ihtiyacıdır. Bu durumda döngü ne kadar kendini iyi tanırsa mutlak bilgi ihtiyacı da o kadar karşılanmış olur ki, döngülerin, dolayısıyla cinsi çoğalmanın fazla değeri ve anlamı kalmaz.

Kadın köleliğinin bu özelliklerinin derin bilinciyle hareket eden kapitalizm ve ulus-devlet, kadını en geliştirilmiş sermaye ve iktidar aracı olarak kullanmaya büyük özen gösterir. Çok iyi bilmek gerekir ki, kadın köleliği olmadan hiçbir kölelik biçimi gelişme ve yaşama şansına sahip değildir. Kapitalizm ve ulus-devlet, en kurumsallaşmış egemen erkeği ifade eder. Daha açıkçası, kapitalizm ve ulus-devlet, zorba ve sömürgeci erkek tekelciliğidir. Belki de bu tekelciliği parçalamak atomu parçalamaktan daha zordur.

Kapitalist modernite bu düzeni daha da geliştirmiştir. Hukuk alanında kadın lehine yapılan düzenlemeler fiili eşitliği sağlamaktan uzaktır. Evliliği uygarlığın damgası altında geliştirilmiş, erkek egemenliğinin, toplumsal cinsiyetçiliğin meşrulaştırıldığı bir kurum olarak tanımlamak mümkündür. Hiyerarşi, iktidar ve devlet tekelinin en yaygın ve toplumun hücreleri niteliğindeki birime yansımış halidir. Özülle görünüşü, meşrulaştırılması arasında örtük bir çelişki vardır. Kadın şahsında toplumun genel köleliğini en iyi kamufle eden kurum niteliğindedir. Kadının karılaştırılmasıyla (düşürülme, alçaltılma, erkeğin uzantısı haline getirilme) başlayan süreç esas alınarak, toplum da adım adım karılaştırılır. Erkek köleliği kadının karılaştırılmasından sonra ve onunla hep iç içe yürütülmüştür. Kadında uygulanan ve sonuç alınan kölelik, karılık daha sonra erkeklerle ve ezilen sınıflara benimsetilecektir. Uygarlıkla gelişen bu süreç kapitalist modernite ile zirve yapar. Faşizm, toplumun karılaştırılma sürecinde özel bir anlama sahiptir. Teslim alınmış toplumu ifade eder. Modernite iğdiş edilmiş, savunma yeteneğini yitirmiş, herkesin birbirinin karısı ve kocası kılındığı genel karı toplumunu ifade eder. Süreklileşen sermaye birikimi başka türlü topluma fırsat tanımayacak kadar saldırganlığı, barbarlığı gerektirir. Köleliğin ve tecavüzün namus adı altında hem meşrulaştırıldığı hem de derinli-

ğine uygulandığı alandır. Modernitenin maskesini düşüren kurum yine ailenin iflas durumudur. Batı uygarlığında ailenin iflası sadece toplumsal bağların zayıflığını göstermez; toplumla olan çelişkisinin, krizin ve kaotik durumun derinliğini gösterir. Nasıl ki kadın köleliği toplumsal köleliğin düzeyini belirliyorsa, kadın-erkek ilişkilerindeki kaotik durum da günümüz kapitalist modernitesinin çelişkisini ve kaotik durumunu yansıtır.

Toplumsal cinsiyetçilik kadın-erkek ilişkilerindeki iktidarla sınırlı bir kavram değildir. Toplumsalın her düzeyine yayılmış bir iktidarcılığı ifade eder. Moderniteyle azamileşmiş devlet iktidarını gösterir. Hiçbir nesne kadın kadar tahrik ettirme ve iktidara konu arz etme durumunda değildir. Kadın nesneleştirilmiş bir varlık olarak iktidarı azami kılma özelliklerine sahiptir. Sürekli tahrik ettirilmesi ve iktidarı çoğaltma konumunda tutulur. Kadının iktidarla ilişkisini bu kapsam üzerinde çözümlemek, hakikatini açığa çıkartmak açısından önemlidir. Her erkek iktidar hırsını kadında gerçekleştirme zihniyetine fazlasıyla sahiptir. Aynı zihniyet kadın cinsinin birbirleri ve çocuklar üzerindeki iktidar hırsı olarak daha da çoğalır ve uygulanır. Bu sefer kadın kadının kurdu olur. Zincirleme reaksiyon denilen olay budur. Kadının kapitalist sömürü sistemindeki rolü çok daha açık ve elverişli durumdadır. Sistem için ücretsiz doğurma ve büyütmeyle yetinmez, en az ücretle her işe koşturulur. İşsizler ordusunun baskı ve ücret sistemini sürekli düşürme pozisyonunda tutulur. Ne acıdır ki, en kahırlı emeğin sahibi olduğu halde, Marksistler de dahil, hiçbir öğreti kadının haklarından ve emeğinden bahsetme gereği duymaz. Bunun için gerekli çözümleme ve politik tutumu geliştirmez. Erkek egemenliğinin, toplumsal cinsiyetçiliğinin yaygınlığını kanıtlayan bir gösterge de kadın emeğiyle ilgilidir.

Demografya, nüfus sorunu dünyayı ve toplumu sınıf sorunundan giderek daha fazla tehdit etmektedir. Nüfus çoğalması cinsiyetçi toplum ve kapitalist moderniteyle yakından bağlantılıdır. Günün yirmi dört saatinde cinsel iştah, hanedanlık ve aile kültürü ile kapitalizmin, ulus-devletin kâr ve güç için artan nüfus politikası çığ gibi nüfus patlamasını beraberinde getirir. Tekniğin ve tıbbın katkıları buna eklendiğinde ortaya çıkan gerçeklik, toplumun ve çevrenin

sürdürülebilirliği açısından en büyük tehlike konumunu ifade eder. Demografik kaos bu gerçeklikle bağlantılıdır. Gezegenimiz ve çevre çoktan mevcut hacmi (6,5 milyar katlanarak devam ederse) kaldıramaz sınıra dayanmıştır. Sistemin iflasını bu yönüyle de değerlendirmek önemlidir. Çok iyi bilmek gerekir ki, çok çocuk doğurma araçsallığı olarak kadın, korkunç ve dayanılması güç bir yük altına sokulmuştur. Sorun çocuk sahibi olmanın çok ötesinde çok ağırlaştırılmış bir angarya sisteminden kaynaklanmaktadır. Ayrıca çocuk doğurmanın biyolojik değil, sistemsel ve kültürel bir olgu olduğunu iyi bilmek gerekir. Her çocuk mevcut kültür açısından bir değil, defalarca kadının ölümü demektir. Çok azla yetinen, tüm sağlık tedbirleri alınmış, her şeyden önce zihnen hazırlanmış bir çocuk doğurma kültürü gereklidir. Sonsuzluk ve güç fikrini çocuk üzerinden değil, mutlak bilgiye, güzelliğe, ahlaki ve politik toplumun gelişimine dayandırmak, çocuk yetiştirilmesini bu önceliklerle bütünlük içinde çözmek daha anlamlı ve iyi olacaktır. Özcesi çocuk yetiştirilmesini ekonomik ve ekolojik toplumun ihtiyaçları ve özgürlük felsefesi temelinde çözmek ve çözmek gerekir.

Toplumsal cinsiyetçiliğin bir yan kolu olarak demografi, nüfus bilimi, moderniteyle birlikte askeri ordu, işsizler ordusu, standart ulus toplumu için istatistiği de kullanarak kadın doğumunu ideal ölçülere bağlar. Malthusçuluk denen ideoloji bunu ifade eder. Toplum ve ekolojiyi tehdit eden insan nüfusu özünde biyolojik bir sorun olmayıp, cinsiyetçi ideolojinin kapitalizm ve ulus-devlet tarafından istismar edilmesinin bir sonucudur. Modern ailecilik de dahil, kapitalizm, ulus-devletin cinsiyetçilik ideolojisi ve uygulamaları toplum ve çevre için belki de en büyük sorun kaynağıdır. Dolayısıyla toplumsal cinsiyetçiliği ulus-devlet bağlamında beşinci büyük toplumsal sorun kaynağı olarak değerlendirmek gerekir.

Endüstri kapitalizmi çağında tarım-köy toplumundan sonra dağılan ikinci önemli toplumsal kurum aile ve kadındır. Batı sosyolojisinin örtbas ettiği önemli bir konu da aile ve kadındır. Bu sosyoloji ailenin neden ve nasıl yıkıma uğratıldığını açıklamaya yanaşmamaktadır. Bu gerçeklik ilk çağdaki kölelerin aile hakkının olmamasıyla bağlantılı olarak izah edilebilir. Artan işsizlik ve yoksulluk karşısın-

da, uygarlık toplumunda gelenekselleşen aile kurumunun maddi koşulları büyük oranda ortadan kalkar. Ailenin toplumsal anlamı kalmaz. Birey toplumdaki kopartılırken bu konuda kadına düşen pay, çok zalimane bir biçimde kendini sokağa ve hiç istemediği, doğasına aykırı koşullar dayatan egemen erkeğe teslim olmadır. Kadın köleliği, reklamının yapıldığı gibi, bu çağda özgürlük kazanmamıştır. Doğası metalaştırılmadık tek bir hücresi bırakılmayacak denli derinleştirilmiş bir piyasa köleliğidir. Endüstriyalizm çağında yaşanan krizlerin en önemli bir unsuru, aile ve kadın üzerinde yaşanmaktadır. Sadece yoğun boşanmalar ve sokak çocukları biçiminde değil, toplumsal cinsiyetçiliğin sınır tanımaz iktidarcılığı ve sömürücülüğü, bu krizin ve çöküşün derinliğini yansıtmaktadır. Toplumun aile ve kadın sorunu, özgür yaşamın en temel unsurları olarak, teorik ve pratik düzeyde büyük çabalara ihtiyaç göstermektedir.

Kapitalist toplum ahlakın yadsınması temelinde oluştuğundan, demokratik, cinsiyet özgürlüklü ve ekolojik toplumu inşa ederken, teorik-etik ve pratik-ahlak olarak hareket etmek vazgeçilmez bir ilke ve tutumdur.

Cinsiyetçilik tarihte en çok liberalizm çağında ideolojik bir öğe olarak geliştirilip kullanıldı. Cinsiyetçi toplumu devralan liberalizm, kadını sadece evde ücretsiz işçiye dönüştürmekle yetinmedi. Daha fazlasını cinsiyet objesi olarak metalaştırıp piyasaya sunmakla elde etti. Erkeklerde sadece emek metalaştırılırken, kadın bütün bedeni ve ruhuyla metalaştırıldı. Aslında en tehlikeli kölelik biçimi inşa edilmiş oluyordu. 'Kocanın karısı' iyi bir sıfat olmasa da, sınırlı bir istismara konu teşkil eder. Fakat tüm kişiliğiyle metalaşma, firavun köleliğinden daha kötü köle olmak anlamına gelir. Herkesin köleliğine açılmak, bir devlet veya kişinin kölesi olmaktan katbekat daha tehlikelidir. Modernitenin kadına kurduğu tuzak budur. Görünüşte özgürlüğe açılan kadın, en rezil istismar aracı konumuna düşmüş oluyordu. Reklam araçlığından tatalım seks, porno araçlığına kadar temel istismar aracı kadındır. Rahatlıkla diyebilirim ki, kapitalizmin taşınmasında kadın en ağır yük altına konulmuştur.

Devletin ailedeki temsilcisi olarak erkek, kadın üzerinde hem sömürü hem de iktidarın geliştirilmesinden kendini sorumlu yetki

sahibi olarak değerlendirir. Kadın üzerindeki geleneksel baskıyı yaygınlaştırarak, her erkeği iktidarın bir parçasına dönüştürür. Toplum bu yolla azami iktidarlaşma sendromuna girer. Kadının statüsü erkek egemen topluma sınırsız iktidar duygusu ve düşüncesi verir. Öte yandan tavizci işçiliğin oluşumundan işsizliğe, ücretsiz işçilikten asgari ücretliye kadar her olumsuzlukta bedel ödetilen kadın emekçilerdir; kadının kendisidir. Liberalizmin eklektik cinsiyetçi ideolojisi bu durumu saptırıp farklı göstermekle kalmaz; bir de kadınlar için özenle geliştirilen ideolojik varyetlere dönüştürülür. Kendi eliyle kendi köleliğini benimsetmek gibi bir şey.

Denilebilir ki, sistem ideolojik ve maddi olarak kadını istismar etmekle sadece en ağır krizlerini aşmıyor, kendi varoluşunu da sağlıyor ve güvence altına alıyor. Kadın genelde uygarlık tarihinin, özelde kapitalist modernitenin en eski ve en yeni sömürge ulusu konumundadır. Eğer her bakımdan sürdürülemez bir kriz durumu yaşanabiliyorsa, bunda kadın sömürgeleşmesinin payı başta gelmektedir.

Feminizm, ekoloji ve kültürel hareketler sınıf mücadelesine engel olarak görülmüştür. Kadının sadece emeği ile değil, tüm beden ve ruhuyla yaşadığı ağır sömürgecilik kapsamlı çözümlemelere tabi tutulmamıştır. Burjuva hukukunun eşitlik ölçüleri aşılmamıştır. Tarihin en eski ve en yeni, çoğunlukla ücretsiz ve çok az ücretli olan bu emekçisi, erkek egemen tarih gereği nesne olmaktan öteye anlam ifade etmemiştir. Çözümlenen sınıfın erkek olduğu açıktır. Ekolojiye de benzer yaklaşımıştır. Böylesi sorunlar öngörülemediği gibi, sınıf mücadelesinin bütünselliğine olumsuz yansıyabileceği ileri sürülmüştür. Kültürel hareketler ise eskinin canlandırılması, sınıf mücadelesinin diğer bozucu bir unsuru olarak değerlendirilmekten kurtulamamıştır. Sonuç tüm olası müttefiklerinden kopuk, ekonomizme boğulmuş soyut bir sınıfçılık olarak yansımıştır.

Biyolojik araştırmalar insan türünde kadının kök rolünü aydınlatmaktadır. Asıl gövdeden kopan kadın değil erkektir. Kadının duygusallığı, evrensel oluşum diyalektiğinden aşırı sapmamasından ileri gelmektedir. Özellikle uygarlık döneminde en alttaki konumunda bırakılması, bu yapısını günümüze kadar taşımasında et-

kilidir. Erkek akıl tarafından kadının duygu yüklü aklı hep 'eksik' olarak, kadının bizzat karakteri olarak yansıtılmak istenir. Erkek akıl, kadın üzerinde birkaç büyük operasyon yürütmüştür, yürütmektedir:

Birincisi, ilk ev kölesi haline getirilmesidir. Bu süreç korkunç sindirme, baskı, tecavüz, hakaret ve katliamlarla yüklüdür. Ona tanınan rol, mülklü düzene gerekli olduğu kadar 'döl' üretmektir. Hanedanlık ideolojisi bu dölle çok bağlıdır. Kadın bu statü içinde mutlak mülktür. Yüzünü bile başkasına gösteremeyecek kadar sahibinin malı, namusudur.

İkincisi, seks aracıdır. Cinsellik tüm doğada üremeyle ilgilidir. Yaşamın devamı amaçlanmıştır. İnsan erkeğinde özellikle kadın tutsaklığıyla birlikte ve ağırlıklı olarak uygarlık sürecinde asıl rol sekse, cinsel arzunun patlamasına ve çarpıkça gelişimine tanınmıştır. Hayvanlarda çok sınırlı olan çiftleşme dönemleri (çoğunlukla yıllık), erkek insanda neredeyse yirmi dört saate çıkarılmak istenir. Kadın günümüze doğru seksin, cinsel iştah ve iktidarın sürekli üzerinde denendiği araçtır. Özel-genel ev ayrımları anlamını yitirmiştir. Her yer ve her kadın artık genel-özel ev ve kadın sayılır.

Üçüncüsü, ücretsiz, karşılıksız emekçidir. Tüm işlerin zoru kendisine yaptırılır. Karşılığı, biraz daha 'eksik' olmaya zorlanmadır. O kadar aşağılanmış ki, gerçekten erkeğe göre çok 'eksik' kaldığını kabul etmekte, erkek eline ve hâkimiyetine dört elle sarılabilmektedir.

Dördüncüsü, en ince metadır. Marks, para için 'metaların kraliçesi' der. Aslında bu rol daha çok kadınındır. Metaların gerçek kraliçesi kadındır. Kadının sunulmadığı hiçbir ilişki yoktur. Kadının kullanılmadığı hiçbir alan da yoktur. Bir farkla ki, her metanın kabul görmüş bir karşılığı varsa da, kadında bu karşılık da koca bir 'aşk' yüzsüzlüğünden tutalım, "Anaların emeği ödenmez" martavalına kadar koca bir saygısızlıktan ibarettir.

Ortadoğu'da Kadın, Hanedanlık, Aile Ve Nüfus Sorunu

Tarihin şafak vaktinde görkemli toplumsal kimliğiyle ana tanrıça rolünü kendine yakıştıran kadın, ne yazık ki günümüz Ortadoğu'sunda en değersiz meta konumuna indirgenmiştir. Başlı başına trajik bir öyküsü olması gereken bu tarihi fazla açma imkânından yoksunuz. Ama sonuçlarını eleştirebiliriz. Kadın etrafında insan eliyle sağlanmış sis bulutlarını dağıtarak gerçeğini keşfetmek ivedi toplumsal görevlerin başında gelmektedir.

Ortadoğu toplumu evrensel tarihte sınıf, hiyerarşi ve iktidar sorunlarıyla en erken tanışandır. İktidar öncesinin ilk hiyerarşi düzeyinin gençler ve kadın üzerine kurulduğunu bilmekteyiz. Zorba ve kurnaz erkek + şaman ve rahip + tecrübeli yaşlı adamlar ittifakı, tüm hiyerarşilerin ve sonradan gelişecek iktidar ve devletlerin prototipidir. Tüm toplumsal sorunların ana rahmidir. Aşağı Mezopotamya'da Uruk kent hegemonyasından önce El Ubeyd hiyerarşik dönemine (M.Ö. 5000-3500) tanık olmaktayız. Tüm Mezopotamya'ya yayılmış bir hiyerarşi söz konusudur. Büyük ev ve aile etrafında örülü bir sistemdir. Hanedanlık sisteminin başlangıcıdır. Kadının, gençlerin ve üst hiyerarşik tabaka dışındakilerin sistemik bir köleleşmeye tabi tutuldukları, dolayısıyla toplumsal sorunun ilk defa temellendiği bir dünya imgesi ve pratiği oluşturulmaktadır. Mezopotamya bir de bu sistemin küresel önderi olma gerçeğine sahiptir. Hanedan ve ailecilik ideolojisinin de kökenidir. Ortadoğu'da halen her iki kurumun çok güçlü olması bu tarihsel nedenle de yakından bağlantılıdır. Toplumun erkek önderlikli bu en eski kurumları tarih boyunca sürekli gelişim göstermişlerdir. Hanedanlık temel iktidar odağı ve devlet biçimine dönüşürken, ailecilik tüm toplumların resmi ana hücrelerine dönüşmüştür. Hanedanlar ve ailelerin kuruluş ve yıkılışları için tarih boyunca yürütülen iktidar savaşlarının haddi hesabı yoktur. Toplumlar bu savaşlarla sadece sorun kaynağına dönüştürülüyor, adeta içten içe tüketiliyorlar.

Sosyal yapı kurumları ve özellikle aile olgusu en az iktidar kadar karmaşıklık taşır. Ortadoğu erkeği ve kadını özgün bir çözümlen-

meyi gerektirecek bir karmaşıklık taşır. Genel sosyolojik kalıplarla yapılacak bir aile, kadın ve egemen erkek çözümlemesi önemli eksiklikler taşıyacaktır. Siyasal, ideolojik ve ahlaki gerçeklik en katı ve karanlık yanlarıyla erkek ve kadında yansıtılır. Aile kurumundaki çelişkiler devlet kurumundaki çelişkilerden az değildir. Aile sosyal bir kurum olmanın ötesinde anlamı olan, adeta toplumların 'kara deliği' gibidir. Kadını mercek altına aldığımızda, belki de tüm insanlık dramını okumak mümkün olabilecektir.

Toplumun şiddetle beslenme geleneği en alt birim olarak ailede daha da nefes aldırılmaz düzeydedir. Özellikle kadın üzerinde görünmez bir savaş halidir. Şiddetten titremeyen tek bir kadın hücresi yok gibidir. Çocukların durumu da aynıdır. Temel eğitim yöntemi şiddettir. Şiddetle terbiye edilmiş çocuktan, büyüdükten sonra aynıının bekleneceği açıktır. Şiddete dayalı egemenlikten gurur duyulur, haz sağlanır. İktidar ve şiddete dayalı güçlülük duygusunun en tehlikeli toplumsal hastalık olarak değerlendirilmesi gerekirken, en yüce ve keyifli duygunun kendisi olarak ilan edilir. Lanetlenmesi gereken bir olgu, en çok yüceltilen bir erdem olarak sunulur.

Siyasal acımasızlığın, çözümsüzlüğün belirlediği sosyal trajediyi en çok kadın gerçeğinde gözlemlemek mümkündür. Beş bin yıllık bir devlet ve hiyerarşik geleneğin tutsağı olarak, günümüzde kadın olmaktan zor olan başka bir yaşam düşünülemez. Zorluk sadece geleneğin kaynaklanmıyor. Avrupa uygarlığının ürettiği kadını değerler de en az dogmatik gelenek kadar tahrip edicidir. Pornoya vardırılmış bir kültürle kapkara çarşafa büründürülmüş kadına yönelik kültür arasında dehşete düşen kadın, gerçekten en büyük şaşkınlık durumundadır.

Ortadoğu'da toplum sorunları her zamankinden daha çok günümüzde en yaygın ve yoğun yaşanan aile, hanedan, sınıf, iktidar ve devlet sorunlarıdır.

Hanedanlık, ideoloji ve uygulama olarak bu düzeni tersyüz etmenin sonucunda gelişecektir. Ataerkillik olarak da adlandırılan bu düzende 'yaşlı erkeğin' tecrübesiyle 'güçlü adam'ın askeri maiyeti ve bir nevi rahip öncesi kutsallık lideri şamanın ittifakıyla ataerkil yönetim kök salacaktır. Hanedancılığın bir özelliğini çok iyi kavramak

gerekir. Günümüzü de yakından ilgilendiren bir özellik: Ailecilik ve ailenin çok erkek çocuğa sahip olması, esas olarak hanedan ideolojisinin köşe taşıdır. Gerek çok kadınla evlilik, gerek sürekli erkek çocuk istemek hanedan ideolojisinin baş istemidir. Bunun anlaşılır nedeni politik güçtür. Rahip 'anlam' gücüne dayanarak öncülüğe geçtiği gibi, hanedanın güçlü kişisi 'politik' güce dayanarak öncülüğe oynayacaktır. Politik güç kavramı uyulmadığında zoru çağırıştırır. Rahip gücünde ise, uyulmadığında, 'tanrının gazabı' gibi manevi bir güç uyarıcı etki yapar. Politik gücün esas kaynağı ise 'güçlü adamın askeri maiyeti'dir. Daha önceki avcılık döneminde, özellikle ana-kadının etkili olduğu dönemde erkek kısıtlanmış gibidir.

Toplumsal yaşamın bağrında ilk büyük yabancılaşma bu seçkinler otoritesi ile başlar. Seçkin aile, hanedanlık yapılanmaları da kaynağını hiyerarşide bulur. Hanedanlık bir yandan devlet olarak biçimlenirken, diğer yandan ailecilik olarak toplumsal yaşamı farklı bir anlamlılığa ve forma taşır. Köklü dönüşüm söz konusudur.

Ortadoğu toplumsal kültüründe güçlü yaşandığı çeşitli kanıtlarla desteklenen anaerkil düzenden sonra gerçekleştirilen ataerkil düzen (M.Ö. 5000'li yıllardan beri yükselişe geçtiği gözlemlenmektedir) bir güç, ilk toplumsal baskı ve istismarın denendiği sistemi ifade eder. Çocukların ve malların egemenliğinin erkeğe, babalık kurumuna geçtiği köklü kadın karşıtı bir devrimdir. Tutucu, baskıcı ve istismarcı düzene yol açmasından ötürü daha çok bir karşıdevrimdir. Çok çocuk sahibi olmak ilk mal düzeni olsa gerek. Çocuklar ne kadar çoğalırsa, güç ve mal, mülkiyet sahibi olmak o denli artar. Ataerkillik, hanedanlık ve mülkiyet arasındaki ilişki açıktır. Hanedanlık klandan daha büyük bilincine varılmış, mülkiyeti tanımış ilk geniş aile kurumudur. Ataerkilliğin ilk biçimidir. Kadının çocuklar ve mallar üzerindeki sahipliğinin gerilemesi, düşüşüyle el ele gider. Ana tanrıça kültürü yerini erkek kral-tanrılar kültürüne bırakır. Sümer kültüründe bu gelişmeler çarpıcı gözlemlenir. Evlilik, aile kurumu uygarlık tarihi boyunca hanedanlık modelinin etkisi altında gelişir. Erkek-kadın güç dengesine dayalı evlilik daha sınırlı yaşanır. Hanedanlık bir erkek egemen ideoloji ve iktidar tekeli olarak kabul gördüğünden veya ettirildiğinden ötürü, baskın çıkan evlilikler baba

otoritesini tanımak zorundadır. Kısacası doğal değil inşa edilmiş, otoriter ve istismarcı mikro düzenlerdir.

Hiyerarşinin diğer adı olan ataerkilliğin sızmadığı toplumsal gözenek yok gibidir. Belki de binlerce yıl devlet kurumundan önce ataerkil gelenekler toplumu yönetti. Ataerkilliğin gücü belki de dünyanın hiçbir bölgesinde Ortadoğu'daki kadar kuşatıcı, boğucu değildir. Halen yaşayan değerler olarak, kadın ve erkek kişiliği, etnik kültür, aile ve namus anlayışı üzerinde ataerkilliğin gücü çok belirgindir. Karşı kültürü geliştirmesi gereken şehirler, kırsalın, dolayısıyla ataerkilliğin derin izlerini taşırlar. Kırsal okyanus içinde adacık gibi kalırlar.

Aileyi çözmek iktidar-devlet-sınıf ve toplumu çözmek için şarttır Hanedanlık sistemi, ideoloji ve yapılanmanın iç içe geçtiği bir bütünlük olarak anlaşılacak durumundadır. Kabile sisteminin içinden gelişmekle birlikte, onun inkârı ve üst tabaka, yönetici aile çekirdeği olarak kendini oluşturur. Çok katı bir hiyerarşisi vardır. Ön hâkim sınıftır. İktidar ve devletin prototipidir. Erkek ve erkek evlat esasına dayalıdır. Çok sayıda erkeğe sahip olmak iktidarı için önemlidir. Bu husus çoklu kadınla evlenme, harem hayatı ve cariyeye sistemine yol açmıştır. Bazı erkeklerin onlarca kadına ve yüzlerce çocuğa sahip olması hanedanlık ideolojisiyle bağlantılıdır. İktidar ve devlet öncelikle hanedan içinde üretilir. En önemlisi, hanedan başta kendi kabile ve aşireti olmak üzere, dışındaki diğer kabile sistemlerini ilk sınıflamaya, köleliğe alıştıran kurumdur. Ortadoğu uygarlığında hanedansız iktidar ve devlete rastlamak neredeyse mümkün değildir. Hanedan gerçekliğinin köklülüğü ve iktidar-devlet için hazırlık okulu konumunu teşkil etmesinden ötürü böyledir.

Hanedanlığın resmi ideolojiye dönüşmesi aile yapısına da damgasını vurmuş, 'ailecilik' biçiminde alt ideolojiye yol açmıştır. Aileden aileye fark vardır. Tarih boyunca ve tarih öncesinde kadın-erkek beraberliğinin çok farklı biçimleri mevcut olmuştur. Özellikle kadın ağırlıklı klan aile tipi çok yaygındı. Bu aile tipinde erkek-koca pek tanınmaz. Dayı ve çocuklar daha çok önemlidir. Diğer bir tip erkek-kadın ikiliğinin denk olduğu tiptir. Sanıldığının aksine, bu tip de tarihte yaygın yaşanmıştır. Erkeğin aile reisliğindeki sistem çok

sonraları ve hanedanlık-iktidar-devlet üçlüsünün izdüşümü olarak geliştirilmiştir. Esas hedefi kadınlarını ve çocuklarını üst tabakaların hanedan, iktidar ve devlet çıkarları için yetiştirmektir. Bağımlı uydu kişilikler yaratmaktır. Hiç de gerekmediği ve çok ağır toplumsal sorunlara yol açtığı halde, çok karılı ve çocuklu ailenin temelinde bu iktidar ve devlet çıkarı vardır. Hanedan gibi her aile reisi de ona öykünerek, çok karılı ve çok çocuklu olmayı bir güç ve yaşam garantisi olarak görür. Topluma hâkim zihniyet bu yönü sürekli teşvik eder. Hâlbuki çözümden ziyade tüm toplumsal soruna kapı aralanmış olur. Bu durumun resmi ideolojinin gereği olduğunu ve dince de desteklenerek pekiştirilmek istendiğini bilmek, toplumsal sorunları kavramak için önemlidir. Günümüz Ortadoğu toplumunda halen güçlü olan hanedancılık ve ailecilik kültürü, yol açtığı aşırı nüfus, iktidar ve devletten pay alma hırsı nedeniyle sorunların ana kaynaklarından. Kadının aşağılanması, eşitsizliği, çocukların eğitimsizliği, aile kavgaları, namus sorunu hep ailecilikle bağlantılıdır. İktidar ve devlet içi sorunların küçük bir maketi adeta aile içinde kurulmuş gibidir. Aileyi çözmek iktidar-devlet-sınıf ve toplumu çözmek için şarttır.

Eğer aile ve hanedan iktidar merkezli kurulmuşlarsa, toplumda iktidarcılık ve devletçilik ideolojisi ve pratiğinin en gözde konuları olması anlaşılırdır. Ortadoğu'da sürekli iktidar ve devlet sorunlarının yaşanması, üzerinde yükseldikleri toplumun ailecilik ve hanedancılıkla kaplanmış olmasındandır. Karşılıklı birbirini besleyen sorunlardır. Bu konuda sorunların ideolojik yönünü kavramak çok önemlidir. Sorun çözme aracı olarak düşünülen iktidar ve devlet gücünün tersine sonuç doğurduğu, güçsüz, yaratıcısız ve kölelikle dolu bir yaşam ürettikleri halen Ortadoğu toplumunun zihniyetinde anlaşılmaktan uzaktır. Bu ilişkiler yumağını sorunların ana kaynağı olarak yorumlamamız bu nedenledir ve çok önemlidir. Çok erkenden fark ettiğim bu durum nedeniyle demokratik ideoloji ve örgütlenmelere, tartışma ve eylemlere büyük ilgi gösterdim. Yaşam bana toplumsal sorunların çözüm yolunun buradan geçtiğini her geçen gün daha fazla öğretiyordu.

Yine sınıf sanıldığıının aksine iktidar ve devleti doğurmuyor. Tersine hanedancılık, ailecilik (hijerarşik kuruluşlar) üzerine kurulu iktidar ve devlet oluşumları sınıflaşmaya yol açar. Öncelik hijerarşik devletçi ideoloji ve pratiğindedir. Ortadoğu uygarlık tarihinde bu sürecin çok yaygın yaşandığını tespit etmek mümkündür. Alttan üste değil, üstten alta doğru sınıflaşma eğilimleri daha güçlüdür. Daha da önemlisi, birbirlerinin dışında olan bir devlet ve sınıf ilişkisinden çok, ideolojik ve pratik olarak iç içe bir sınıf-iktidar ve devlet fenomeni yaşanır. Oldukça örtülü yaşanan bir süreçtir. Öyle ki, kabileci, aileci, hanedancı ve devletçi ideolojik imgelerden ötürü sınıf adeta görünmez kılınmıştır. Böylelikle sınıf bilincinin gelişmesi önlenmeye çalışılır. Sınıf tahlillerini yaparken somut yaklaşmak önemlidir. Tarihte nasıl oluşmuşsa öyle yaklaşmak gerekir. Ortadoğu'da toplum sınıflaşırken resmi aile, hanedan, iktidarlaşma ve devletleşmeyle iç içedir. Kölelik sadece maddi emek üzerine kurulmaz. Öncelikle zihniyet, duygu ve bedenler üzerinde inşa edilir. İdeolojik kölelik gelişmeden maddi emek köleliği gelişmez. Çok yaygın olan sınıf özelliklerinden kaynaklanan sorunları görmek için bu yönlü bütüncü yaklaşım göstermek daha öğretici olacaktır.

Önce devlet sorunu, sonra aile sorunu demek doğru bir yaklaşım değildir. Diyalektik bir bağ içindeki bu iki olgu birlikte ele alınıp çözümlenmeyi gerektirir. Reel sosyalizmde önce devleti hal edelim sonra sıra topluma gelir denmesinin yol açtığı sonuçlar ortadadır. Hiçbir ciddi toplumsal sorun bir tanesine öncelik tanınarak çözümlenemez. Bütünsellik içinde bakmak, her soruna diğeriyle ilişkisi içinde anlam vermek, çözüme giderken de aynı yöntemle yaklaşım göstermek daha doğru bir yöntemdir. Zihniyeti çözmeden devleti, devleti çözmeden aileyi, kadını çözmeden erkeği çözmek ne kadar eksikse, tersini yapmadan çözüm peşinde koşmak da o denli eksik kalacaktır.

En az devlet sorunu kadar ağırlaşan bir sorun da aile ve kadın etrafından şekillenen toplumsal zihniyet ve davranışlardır. Üstte devlet altta aile, cennet ve cehennem ikilemi gibi bir diyalektik bütünlük oluştururlar. Devlet mikro modelini ailede gerçekleştirirken, büyüyen aile talepleri de makro modelini devlet olarak tasarırımlar.

Her aile ideal çözümünü devletleşmede bulur. Devlet despotunun ailedeki yansıması 'küçük despot' olarak 'aile reisi' erkektir. Büyük devlet despotu ne kadar etkili, yetkili, keyfi tutumlarla aleme nizam vermeye çalışırsa, küçük reis de birkaç kadın ve çocuk üzerinde aynı mutlak nizamıyat işleriyle uğraşır.

Kadın konusunda erkeğin bencilliği ve gözü karalığı güncel bir olgu olarak her saat gözlemlenebilir. Bu konuda da hiçbir ahlâkî ve hukuki kural tanımadan, her toplumsal tabakada gözünü kırpmadan cinayet işleyebildiği de vicdanı olan herkesin göz ardı edemeyeceği bir gerçekliktir. Bu tutumlar çoğunlukla aşk adına sergilenir. Hâlbuki aşkın hakikatle ilişkisi az çok yorumlandığında, bu söylemin en aşağılık bir yalan olduğu hemen anlaşılacaktır. Ne bitkiler ne hayvanlar aleminde, hatta ne de 'cansız' diye yorumladığımız fizikî âlemde aşka konu olan hiçbir özne bu tür bir eyleme asla yönelmez. Anlamı hala çözümlenemeyen bazı sapmalar gözlemlense de, insan türündeki bu yönlü cinayetlerin nedenleri ve anlamı açık ki çok farklıdır. Egemenlik ve sömürüyle bağı öncelikle belirtilmesi gereken hususların başında gelmektedir.

Ortadoğu uygarlığında aileyi devletin mikro modeli olarak çözümeden, yetkin bir toplumsal çözümlemeyi yapmak çok eksik bırakır. Günümüz Ortadoğu toplumunda kadın sorunu en az devlet sorunu kadar ağırlaşmışsa, bunun altında yine devletin tarihi kadar uzun ve karmaşık bir kadın kölelik tarihi yatar. Kadın-aile-erkek Bermuda üçgenini haritada iyi göstermeden, yanından geçen her toplumsal çözüm gemisini batırması işten bile değildir. Bermuda üçgeni toplumsal okyanusta Ortadoğu'daki mikro devlet olarak ailedir. Hiyerarşi ve devlet yükselirken, kendi izdüşümlerini de mutlaka aile kurumunda yansıtmadan edemezler. Ailede yankı bulamayan bir hiyerarşi ve devlet, yaşama şansını güçlü kılamaz ve sürdüremez. Ortadoğu uygarlığında bu diyalektik ikilem özenle dokunur ve hiç ihmal edilemez.

Devlet binlerce yıllık ataerkil kültür üzerinde yükselir. Oluşumunda sınıfsal öğelerden çok, güçlenmiş ataerkil gruplar esas rol oynar. Bu gruplar içinde daha çok belirgin olan figür ihtiyar bilgedir. Kabilenin tecrübeli yaşlısı olarak bilge belki de en eski otoritedir.

Muhtemelen bilge ananın rol oynadığı tarımsal devrimden sonra adım adım gelişen tecrübeli ihtiyar bilgenin, şaman-şeyh-peygamber olarak toplumsal statüsü giderek artmıştır. Toplumda sınıflaşma gelişip ataerkil kurumdan devlete doğru bir gelişme olunca, bilge müttefikleriyle birlikte hanedanlığa ve ona dayalı olarak krallığa erişir Hanedanlık, aile ve devlet içinde yükselen, içeriğinde etnik ve mitolojik dinsel öğeler bulunan çarpıcı bir olgudur. Aile ve devletlerin yükseliş ve çöküşlerinde bir hanedanlık her zaman önemli rol oynamıştır. Hanedansız devlet düşünmek nadirdir. Günümüzde bile bu kural büyük ölçüde geçerlidir. Neden olarak ataerkil aile yapısının gücünü göstermek mümkündür. Ataerkillik devletin genidir. Dolayısıyla en güçlü ataerkil aile hanedan devletine yükselebilir. Hanedanın kendisi devlet olur. Hanedanlık öyle bir kurumdur ki, binlerce yıl ötesine götürülebilir. Devlette ve toplumda çok kalın izleri vardır. Hakim sınıf, etnik grup ve dinsel inancın adeta bileşkesidir. Bir diğer avantajı, sülale yoluyla uzun zamanları etkilemesidir. Yine hanedanlar arası evlilikler yoluyla mekânsal yayılım için de elverişlidir. Bu nitelikler neden devletin öncelikle hanedanlar içinde kurulduğunu da açıklıyor. Toplumsal gelişmede olduğu kadar, devletsel gelişmede de güçlü bir odak oluşturması, hanedanlık kurumunu göz ardı etmemeyi gerektirir. Ortadoğu uygarlığı bir anlamda hanedanlar üzerinde taşınır. Özellikle devlet hanedanları tarihte en çok iz bırakan örneklerdir. Batı uygarlığında daha çok devlet dışı hanedanlar ağırlık taşırken, Doğuda devletle bağlantılı hanedanların parlaklığı söz konusudur. Hanedanlık aynı zamanda bir okuldur; toplumsal modeldir. Önemli gelişmeler hanedan okul veya modelinde yaşandıktan sonra topluma taşınır. Etnik gruplar, uluslar bile sık sık hanedan adları ile tanınır. Başat rol oynamaları az görülen olaylar değildir. En güçlü etnisiteler ve uluslar, içlerinden çıkardıkları hanedanlıkların gücüyle ve adıyla anılırlar. Emeviler, Abbasiler, Eyyubiler, Selçuklular ve Osmanlılar, Barmekiler aynı zamanda Arap, Türk, Kürt ve Fars ulusu demektir.

Tahakküm ve mülkiyet düzeninin altında kadının yerini tanımlamak giderek güçleşmektedir. Binlerce yıllık bir uygulamanın verisi olarak kadın günümüzde tam bir enkaz halini yaşamaktadır. Kapita-

list sistemin ayartıcı etkisi bile tam yansımış olmaktan uzaktır. Ortadoğu toplumunda gericiliğin merkezindeki asıl öğedir. Her alanda yenilmiş Ortadoğu erkeği, bu yenilginin bütün yansımalarını kadından çıkarmaktadır. Dışarıda ne kadar hakarete uğrasa, bunun karşılığını bilerek ya da kendiliğinden kadından çıkarmaktadır. Toplumunu savunamama, çıkış bulamamanın öfkesiyle dolmuş erkek, ailede bir deli gibi çocuk ve kadına yönelmekte, şiddetini boşaltmaktadır. 'Namus cinayetleri' olgusu, aslında bütün toplumsal alanda namusunu çiğneten erkeğin, tersinden olarak bunun öfkesini kadında giderme eylemidir. Sembolik ama çok bitik ve basit bir gösteriyle namus davasını hallettiğini düşünmektedir. Bir nevi psikoterapi uygulamaktadır. Sorunun altında kaybedilmiş bir tarih ve toplumsal dava yatmaktadır. Bu tarihsel toplumsal davayla yüzleşmedikçe ve üzerine düşeni yapmadıkça, namus kirlenmesinden asla kurtulamayacağını bu 'erkeğe' anlatmak, kabul ettirmek temel sorunlardan birisidir. Asıl namusun kadının cinsel organının bakireliğinden değil, tarihsel ve toplumsal bakireliği sağlamaktan geçtiğini mutlaka öğretmek ve uygulamak gerekir.

Ortadoğu'da toplumsal dokular, krizin en yoğun yaşandığı alanlardır. Aile, aşiret, kent, köylülük, işsizlik, dinsel cemaat, aydınlar, sağlık, kitle eğitimi başta olmak üzere, sosyal kurumlar en nihilist ve krizli dönemlerini yaşamaktadır. Üstte hakim ideoloji ve iktidar ile kuşatılan, alttan hiç yetmeyen bir ekonomi tarafından sıkıştırılan toplumsal gövde şişman -obez hastayı andırmaktadır. Tabii bu obezlik ABD ve AB'deki gerçek obezlik değildir. Afrika'daki karnı şiş çocuk obezliğine benzer. Sosyal doku olarak bu kurumlarda insanlar büyük oranda işlevselliğini yitirmişlerdir. Kurumların anlamlı bir rolü kalmamıştır.

Günümüz Ortadoğu ailesinde yaşanan sorunların devlette yaşananlar kadar önem taşımasının bu kısa tarihsel anlatımla daha iyi açığa çıktığı kanısındayım. İki yönlü baskı, problemi daha da şiddetlendirmektedir. Tarihten gelen ataerkil ve devlet toplumunun yansımalarıyla Batı uygarlığından yansıyan modern kalıplar bir sentez değil, bir kördüğüm yaratmaktadır. Devlette yaratılan tıkanıklık ailede daha da düğümlenmektedir. Çok çocuklu ve eşli bağlar eko-

nomik olarak aileyi sürdüremez bir durumda bırakmaktadır. Büyüyen çocuklarla genç nüfus iş bulamamakta, bu da aileyi işlevsiz kılmaktadır. Ekonomiye ve devlete ayarlı aile, iki yandan da eski tarz bağlarla yürünemeyeceği bir çıkmaza saplanmıştır. Ne Batı tarzı aile, ne de Doğu tarzı aile yaşanmaktadır. Ailede erozyon bu koşullarda gerçekleşmektedir. Daha hızlı çözülen toplumsal bağlara nazaran ailenin hala gücünü koruması, tek toplumsal sığınak olmasından ötürüdür. Aileyi kesinlikle küçümsememek gerekir. Yaptığımız eleştiriler ailenin kökten reddini gerektirmemektedir. Yeniden anlam ve yapılanma gereğini ortaya koymaktadır.

Kadından daha ağır olarak erkek sorununu gündemleştirmek önemlidir. Erkekteki egemenlik, iktidar kavramının çözümlenmesi, kadın köleliğinden daha az önemli değildir. Belki de daha zordur. Dönüşüme yanaşmayan kadın değil, daha çok erkektir. Egemen erkek figürünü terk etmesi halinde, sanki devletini kaybetmiş hükümdar gibi bir duyguya, yitikliğe kendini uğramış hissetmektedir. Aslında egemenliğin bu en kof biçiminin onu da özgürlükten yoksun bıraktığını, tam bir tutucu kıldığını göstermek gerekir.

En eski tutsaklığa alınmış cins, soy ve sınıf olarak kadını ele alıp sınırlı da olsa sosyolojik bir çözümlemeye tabi tutmadan, aile ve erkeği, dolayısıyla başka bir yönden devleti ve toplumu kavramada büyük eksiklikler olacağından, kısaca bir kadın kölelik tarihini tasarımılamak gerekir. Kadın tanımını önceki bölümde vermeye çalıştığımızdan tekrarlamayacağım. Fakat yine de kadını biyolojik olarak toplumsallığa girdiğinde eksik, kusurlu bir cins olarak değerlendirmek tamamen ideolojiktir -ve erkek egemen zihniyet tasarımıdır- demeyi hiç ihmal etmemek gerekir. Bilakis kadının biyolojik ve toplumsal bir varlık olarak daha yetkin olduğunun bilimsel olarak kanıtlanan bir gerçeklik olduğunu da hiç göz ardı etmemek gerekir.

Kadınsız yaşamın olamayacağı bir gerçek olmakla birlikte, bu denli düşürülmüş bir kadınla onurlu ve anlamlı bir yaşamın paylaşamayacağı da açıktır. Mevcut kadınlı yaşamın gırtlığına kadar herkesin, genelin en alçaltıcı köleliğe gömüldüğü bir tarz olduğunu bile- rek, hissederek çözümleyici ve eylemsel olmak, yaşamın kurtuluşunun doğru yolu olmaktadır. Kadınlı anlamlı ve onurlu yaşamın bü-

yük bilgelik ve yücelik gerektirdiğini hiç unutmamak gerekir. Aşk ideası olanların bunu gerçekleştirme yolunun bu bilgelik ve yücelikten geçtiğini her an hatırlamaları gerekir. Başka türlü aşka ihanet ve köleliğe hizmettir. Toplumsal hakikate ulaşılmadan aşka erişilemez.

Bu kısa değerlendirmelerden çıkarılabilecek sonuç, kadının anaerki dönemden beri sistemli kuramsal bir toplumsal baskı ve sömürüye tabi tutulduğuna ilişkindir. Kadındaki kölelik hiçbir kölelik biçimiyle karşılaştırılmayacak denli karmaşık ve yaşamsaldır. Uygarlık tarihi içinde kadın köle pazarı, cariyelik, haremlik kurumları olguyu kısmen yansıtabilir. Fakat kapitalist modernitenin kadın üzerindeki uygulamalarının haddi hesabı yapılamayacak denli çoğaltılmıştır. Hiçbir uygarlık kapitalizm kadar kadın üzerinde oynamamış, istismarını kurumsallaştıramamıştır. Olgu o denli istismar edilmiştir ki, kadınların ezici çoğunluğu kendilerini en alçakça durumlara indirgeyen uygulamaları kadının temel kimlik özellikleriymiş gibi yansıtmaktadır. Hatta kendilerini oyunların bir parçası olarak oynamakta sakınca görmeyecek kadar ele geçirilmiş bulunmaktadır. Sadece olgusal baskı ve sömürüden bahsetmiyoruz. Yaşamın hücrelerine kadar özümsetilmiş bir köleliği ses, renk, beden ve zihniyet biçimleri olarak gönüllü sunmaktan çekinmemektedir. Toplumsal hakikatle bağını yitirmiş, tamamen sahnede oynatılan bir yaşamdan ibaret hale getirildiklerinin farkına bile varamamaktadır. Daha doğrusu bu imkânı bulamamaktadır. Yaşamın onurunu ve hakikatini kazanabilmek için kadın etrafındaki sisleri dağıtmak olanca yakıcılığıyla önemini korumaktadır.

Toplumsal Cinsiyetçiliğin Özgürleştirilmesi

Demokratikleşmenin özünü teşkil etmekle birlikte, kendi başına ele alınması gereken olguların başında kadın ve etrafında oluşan ilişki ve çelişkiler düzeni gelmektedir. Komünal ve demokratik duruş dengeleri sosyal bilimlerin alanına ne kadar geç ve yetersiz girmişse, ondan daha fazlasını kadın olgusuna yaklaşımda görmekteyiz. Sanki kadının yaşadıkları doğallığın gerekleriymiş gibi bir anlayış tüm bilimsel yaklaşımlarda, ahlaki ve siyasi tutumlarda ön varsayım olarak kabul görür. Daha hazin olanı, kadının kendisi de bu paradigmayı doğal kabul etmeye alışmıştır. Binlerce yıllık halklara dayatılan statülerin doğallığı, kutsallığı, birkaç kat fazlalığıyla kadının tüm zihniyet ve davranışlarına da adeta kazınmıştır. Halklar kadınlaştırıldığı oranda, kadın da halklaştırılmıştır. Hitler "Halklar kadın gibidir" derken bu gerçeği kast eder. Kadın olgusuna daha derinlikli yaklaşıldığında, biyolojik bir cins olmanın ötesinde adeta bir soy, sınıf, ulus muamelesi gördüğü anlaşılacaktır. Ama en çok ezilen soy, sınıf veya ulus olarak. Hiçbir soy, sınıf veya ulusun kadınlık kadar sistemli bir köleliğe tabi tutulmadığını iyi bilmek gerekir.

Kadınlığın kölelik tarihi daha yazılmamıştır. Özgürlük tarihi ise yazılmayı bekliyor. Kadın köleliğinin derinliği kadar karanlıkta bırakılması, toplumda yükselen hiyerarşik ve devletçi iktidarla yakından bağlantılıdır. Kadının köleliğe alıştırılmasıyla hiyerarşiler - ayrıcalıklı kutsal yönetimler- kurulmuş, toplumun diğer kesimlerinin kölelik yolu açılmıştır. Erkeklerin köle olması kadının köleliğinden sonradır. Cins köleliğinin sınıf ve ulus köleliğinden farklı yönleri de vardır. Meşrulaştırılması ince ve yoğun baskılarla birlikte duyguyu yüklü yalanlarla sağlanır. Biyolojik farklılığı sanki köleliği için gerekçeymiş gibi kullanılır. Yaptığı tüm işler değeri olmayan 'kadınca işler' diye hafife alınır. Toplumun kamusal alanında bulunması dince yasak, ahlaken ayıp olarak sunulur. Giderek tüm önemli toplumsal etkinliklerden uzaklaştırılır. Siyasal, toplumsal, ekonomik etkinliklerin hakim gücü erkeğin eline geçtikçe kadının zayıflığı daha da kurumlaşır. 'Zayıf cins' bir inanç olarak paylaştırılır.

Tüm maddi ve manevi güç olanakları erkeğin elinde biriktikten sonra kadın artık erkek eline bakan, bazen yalvaran, bazen tüm onurunu çiğneyerek kaderine razı olan ve sıkça yaşama küserek derin bir sessizliğe bürünen bir varlık haline gelir. Bir anlamda yaşayan ölü demek de mümkündür. Birkaç benzetmeyle olguyu daha da belirgin kılabiliriz. Birinci benzetme kafeste kuştur. Kuş bazen kanarya gibi süslü kılınır. Bazen bülbül gibi güzel sesli kılınır. Herkes kendine göre bir kuşa benzetir. Çokça serçe denilir. Diğer benzetme, dipsiz bir kuyuya bırakılan kedi gibi sürekli miyavlatıldığıdır. Yiyecek artıklarıyla beslenerek sahibi için iyice ehlileştirilebilir. Belki biraz kaba görülebilir, ama köleliğin derinliğini yakalamak için bilimsel, edebi çok yönlü çabaların gereği açıktır. Muazzam cinsiyetçi bir toplum oluşturulmuştur. Gerçek kabalık şuradadır ki, erkeğin tek taraflı kadın tecavüzü bir kahramanlık gibi görülürken, erkek bundan son derece keyif ve gurur alırken, kadın taşlanarak öldürülmekten geneleve kapatılmaya, toplum içine bir daha çıkmamaya kadar her tür acımasızlıklarla karşı karşıyadır. Yine en kabasından erkek cinsel organıyla gururlanırken, kadın için cinsiyet organları bir utanç kaynağıdır. En basit fiziki farklılıkları bile kadın aleyhine kullanılmaktan çekinilmemiştir. Kadın olmanın kendisi bir utanç

konusu haline getirilmiştir. Sözde kutsal bir duygu olan aşkı bile kadının yaşadığı gözü kara bir erkek dayatmasıdır. Kız çocuklar her zaman hor görülmüştür.

Sorulması gereken soru, neden bu kadar derin bir kölelik? Cevabı kesinlikle iktidar olgusu ile bağlantılıdır. İktidarın doğası kölelik ister. Eğer iktidar sistemi erkeğin elindeyse, sadece insan türünün bir kısmı değil, bir cinsin tümü bu iktidara göre şekillenmelidir. İktidar sahipleri devlet sınırlarını nasıl hane sınırları gibi görüp her uygulamayı bu sınırlar dahilinde bir hak olarak görürlerse, onun mikro modeli olan ailede de erkek iktidarının sahibi olarak her uygulamaya -gerekli görürse öldürme dahil- kendini hak sahibi görür. Evdeki kadın o kadar eski ve derinlikli bir mülktür ki, sınırsız bir mülkiyet duygusuyla erkek 'kadın benimdir' der. Kadın için -evlilik bağı adı altında bağlı bulunulan- erkek üzerinde en ufak bir hak iddiasında bulunulamaz. Ama erkeğin kadın ve çocuklar üzerindeki hak sahipliği sınırsızdır. Mülkiyetin en temel kaynağı yine ailede, kadın üzerindeki kölece tasarrufta aranmalıdır. Mülkiyetin kaynağında köleleştirilmiş kadın yatar. Kadın üzerine yayılmış kölelik ve mülkiyet dalga dalga tüm toplumsal düzeye yayılır. Böylelikle de toplum ve bireyin zihniyet ve davranış yapısına mülkiyetçi ve köleci her duygu ve düşünceyi yerleştirir. Toplum her tür hiyerarşik ve devletçi yapılanmalara uygun hale getirilir. Bu ise, uygarlık denen sınıflı her tür yapılanmanın rahatça ve meşruiyet kazanmış olarak sürdürülmesi demektir. Böylece kaybeden sadece kadın olmuyor. Bir avuç hiyerarşik ve devletçi güç dışında tüm toplum oluyor.

Kadın için özel kriz dönemleri pek önemli değildir. Zaten sürekli bir krizi yaşamaktadır. Kadın demek krizli bir kimlik demektir. Günümüzde yaşanan kapitalist sistem kaosunda tek umut vaat eden, kadın olgusunun sınırlı da olsa aydınlatılmış olmasıdır. Feminizm yetersiz de olsa kadınlık gerçeğini son çeyrek yüzyılda oldukça görür-nür kılmıştır. Kaosta her olgunun değişme şansı yüksek bir aydınlanmayla daha da arttığı için, özgürlük lehinde atılacak adımlar niteliksel sıçramalara yol açabilir. Güncel krizden kadın özgürlüğü büyük kazanarak çıkabilir. Kadın özgürlüğü olgu tanımlamasına uygun olarak kapsam bulmak durumundadır. Genel toplumsal özgürlük ve

eşitlik kadın için de direkt özgürlük ve eşitlik olmayabilir. Özgün çaba ve örgütlülük esastır. Yine genel demokratikleşme hareketi kadın için olanaklar açabilir. Fakat kendiliğinden demokrasi getirmez. Kadının bizzat kendi demokratik amaç, örgüt ve çabasını sergilemesi gerekir. Kadına içerilmiş bulunan köleliği karşılayacak bir özgürlük tanımına öncelikle ihtiyaç vardır. Kapitalist sistemin muazzam vizyon geliştirme ve sanallığı gerçeğin yerine koyma gücü o denli gelişmiştir ki, kadını en çok alçaltan bir etkinliği (örneğin pornografi) bile özgürlükle özdeşleştirebilir.

Feministlerin çabalarında birçok önemli öge varsa da, hala Batı merkezli demokrasilerin ufkunu aşmaktan uzaktır. Temelinde kapitalizmin oluşturduğu yaşam biçimini değil aşma, tam kavranmasını bile sağladığı söylenemez. Durum Lenin'in sosyalist devrim anlayışını çağırıştırıyor. Onca büyük çabaya rağmen ve kazanılan birçok mevzi savaşına karşılık, Leninizm sonuçta kapitalizme soldan en değerli katkıyı sunmaktan kurtulamamıştır. Feminizmin başına da benzer sonuçlar gelebilir. Güçlü örgütsel temelden yoksunluk, felsefesini tam geliştirememesi, kadın militanlığına ilişkin zorluklar iddiasını zayıflatmaktadır. Kadınlar cephesinin 'reel sosyalizmini' bile sağlamayabilir. Fakat soruna dikkat çekmek açısından ciddi bir adım olarak değerlendirmek en doğrusudur.

Şüphesiz her cinsiyet türünün olduğu gibi kadının da bir doğası vardır. Toplumsallıktan öte biyolojik cins olarak kadının daha merkezi öge olduğunu, biyoloji bilimi her geçen gün artan kanıtlarla desteklemektedir. Özcesi kadın fiziği erkeği kapsamakla birlikte, erkek fiziği kadını kapsayamamaktadır. Kutsal kitapların tersine, kadının erkekten değil, erkeğin kadından türediği anlaşılmaktadır. Kadının kromozomları erkekten fazladır. Kadın için dezavantaj olarak düşünülen aylık kanamalar bile kadının doğayla daha nazik bağının göstergesi olarak anlaşılmalıdır. Rahim kanaması bitmemiş, devam eden doğal bir yaşam akıntısı olarak görülmelidir. Yaşamın kök damarı bitmemiştir, devam etmesi iradesinin bir göstergesi olarak anlaşılmalıdır. Kadın hastalıkları denilen hususlar aslında yaşam olgularıdır. Kadının yaşam merkezini temsil etmesinden kaynaklanmaktadır. Yaşamın karmaşık sorunları kadının rahminde,

karnında cereyan etmektedir. Kendinden doğan çocuk ve göbek bağı yaşam zincirinin son halkası gibidir. Bu gerçeklik karşısında erkek sanki kadının bir eki, bir uzantısı gibi görünmektedir. Bu olguyu doğrulayan bir husus da erkekteki aşırı ve anlamsız kıskançlık duygusudur. Kadın doğası kendine karşı daha güvenli dururken, erkek adeta yerinde duramaz. Kadın etrafında dönen bir bela gibidir. Tüm bu gözlemler kadın fiziğinin zaaf yüklü değil, daha merkezi olduğunu kanıtlıyor. Bu nedenle kadın öncelikle erkek egemen kültürün dayattığı 'eksikli, hastalıklı' tanımını derhal reddetmelidir. Tersinin doğru olabileceğini erkeğe hissettirebilmelidir. Kadın fiziğine ilişkin kendine güvenmeli derken bu önemli gerçeği kast ediyoruz.

Bu fiziksel oluşumun doğal sonucu kadındaki duygusal zekânın daha güçlü olmasıdır. Duygusal zekâ yaşamdan kopmayan zekâdır. Empati ve sempatiyi güçlü taşıyan zekâdır. Kadında analitik zekâ geliştiğinde bile güçlü duygusal zekâsından dolayı daha dengeli, yaşamla bağlantılı ve tahripkâr olmaktan uzak durmaya daha yeteneklidir. Erkek kadın kadar yaşamın ne olduğunu anlamaz. Yaşamın kendisi olan (Aryen dil grubundan olan Kürtçe'de Jîn, yaşam demektir. Aynı zamanda kadın anlamına gelir) kadın, yaşamın bütün yönlerini riyakârlıktan uzak, saf ve yalın haliyle görme yeteneğidir. Bu yeteneği güçlüdür. Bunu şahsi yaşamımızda da çok iyi bilmekteyiz.

Kadın özgürlüğü politik alana yönelirken, savaşımın en çetin yanılla karşı karşıya olduğunu bilmelidir. Politik alanda kazanmayı bilmeden, hiçbir kazanım kalıcı olamaz. Politik alanda kazanmak demek, kadının devletleşmesi hareketi değildir. Tersine, devletçi ve hiyerarşik yapılarla mücadele, devlet odaklı olmayan, demokratik, cins özgürlüğünü ve ekolojik toplumu hedef alan siyasal oluşumları yaratmak demektir. Hiyerarşi ve devletçilik en çok kadın doğasıyla uyumsuzdur. Dolayısıyla anti-hiyerarşik ve devlet dışı siyasal oluşumlar uğruna kadın özgürlük hareketi öncü rol oynamak durumundadır. Köleliğin politik alanda yıkılması özünde bu alanda kazanmayı bilmesiyle mümkündür. Bu alan mücadelesi kapsamlı demokratik kadın örgütlenmesini ve mücadelesini gerektirir. Her tür sivil toplum, insan hakları, yerel yönetimler demokratik mücadelenin örgütlenip geliştirileceği alanlardır. Tıpkı sosyalizmde oldu-

ğu gibi, kadın özgürlüğü ve eşitliğine giden yol en kapsamlı ve başarılı demokratik mücadeleden geçer. Demokrasiyi kazanmayan kadın hareketi özgürlüğü ve eşitliği kazanamaz.

Aile, klan içinde ilk farklılaşan kurumdur. Uzun süre anacıl aile olarak yaşandıktan sonra, köy-tarım devriminden sonra (tahminen M.Ö. 5000'lerde) gelişen erkek egemenlikli hiyerarşik otorite altında ataerkil aile dönemine geçildi. Yönetim ve çocuklar ailenin erkek büyüğünün denetimine bırakıldı. Kadın üzerindeki sahiplik ilk mülkiyet düşüncesinin temeli oldu. Peşi sıra erkek köleliğine geçildi. Uygarlık döneminde hanedanlık biçiminde geniş ve uzun süreli aile biçimlerine rastlamaktayız. Daha basit köylü, zanaatkâr aileler de her zaman var olagelmıştır. Devlet ve iktidarlar aile içindeki baba-erkeği kendi otoritelerinin bir kopyası olarak rol sahibi kılmışlardır. Böylece aile, tekellerin en önemli meşruiyet aracı konumuna itildi. Her zaman egemenlik ve sermaye şebekelerine köle, serf ve işçi, emekçi, asker ve diğer tüm hizmetler için kaynak rolünü oynadı. Bu nedenle aileye önem verildi, kutsallaştırıldı. Kapitalist şebekeler kârın en önemli kaynağını aile içindeki kadın emeği üzerinde gerçekleştirdikleri halde, bunu örtülü kılarak aileye ek yük bindirmişlerdir. Aile adeta düzenin sigortası kılınarak en tutucu dönemini yaşamaya mahkûm edilmiştir.

Sosyal alanda özgürlük açısından en önemli sorun aile ve evlilik gerçeğidir. Bunlar dipsiz bir kuyu gibi durum arz ederler. Kadın için kurtuluş gibi gelen bu kurumlar, mevcut toplum zihniyetiyle bir kafesten diğerine geçmekten başka anlam içermez. Üstelik diri gençliğini de bir kasap zihniyetine terk etmek zorunda kalarak. Aileyi üst toplumun -iktidar toplumu- halk içindeki yansıması, ajan kurumu olarak görmek gerekir. Erkek toplumdaki iktidarın aile içindeki temsilcisi, yoğunlaşmış ifadesidir. Kadın evlenirken aslında köleleştiriyor. Evlilik kadar köleleştiren başka kurum tasavvur etmek zordur. Gerçek anlamda en kapsamlı kölelikler bu kurumla kurulur ve ailede kökleşerek sürer. Genel anlamda eş olarak beraberliklerden, ortak yaşamdan bahsetmiyoruz. Bu herkesin özgür ve eşitlik anlayışına göre anlam kazanabilecek bir husustur. Yerleşmiş klasik anlamıyla evlilik ve aileden bahsediyoruz. Kadın aleyhine kesin mülk-

leşme, tüm siyasal, zihni, sosyal, ekonomik alandan çekilme, bir daha kolay kolay kendine gelememe anlamını taşır. Radikal bir sorgulamadan geçirilerek demokratik, özgür, cins eşitliğini hedefleyen ortak yaşama esasları sağlanmadan bireysel, güdüsel sıkıntılardan ve geleneksel aile anlayışından kaynaklanan evlilikler, ilişkiler özgür yaşam yolunda en tehlikeli sapmalar olarak rol oynayabilir. İhtiyaç bu tür birliklerde değil, zihniyet, demokratik ve politik alanı çözerek cinsiyet özgürlüğünü tam sağlamak ve buna uygun ortak yaşam iradelerini gerçekleştirmektir.

Aile eleştirisi önemlidir. Ancak eleştiri temelinde demokratik toplumun ana unsuru olabilir. Sadece kadını değil (feminizm), tüm aileyi iktidarın hücreleri olarak çözümlemeyen, demokratik uygarlık ideali ve uygulaması en önemli unsurundan mahrum kalır. Aile aşılacak bir toplumsal kurum değildir. Fakat dönüştürülebilir. Hiyerarşiden kalma kadın ve çocuklar üzerindeki mülkiyet iddiası terk edilmeli, eş ilişkilerinde sermaye (her türü) ve iktidar ilişkileri rol oynamamalıdır. Cinsin sürdürülmesi gibi güdüsel yaklaşım aşılmalıdır. Erkek-kadın birlikteliği için en ideal yaklaşım, ahlaki ve politik topluma bağlı özgürlük felsefesini esas alanıdır. Bu çerçevede dönüşüm yaşayacak aile, demokratik toplumun en sağlam güvencesi ve demokratik uygarlığın temel ilişkilerinden biri olacaktır. Resmi eşlilikten ziyade doğal eşlilik önemlidir. Yalnız yaşama hakkını taraflar her zaman kabul etmeye hazır olmalıdır. İlişkilerde kölece, gözü körce hareket edilemez. Demokratik uygarlık altında ailenin en anlamlı dönüşümü yaşayacağı açıktır. Binlerce yıl saygınlığından çok şey yitiren kadın büyük saygınlık ve güç kazanmadıkça, anlamlı aile birlikleri gelişemez. Cehalet üzerine kurulu ailenin saygınlığı olmaz. Demokratik uygarlığın yeniden inşasında aileye düşen pay önemlidir.

Günümüz dünyasının en çok ağızlarda sakız edilen aşk konusu tarihin en rezil, içeriksiz dönemini yaşamaktadır. Tarihin hiçbir döneminde aşk bu denli ayağa düşmedi. Anlık aşklardan tutalım, açık cinayet yaklaşımlarına kadar en yavan ve tehlikeli ilişki tarzlarına bile aşk deniliyor. Kapitalist sistemin yaşam anlayışını bundan daha iyi sergileyecek ilişki düşünülemez. Dönemimizin aşkları hakim

sistemin insan ve topluma dayattığı zihniyetin en kutsal alanda bile ne hallere düştüğünün açık bir itirafıdır. Aşkı canlandırmak en zor devrimci görevlerden biridir. Büyük emek, zihniyet aydınlığı, insanlık sevgisi ister. Aşkın en önemli şartlarından biri, çağın bilgeliği sınırlarında seyretmeyi gerektirir. İkincisi, sistemin çılgınlıklarına karşı büyük duruşu dayatır. Üçüncüsü, kurtuluşsuz, özgürlüksüz birbirlerinin yüzüne bile bakılamayacağını bir ahlaki tutum olarak benimsemeyi gerektirir. Dördüncüsü, cinsel güdüyü üç hususun gereklerine tutsak etmeyi gerektirir. Yani cinsel güdü bilgelige, özgürlük ahlakına ve politik-askeri mücadele gerçekliğine bağlanmadan, atılacak her adımın aşkın inkârı olduğunu bilmeyi gerektirir. Bir kuş kadar bile özgür yuva kurma olanağı olamayanların aşktan, ilişkiden, evliliklerden bahsetmeleri, aslında sosyal düzen köleliğine teslimiyeti ve özgürlük mücadelesinin soylulaştırıcı değerini bilmediklerini gösterir.

Eğer çağımızın aşk gerçeğinden bahsedilecekse, bu herhalde Leyla ile Mecnun'ları çok geride bırakan, nice tasavvuf ehlini aşan, bilim adamı titizliğini gerektiren, güncel kaostan toplumsal özgürlüğe yol açan, yiğitliği, fedakârlığı ve başarıyı yakalamakla kanıtlayan kişilikleri kazanmakla mümkündür.

Kadının ekonomik, sosyal eşitlik sorunları da öncelikle politik iktidarın çözümlenmesiyle, demokratikleşmede başarıyla cevap bulabilir. Demokratik siyaset yapılmadan, özgürlükte ilerleme olmadan, kuru hukuki bir eşitliğin fazla anlam kazanamayacağı açıktır.

Kadına yaklaşımı bir kültürel devrim gibi ele almak en doğrusudur. Mevcut kültürle ne kadar iyi niyetli de olursa, çaba da harcanırsa, olgudaki sorun ve ilişki yapısından ötürü anlamlı özgürlükçü bir çözüm sağlanamaz. En radikal özgürlükçü kimlik, kadına yaklaşımla veya bir bütün olarak kadın-erkek ilişkilerindeki düzeni kavrayıp aşmakla mümkündür. Bir yandan baş bağlamayı gelenekle, pornoyu çağdaşlıkla karıştırarak zırnık kadar yol alınamayacağını iyi bilmek gerekir. Alandaki kölelik derinliği kadar özgürlük derinliğini de kavrayıp iradeleştirmek gereği vardır. Kadın özgürlüğünde, dolayısıyla kendini özgürleştirmede mesafe alamayanların hiçbir toplumsal ve siyasal özgürlük alanında çözümleyici ve dönüştürücü olamayacak-

larını anlamaları gerekir. Erkek egemen-köle kadın ikilemini aşamayan hiçbir özgürlük çabasının gerçek bir özgür kimlik sağlamayacağını da en temel özgürlük kriteri olarak almak gerekir. Kadın üzerindeki mülkiyet ve iktidar ilişkisi yıkılmadan, özgür kadın-erkek ilişkisi gerçekleştirilemez.

Yüzyılımızı da özgür kadın iradesinin yükseleceği bir toplumsal zaman olarak görmek gerçekçidir. Kadınlar için belki de yüzyıl gerekebilecek kalıcı kurumlar düşünüp oluşturmak gerekir. Kadın Özgürlük Partilerine ihtiyaç olabilir. Özgürlüğün temel ideolojik ve politik ilkelerini sağlayıp pratikleşmesini yürütmek, denetlemek, bu partilerin hem gerekçeleri hem temel görevleri olmalıdır.

Kadın kitleleri için özellikle kentlerde düşünülen sığınma evleri değil özgürlük alanları oluşturmak gerekir. En uygun bir biçim de Özgür Kadın Kültür Parkları olabilir. Ailelerin kız çocuklarını eğite-medikleri, düzen okullarının da bilinen yapıları nedeniyle Özgür Kadın Kültür Parkları ihtiyaç duyulan, uygun kız çocuklar ve kadınlar için temelinde eğitim, üretim ve hizmet birimlerini kapsayacak alanlar olarak çağdaş kadın tapınakları rolünü de oynayabilir.

Kadınsız yaşanamaz denilir. Ama mevcut kadınla da yaşanamaz. Gırtlığına kadar köleliğe batmış bir kadınlı-erkekli ilişki herhalde en çok batıran ilişkidir. O halde kapitalist sistemin sonul kaosundan gerçek aşklardan beklenen büyük gücü özgür kadın etrafında yaratarak çıkış yapmak, aşka gönül vermiş ve baş koymuş gerçek kahramanların en soylu ve kutsal işlerinden olsa gerek!

Doğal çevreyle bütünlük sadece ekonomik, sosyal içerikli değildir. Felsefi olarak da doğa, kavranması vazgeçilmez bir tutkudur. Aslında bu karşılıklıdır. Doğa insanlaşarak büyük merakını, yaratım gücünü kanıtlarken, insan da doğayı -Sümerlerin özgürlüğü (amargi) anaya (doğaya) dönüş olarak anlamaları düşündürücüdür- kavrayarak kendi farkına varmaktadır. İkisi arasında aşık-aşık olunan ilişkisi vardır. Bu büyük bir aşk serüvenidir. Bozmak, ayırmak herhalde dini tabirle en büyük günahıdır. Çünkü ondan daha değerli bir anlam gücü yaratılamaz. Konuyla ilintililik anlamında kadın kanamasını doğayla hem ayrı düşünün, hem de ondan gelişin bir işareti olarak yorumlamamızın çarpıcı anlamı bir kez daha kendini hisset-

tiriyor. Kadının doğallığı, doğaya yakınlığından ileri gelmektedir. Sırlı çekiciliği de anlamını bu gerçeklikte bulur.

Ekonomi temel mahiyette bir tarihsel toplum eylemidir. Hiçbir birey (efendi, bey, patron, köle, serf ve işçi olarak) ve devlet ekonomik eylemin aktörü olamaz. Örneğin en tarihsel-toplumsal bir kurum olan annelik işinin karşılığını hiçbir patron, bey, efendi, işçi, köylü, kentli birey ödeyemez. Çünkü annelik toplumun en zor ve gerekli eylemini, yaşamın sürdürülmesini belirliyor. Sadece çocuk doğurmaktan bahsetmek istemiyorum. Analığa bir kültür, sürekli yüreğiyle ayaklanma halinde bir olgu, zekâ yüklü eylemin sahibi olarak geniş açıdan bakıyorum. Doğru olan da budur. Peki, bu kadar zorunlu, zorlu, eylemli, yürek ve akıl dolu sürekli ayaklanma halindeki kadına ücretsiz emekçi muamelesi yapmak hangi akıl ve vicdanla bağdaşabilir? En emekçi ideoloji olarak Marksizm'in bile aklına getirmediği bu ve benzer toplumsal eylem sahiplerini ücret dışı tutup, patronun uşağını başköşeye oturtan bir ekonomi bilimi, çözümünü nasıl sosyal olarak sunabilir? Marksist ekonomi fena halde bir burjuva ekonomidir. Büyük bir özeleştiriyeye ihtiyacı vardır. Cessurca özeleştiriyeyi yapmadan burjuvazinin çıkar sahasında sosyalizm aramak, tıpkı yüz elli yıllık hareketin (reel sosyalizmin) iflasında, çözülüşünde (hem de kendiliğinden) görüldüğü gibi, kapitalist sisteme karşılıksız en değerli hizmettir. "Cehennemin yolu iyi niyet taşlarıyla döşelidir" derken, Lenin ne kadar da doğru söylüyordu! Acaba kendisi, eyleminde de bu cümlelerin doğrulanacağını düşünabiliyor muydu?

Kadın Doğası Karanlıkta Kaldıkça,
Tüm Toplum Doğası Aydınlanmamış Olarak Kalacaktır

Feminizm kavramı Türkçesiyle kadıncılık hareketi anlamında kadın sorununu tam nitelemekten uzak olup, karşıtı erkekçilik olarak tasarlandığından daha da kısırlığa götürebilir. Sanki sadece egemen erkeğin ezilen kadınıymış gibi bir anlamı yansıtmaktadır. Hâlbuki kadın gerçekliği daha kapsamlıdır. Cinsiyetin ötesinde kapsamlı ekonomik, sosyal ve siyasal boyutları olan anlamlar içermektedir. Eğer sömürgecilik kavramını ülke ve ulus bazından çıkarıp insan gruplarına indirgersek, kadının konumunu rahatlıkla en eski sömürge olarak tanımlayabiliriz. Gerçekten ruh ve beden olarak hiçbir toplumsal olgu kadın kadar sömürgeciliği tanımamıştır. Kadının sınırları kolay belirlenemeyen bir sömürge statüsünde tutulduğu anlaşılmak durumundadır.

Bilimin tapınakta merkezileşmesi, iktidarla bütünleşmesi anlamına gelir. Mısır ve Sümer uygarlığındaki bilimin iktidarın ayrılmaz bir parçası haline geldiğini kanıtlayan çok sayıda örnek vardır. Bili mi toparlayan rahiplik zaten iktidarın en önemli ortağı konumundaydı. Hâlbuki neolitik dönemdeki bilimin yapısı farklıydı. Kadının bitkiler üzerindeki bilgisi belki de biyoloji ve tıbbın temeliydi. Ayrıca mevsim ve ay gözetlemeleri hesabı ortaya çıkarıyordu. Tarım-köy topluluklarının bin yıllarca yaşam pratiklerinin büyük bir bilgi hazinesini ortaya çıkardığı rahatlıkla yorumlanabilir. Uygarlık dönemi bu bilgileri toparlayıp iktidarın parçası haline getirdi. Burada olumsuz anlamda niteliksel bir dönüşüm yaşanmıştır.

Uygarlık öncesi ve dönemindeki karşıt toplumlarda bilgi ve bilim, ahlaki ve politik toplumun parçasıydı. Toplumun hayati çıkarları gerektirmedikçe, bilimin başka türlü kullanılması mümkün değildi. Bilgi ve bilimin tek amacı toplumun varoluşunu sürdürmek, korumak ve beslemek olabilirdi. Başka amacı düşünülemezdi. Uygarlık bu durumu kökten değiştirdi. Bilgi ve bilim üzerinde tekelerini kurarak toplumdan kopardı. Toplum bilgi ve bilim yoksunu kılınırken, iktidar ve devlet güçleri bilgi ve bilimle alabildiğine güçlendiler.

Bilgi üretenleri ve taşıyanları hanedanlıklara ve saraylara bağlayarak tekellerini sağlamlaştırdılar. Böylelikle bilimin toplumdan, özellikle kadından köklü koparılışı, yaşam ve çevreyle bağının koparılışı anlamına da geliyordu. Aynı zamanda analitik zekânın duygusal zekâyla bağının köklü kopuşu ve aralarındaki mesafenin sürekli büyümesi de birlikte geliyordu.

Ahlaki yıkılış savaşları en önemli başlangıç etkenidir. Bilim ile ahlak ilişkisinin kopuşu ise, her tür yıkıcı araç icadının temelidir. Bilim ile iktidar ve toplum arasındaki bu ilişkinin temel paradigma ve yöntemle yansımaması düşünülemezdi. Toplumun devreden çıkarılması, nesneleştirilmesi anlamına da geliyordu. Tıpkı daha önce kadın ve kölelerin nesneleştirilmesi gibi. Ardından Bacon'la, Descartes'lerle başlayan nesne-özne ayrımları tüm bilimlere taşınmış oldu. Bilimde nesnel olma çok övülür. Hâlbuki en temel felaketin kapısı nesnelik-öznellik ayrımının keskinleşmesiyle açıldı. Ardından ben-öteki ayrımıyla derinleşti. Ardından birbirini yok eden diyalektik uçlara dönüştü. Bu ikilemler kesinlikle ahlaki ve politik toplumla sermaye ve iktidar ayrışmasının, çelişkisinin bir yansımasıdır. Doğanın, ardından kadın ve kölenin, en son tüm toplumun nesne konumuna indirgenmesi, bilimde halen kullanılan çok ünlü 'nesnellik kuralı' olarak karşımıza çıktı. Eskinin tanrı-kul ilişkisi, özne-nesne ilişkisine dönüştü. Daha eskinin canlı doğa anlayışı yerini ölü nesne doğa ve üzerinde tanrısal özne insana bıraktı.

Tüm bilimlere olduğu gibi sosyal bilimlere de damgasını vurmuş erkeklik söyleminde kadından bahseden satırlar, gerçekliğe hiç dokunmayan propagandatif yaklaşımlarla yüklüdür. Kadının gerçek statüsü bu söylemlerle tıpkı uygarlık tarihlerinin sınıf, sömürü, baskı ve işkenceyi örtbas etmesi gibi belki de kırk kez örtülmektedir. Feminizm yerine jineoloji (kadın bilimi) kavramı amacı daha iyi karşılayabilir. Jineoloji'nin ortaya çıkaracağı gerçekler herhalde teolojinin, eskatolojinin, politikolojinin, pedagojinin, velhasıl sosyolojinin birçok bölümlerine ilişkin loji'lerden daha az gerçeklik payı taşımayacaktır. Kadının toplumsal doğanın hem fizik hem de anlam olarak en geniş bölümünü teşkil ettiği tartışma götürmez. O zaman neden çok önemli olan bu toplumsal doğa parçası bilime konu edil-

mesin? Pedagoji gibi çocuk eğitim ve terbiyesine kadar bölümlenmiş sosyolojinin jineolojiyi oluşturmaması, egemen erkek söylemli olmasından başka bir hususla izah edilemez.

Kadın doğası karanlıkta kaldıkça, tüm toplum doğası aydınlanmamış olarak kalacaktır. Toplumsal doğanın gerçek ve kapsamlı aydınlanması, ancak kadın doğasının kapsamlı ve gerçekçi aydınlanmasıyla mümkündür. Kadının sömürgeleşme tarihinden ekonomik, sosyal, siyasal ve zihinsel sömürgeleştirilmesine kadar konunun açıklığa kavuşturulması, tarihin diğer tüm konularının ve güncel toplumun her yönüyle açıklığa kavuşmasında büyük katkıda bulunacaktır.

Şüphesiz kadının statüsünün açıklığa kavuşması meselenin bir boyutudur. Daha önemli boyut kurtuluş sorunuyla ilgilidir. Diğer deyişle sorunun çözümü daha büyük önem taşımaktadır. Toplumun genel özgürlük düzeyinin kadının özgürlük düzeyiyle orantılı olduğu çokça söylenir. Doğru olan bu deyimın içinin nasıl doldurulacağı önemlidir. Kadının özgürlüğü, eşitliği sadece toplumsal özgürlük ve eşitliği belirlemiyor. Bunun için gerekli teori, program, örgüt ve eylem düzenekleri gerektiriyor. Daha da önemlisi, kadınsız demokratik siyasetin olamayacağını, hatta sınıf politikacılığının bile eksik kalacağını, barışın ve çevrenin geliştirilip korunamayacağını da gösteriyor.

Kadını kutsal ana, temel namus, vazgeçilmez, onsuz olunmaz eş statüsünden çıkarıp bir özne-nesne toplamı olarak araştırmaya almak gerekir. Tabii bu araştırmaları aşk soytarırlıklarından öncelikle korumak gerekir. Hatta araştırmaların en önemli bir boyutunu aşk adı altında örtbas edilen büyük alçaklıkları (başta tecavüz, cinayet, dayak, bini bir para eden küfürler) sergilemesi gerekir. Heredot'un deyişle "Tüm Doğu-Batı savaşları kadın yüzünden olmuştur" sözü ancak bir gerçeği açıklayabilir. O da sömürge olarak değer kazandığı, bu nedenle önemli savaflara konu edildiğidir. Uygarlık tarihi böyle olduğu gibi, kapitalist modernite bin kat daha ağır ve çok yönlülük kazanmış bir kadın sömürgeleştirilmesini temsil ediyor. Kimliğine kazınmış oluyor. Tüm emeklerin anası, ücretsiz emeğin sahibi, en düşük ücretli işçi, en çok işsiz, erkeğinin sınırsız iştah ve baskı

kaynağı, düzenin çocuk doğurma makinesi, yetiştirme ebesi, reklam aracı, seks-porno aracı vb. olarak sömürgeleştirilmesi uzayıp gider. Kapitalizm, hiçbir sömürü düzeneğinde olmadığı kadar kadına ilişkin sömürü düzeneği geliştirmiştir. İstemesek de tekrar tekrar kadın statüsüne dönmek acı oluyor. Ama gerçeklerin dili sömürülenler için başka türlü de olmuyor.

Feminist hareket bu gerçeklerin ışığında şüphesiz en radikal sistem karşıtı hareket olmak durumundadır. Modern haliyle yine kökenlerini Fransız Devrimi'ne dayandırabileceğimiz kadın hareketi birkaç aşamadan sonra günümüze kadar gelebilmiştir. İlk aşamada hukuki eşitlik peşinde koşulmuştur. Fazla anlam ifade etmeyen bu eşitlik günümüzde yaygınca sağlanmış gibidir. Ama içeriğinin boş olduğunu iyi bilmek gerekir. İnsan hakları, ekonomik, sosyal, siyasal haklar gibi diğer haklarda da biçimsel gelişmeler vardır. Görünüşte kadın, erkek kadar eşit ve özgürdür. Hâlbuki en önemli kandırmaca bu eşitlik ve özgürlük tarzında gizlidir. Sadece resmi modernitenin değil, tüm hiyerarşik ve uygarlık dönemlerinin tüm toplumsal dokularında zihnen ve bedenen tutsaklaştırdığı, en derin kölece çalıştırdığı kadının özgürlüğü, eşitliği, demokrasisi çok kapsamlı teorik çalışmalar, ideolojik mücadeleler, programatik ve örgütsel faaliyetler, en önemlisi de güçlü eylemler gerektirir. Bunlar olmaksızın feminizm ve kadın çalışmaları sistemi rahatlatmaya çalışan liberal kadın faaliyetlerinden öte bir anlam taşımaz.

Kadın biliminin gelişmesi halinde sorunlarının çözümünü bir örnekle açıklamak hayli öğretici olacaktır: Cinsellik içgüdüünün yaşamın en eski öğrenim biçimlerinin başında geldiğini anlamak gerekir. Yaşamın kendini sürdürme ihtiyacına cevaptır. Bireyin sonsuz yaşama olanaksızlığı, çözümü bir'i kendini tekrar üretme potansiyelini geliştirmeye zorlamıştır. Cinsel güdü denen şey, bu potansiyelin uygun koşullarda üreyerek yaşamı sürdürmesidir. Bir nevi soyun tükenmesi tehlikesine ve ölüme çare oluyor. Hücrenin ilk bölünmesi, bir olan hücrenin çoklaşarak kendini ölümsüz kılmasıdır. Daha da genelleştirirsek, evrenin kendini yutmak isteyen boşluğa, yokluğa karşı kendini sürekli çeşitlendirip çoğaltarak sonsuzlaşma eğiliminin canlı yaşamında devam etme olayıdır.

Bu evrensel olayın insan türünde devam ettiği bir veya birey daha çok kadındır. Çoğalma kadının bedeninde gerçekleşmektedir. Erkeğin rolü bu olayda son derece talidir. Dolayısıyla soy sürdürme olayında tüm sorumluluğun kadında olması bilimsel olarak anlaşılır bir husustur. Kaldı ki, kadın sadece cenini karnında taşımak, büyütme ve doğurmakla kalmaz. Neredeyse ölümüne kadar bakım sorumluluğunu da doğal olarak taşır. O halde bu olaydan çıkarmamız gereken ilk sonuç, tüm cinsel ilişkiler konusunda kadının mutlak söz sahibi olmasıdır. Çünkü her cinsel ilişki kadın için potansiyel olarak altından kalkılması çok güç sorunları beraberinde getiriyor. On çocuk doğuracak kadının fiziksel olarak ve hatta ruhen ölümünden beter hallere düştüğünü anlamak gerekir.

Erkeğin cinselliğe bakışı daha çarpık ve sorumsuzcadır. Bunda cehalet ve iktidarın körleştirmesi birinci derecede rol oynar. Ayrıca hiyerarşiyle ve hanedanlık devletiyle birlikte çok çocuklu olmak erkek için vazgeçilmez bir güç olma anlamına gelir. Çok çocukluluk sadece soyun sürmesini değil, iktidar ve devlet olarak kalmasının da garantisini oluşturur. Bir nevi mülk tekeli anlamına gelen devletin elden gitmemesi, hanedanlığın büyüklüğüne bağlıdır. Kadın böylelikle hem biyolojik varoluş, hem iktidar ve devletsel varoluş için çok çocuk doğurmanın aracına dönüştürülür. Kadın için korkunç sömürgeleşmenin birinci ve ikinci doğayla bağlantılı temeli böyle hazırlanmış olur. Kadının çöküşünü bu iki doğayla bağlantılı olarak çözümlemek büyük önem taşır. Fazla açmaya gerek yok ki, bu ikili doğa statüsü altında kadının ruhen ve bedenen uzun süreli dinç ve yıpranmamış olarak ayakta kalması mümkün değildir. Fiziksel ve ruhsal çöküş iç içe erken gelişir ve kadını başkalarının yaşamını sürdürme ve sağlama alma karşılığında acımalı, kısa ve kahırlı bir yaşamla sonlandırmaya götürür. Uygarlık ve modernitenin tarihini bu gerçeklik temelinde çözümlemek ve okumak büyük önem taşır.

O halde daha şimdiden devasa boyutlar kazanan kadın sorununu çözme ve ekolojik yıkımı önlemenin başta gelen yolu olan demografik sorunun çözümünde temel sorumluluk kadında olmalıdır. Bunun da ilk koşulu kadının tam özgürlüğü ve eşitliğidir, tam demokratik siyaset yapma hakkıdır; cinsiyetle ilgili tüm ilişkilerde tam söz ve

irade hakkıdır. Bu gerçeklerin dışında kadının, toplumun ve çevrenin tam anlamıyla kurtuluşu, özgürlüğü ve eşitliği mümkün değildir. Tabii demokratik siyaset ve konfederatif siyaset biçimlenmesi de olası değildir.

Kadın ayrıca ahlaki ve politik toplumun asal ögesi olarak özgürlük, eşitlik ve demokratikleşme ışığında yaşamın etiği ve estetiği açısından da hayati rol oynar. Etik ve estetik bilimi kadın biliminin ayrılmaz parçasıdır. Yaşamdaki ağır sorumluluğu nedeniyle kadının tüm etik ve estetik konularda hem düşünce hem uygulama gücü olarak büyük açılım ve gelişmeler sağlayacağı tartışmasızdır. Kadının yaşama bağı erkeğe göre çok kapsamlıdır. Duygusal zekâ boyutunun gelişkinliği bununla ilgilidir. Dolayısıyla yaşamın güzelleştirilmesi olarak estetik, kadın açısından varoluşsal bir konudur. Etik (Ahlak teorisi, estetik = güzellik teorisi) açıdan da kadının sorumluluğu daha kapsamlıdır. İnsan eğitiminin iyi ve kötü yönlerini, yaşam ve barışın önemini, savaşın kötülüğü ve dehşetini, haklılık ve adalet ölçülerini değerlendirme, belirleme ve kararlaştırmada kadının ahlaki ve politik toplum açısından daha gerçekçi ve sorumlu davranması doğası gereğidir. Tabii erkeğin kuklası ve gölgesi kadından bahsetmiyorum. Söz konusu olan özgür, eşit ve demokratikleşmeyi özümsemiş kadındır.

Ekonomi biliminin de kadın biliminin bir parçası olarak geliştirilmesi daha doğru olacaktır. Ekonomi baştan beri kadının asal rol oynadığı bir toplumsal faaliyet biçimidir. Çocukların beslenme sorunu kadının sırtında olduğu için, ekonomi kadın için hayati anlam ifade eder. Kaldı ki, ekonominin kelime anlamı "Ev yasaı, evi geçindirme kuralları" demektir. Bunun da kadının temel işi olduğu açıktır. Ekonominin kadının elinden alınıp tefeci, tüccar, para, sermayedar ve iktidar-devlet, bir ağı gibi yetkililerin eline verilmesi, ekonomik yaşama en büyük darbe olmuştur. Ekonomi-karşıtı güçlerin eline verilen ekonomi, hâlâ iktidar ve militarizmin temel hedefi haline getirilerek, tüm uygarlık ve modernite tarihi boyunca sınırsız savaş, çatışma, bunalım ve kavgaların baş etkenine dönüştürülmüştür. Günümüzde ekonomi, ekonomiyle ilgisi olmayanların, kâğıt parçalarıyla oynayarak kumardan beter yöntemlerle sınırsız top-

lumsal değer gasp ettikleri bir oyun alanı haline getirilmiştir. Kadının kutsal mesleği, tamamen kendisinin dışlandığı, savaş makinelerini, çevreyi yaşanmaz hale getiren trafik araçlarını ve temel insan ihtiyaçlarıyla pek fazla alakası olmayan kâr getiren fuzuli ürünleri üreten imalathanelere, borsalara, fiyat ve faiz oyunlarına çevrilmiştir.

Feminizmi de kapsayan kadın bilimine dayalı kadının özgürlük, eşitlik ve demokratik hareketi, açık ki toplumsal sorunların çözümünde başat rol oynayacaktır. Yakın geçmişteki kadın hareketlerinin eleştirisiyle yetinmeden, daha çok kadını yitip kılan uygarlık ve modernite tarihine yüklenmek gerekir. Eğer sosyal bilimlerde kadın konusu, sorunu ve hareketleri neredeyse yok derecesindeyse, bunun esas sorumlusu uygarlık ve modernitenin hegemonik zihniyeti ve maddi kültür yapılanmalarıdır. Dar hukuki ve siyasi eşitlik yaklaşımlarıyla belki liberalizme katkı sunulabilir. Fakat sorunun çözümü burada kalsın, olgu olarak çözümlenmesi bile sağlanamaz. Mevcut feminist hareketlerin liberalizmden kopuk, sistem karşıtı güçler haline geldiklerini iddia etmek kendini yanıltmak olacaktır. Feminizmin baş sorunlarından birisi söylendiği gibi radikalizmse, o zaman öncelikle köklü liberal alışkanlıklarla, düşünce ve duygu tarzları ve yaşamlarıyla ilgisini koparıp, arkasındaki kadın düşmanı uygarlığı ve moderniteyi çözümlemesi gerekir. Bu temelde anlamlı çözüm yollarına yüklenmesi gerekir.

Demokratik modernite kadının doğası ve özgürlük hareketini temel güçlerinden birisi olarak bilip hem geliştirilmesini, hem de ittifak yapılmasını başta gelen görevlerinden sayarak, yeniden inşa çalışmalarında değerlendirmek durumundadır.

Temel araştırma mekânları, üniversiteler başta olmak üzere, uygarlık ve modernitenin resmi kurumları olamaz. Geçmişte de, günümüzde de bilimin iktidarlaştırılması ve resmi devlet kurumlarında üretilmesi, hakikatle bağının yitirilmesi anlamına gelir. Bilimin ahlaki ve politik toplumla bağının koparılması, topluma yararlı olmaktan çıkarılması, tersine toplum üzerine baskı ve sömürü tekelininin geliştirilmesine yardımcı olması demektir. Tıpkı özel veya genelevlere kapatılan kadın özgür gerçekliğini, hakikatini nasıl kaybe-

diyorsa, resmi kurumlara kapatılan entelektüeller ve bilim de o denli özgürlüğünü, gerçek kimliğini yitirir. Şüphesiz bu demek değildir ki, bu kurumlarda hiç entelektüel yetiştirilmez ve bilim üretilmez. Anlaşılması gereken, iktidarlaşan entelektüel ve bilimin toplumsal gerçeklikle ilgili araştırma ve buluş amacından kopacağıdır. İstisna kabilinden entelektüel olunma ve bilimsel değeri olan yapıtların ortaya çıkarılması ana gerçeği değiştirmez.

Demokratik siyaset ve kültür akademileri bu görev için uygun kurumlaşmalar olabilir. Ahlaki ve politik toplum birimlerinin yeniden yapılanma ihtiyaçları için gerekli olan entelektüel ve bilimsel desteği bu akademiler oluşturabilir. Kendilerine resmi ve özel tekel kurumlarını örnek alma yerine, orijinal çıkışlar olarak yapılanmaları daha uygundur. Modernite kurumlarını taklit etmek, başarısızlıkla sonuçlanmalarını beraberinde getirebilir. Özerk ve demokratik olmaları, kendi program ve kadrolarını kendileri oluşturmaları, gönüllü öğrenciliği ve öğretmenliği esas almaları, öğrencinin öğretmen, öğretmenin öğrenci pozisyonuna sık sık geçebileceği, dağdaki çobandan profesöre kadar ideası ve amacı olan herkesin katılım gösterebileceği başlangıç itibariyle öngörülebilir.

Kadın ağırlıklı akademilerin de aynı içerikle birlikte özgün yanlarını bilimsel kılmaları için oluşturulması uygun olabilir. Sadece teorik kalmamaları için pratiğe çok yönlü katılım da aranan niteliklerden biridir. Akademiler yer ve zaman bakımından pratik ihtiyaçlar göz önünde bulundurularak kurulur ve çalıştırılır. Tarihte örneklerine çokça rastlandığı gibi (Zerdüş'tün dağ başlarındaki ateşgedeleri, Eflatun ve Aristo'nun bahçeleri, Sokrates ve Stoacıların cadde kaldırımları, ortaçağın manastır ve tekkeleri vb.) sade ve gönüllü kuruluşlardır. Dağ başından turalım mahalle köşelerine dek mekânlar seçilebilir. Şüphesiz iktidarların azametini kanıtlayan binalar aranmaz. Manastır ve sivil medreselerde olduğu gibi, eğitimin süresi katılanların durumuna ve öğrenci akışlarının yoğunluğuna göre belirlenebilir. Resmi kurumlar gibi katı zaman koşulları gerekli değildir. Tümüyle şekil ve kuraldan yoksun olmaları da düşünülemez. Etik ve estetik kuralları mutlaka olmalıdır.

İnsanlık tarihinde sadece toplum ve coğrafi bölge düzeyinde politik direniş yaparak varlığını ve onurunu korumamıştır; bireysel düzeyde de bazen ağırlığı bir ulus kadar olan direnişçi politik kişilikleri tanımıştır. Tarih bu tür örneklerle doludur. Buda'dan Sokrates'e, Zerdüşt'ten Konfüçyus'a, Hz. Âdem'den başlayıp Nuh'a ve Eyyüb'e, İbrahim'den Musa'ya, İsa'ya ve Muhammed'e kadar ana halkalar halinde devam eden ve Kutsal Kitapta sayıları 120 binden fazla olarak verilen tüm peygamberlere, Tanrıça İnanna'dan Hz. Ayşe'ye, Zennube'den Hypatia'ya, Kibele'den Meryem'e, cadı kadınlarından Zeynep'e, Rosa'ya, Bruno'dan Erasmus'a dek sayılamayacak kadar birey olarak insanlar, özgür ve onurlu kalabilmek uğruna ölümüne direnebilmişlerdir. Toplum eğer bugün hala ahlaki ve politik olarak sürüyorsa, herhalde bu bireylere çok değer borçludur. Aksi halde köle sürülerinden farkı kalmazdı.

Ortadoğu'da Kadın Devrimi

Toplumda öncelikle kadının yaşadığı sorunları tarihsel-toplumsal boyutları içinde değerlendirmek önem taşır. Kadın sorunu tüm sorunların kaynağındaki bir sorundur. Daha sınıflı devletli topluma geçiş olmadan kadın üzerinde sert bir erkek egemen (ataerkil) hiyerarşinin kurumlaştığını görüyoruz. Erkek egemenliğinin gerekçesi için birçok mitolojik ve dinsel söyleme başvurulmuştur. Uruk Tanrıçası İnanna Destanı bu sürecin yansımasıdır. Eski kutsal ana tanrıçaya, doğaya büyük özlem duyulmaktadır. İçine kısıldığı ataerkil hiyerarşi ve devlet düzenindeki egemen erkekliğin hile, kurnazlık ve zorbalığından inlemektedir. Babil Destanı'nda bu yönlü gerçeklik (Babil'in kudretli tanrısı Marduk ve Kadın Tanrıça Tiamat'ın kavgaları) çok daha açık ve çarpıcıdır. Sümer mitolojisinde kadının erkeğin kaburga kemiğinden yaratıldığı söylenir. Bu, simgesel bir ifadedir. Tek tanrılı dinlerde bu yaklaşım sürdürülür. Sümer zigguratlarına tanrıça olarak giren kadın, tapınak fahişesi olarak çıkar. İlk genelev Sümer kentlerinde açılır. Tapınak fahişeliğinden saray cariyeliğine terfi ettirilir. Ticaret pazarlarının vazgeçilmez köle nesnesidir. Greko-Romen uygarlığında sadece ev işlerinin

kölesidir. Politikada yeri yoktur. Avrupa uygarlığında erkeğe sözleşme ile bağlanmış cinsel objedir. Kapitalist uygarlıkta genelleşmiş evrensel fahişedir. Tarih erkek egemenle tam bir cinsiyetçi yapı ve anlam kazanmıştır. Artık tarih erkek olarak yürümektedir.

Kadının karışması (Kadın köleliği anlamına gelir), ardı sıra toplumun sömürülen ve baskı altına alınan erkek nesnelere de olduğu gibi yansıtılır. Toplumun üst siyasi, askeri ve rahip kliği egemen cinsiyet konumuna taşınırken, yönetilen alt kesim gittikçe karıştırılır. Greko-Romen toplumunda erkek gençlikten itibaren yoğun bir cinsiyetçi yaklaşımla eğitilir. Tüm uygarlık çağları boyunca cinsel çarpıklıklar kadına cinsiyetçi yaklaşımın sonucu olarak yaygınca yaşanır. Artık kadın ne kadar köle ise, erkek köle de o kadar kadın veya karıdır.

Ortadoğu toplumunda günümüzde de bu tarihsel kökenli sorunlara kapitalist baskı ve sömürü aygıtlarından kaynaklananları da eklenince, kadın için gerçekten kâbuslu bir yaşam kaçınılmaz olur. Kadın olmak belki de en zordaki insan olmak demektir. Toplumun yaşadığı kaba baskı ve sömürünün en katmerlisi kadın bedeni ve emeği üzerinde gerçekleştirilir. Kadının da insan olduğunun yeni farkına varılmaktadır. Katı cinsiyetçi onursuz yaklaşım yerini ihtiyacı duyulan bir dosta ve yoldaşa terk etme arayışına bırakmak durumuna gelmiştir. En azından bunun tartışması yapılmaktadır. Kadınlı toplumda doğru yaşamak gerçekleşmedikçe, anlamlı bir yaşamın yaşanmayacağı bilinmelidir. En anlamlı ve güzel yaşamın tam onurunu kazanmış özgür kadınlı gerçekleştirilebileceğini bilerek söylem ve eylemlerimizi geliştirmeliyiz.

Kadın gerçekliğinin büyük oranda toplumsal gerçekliği belirlediği doğru bir önermedir. Ortadoğu toplumundaki aşırı erkeksilik ile kadınsılık diyalektik bir ikilemdir. Bu ilişki tarzından erkeğe dönen karşı özellikler kof egemen erkekliktir. İktidarın erkeğe uyguladığı egemenliği, erkek kadına, kadın da çocuklara yansıtır. Dolayısıyla tepeden tabana doğru egemenliğin geçirgenliği tamamlanır. Kadının kölelik düzeyi bu mekanizmada en olumsuz koşulu sürekli üretmekte, yani toplumun kölelik düzeyini geliştirmektedir. Böylelikle doğan kadınsı toplumu en üstteki iktidar kayışı kolayca yönetebilmek-

tedir. Kadın iradesi dışında en büyük zulmü yaşadığı halde, topluma da daha fazlasını yaşatmanın aracı kılınmaktadır. Ortadoğu'yu dıştan teslimiyete zorlayan ilişkiler kadar, içten kadına dayatılan ilişkilerle zorlandığı açıktır. Kadının özgürlük eylemine dayanmayan hiçbir hareketin özlü ve kalıcı özgür topluma götürme şansı bu nedenlerle sınırlıdır. Önce iktidar, sosyalizm, ulusal kurtuluş vs. gibi yaklaşımların özleneni verememesi de bu gerçeklikle bağlantılıdır. Kadının özgürlük çalışması, cinsiyet eşitliğini çok aşan genel demokratik, insan hakları, çevre, toplumsal eşitliğin özünü teşkil eder.

Kadının özgürlüğünde atılması gereken ilk adım, kadını öz eylem gücü haline getirmektir; üzerindeki mülkiyetçi yaklaşımdan uzak durmaktır. Ağır mülkiyet duyguları ile yüklü moda aşk yaklaşımları bağrında birçok tehlikeyi taşır. Hiyerarşik ve devlet gelenekli toplumda aşk, yanıltmacaların en büyüğüdür; uygulanan suçu örtbas etme etkenidir. Kadına saygı ve özgürlüğüne destek, öncelikle yaşanan gerçekliğin itirafından ve özgürlük lehine aşılmasında samimi ve dürüst davranabilmekten geçer. Kendi egemen erkekliğini -adına ne derse desin- kadında yaşayan bir erkek sağlıklı bir özgürlük değeri olamaz. Kadının fiziksel, ruhsal ve zihinsel güçlenmesini sağlamak belki de devrimci çabaların en değerlisidir. Bir dönemlerin ana tanrıça kültüne merkezlik etmiş Ortadoğu kültüründe, kadını tekrar gelişmiş toplumsal değerlerle birlikte bağımsız karar verme, tercih yapma gücüne kavuşturmak, buna katkıda bulunmak gerçek bir özgürlük kahramanlığını gerektirir.

Sistem reformla düzelme şansını çoktan yitirmiştir. Gerekli olan tüm toplumsal alanlarda yürütülecek bir 'kadın devrimi'dir. Nasıl ki kadın köleliği en derin kölelikse, kadın devrimi de en derin özgürlük ve eşitlik devrimi olmak durumundadır. Kadın devrimi hem kuramda hem de eylemde en köklü çıkışları gerektirir. Öncelikle cinsiyetçi ideolojiye karşı ardıcıl, sürekli bir savaş gereklidir. Kadın devrimi günün yirmi dört saatinde yürürlükteki tecavüzcü zihniyete karşı ahlaki ve politik olarak da savaşın derinleştirilmesini gerektirir. İktidar ve sömürü amaçlı çocuk doğurma olgusunun mahkûm edilmesini, reddini gerektirir. Çocuk doğurma iradesini tamamen özgürleşmiş kadına bırakmayı gerektirir. Hanedanlık ve aile ideolojisinde

devrim gerektirir. Herhalde en önemlisi de kadınla yaşam felsefesinin, daha doğrusu felsefesizliğinin aşılmasını gerektirir. Kadınla yaşamın gücünü çocuklara sahip olma ve cinsel iştahı giderme anlayışına bağlı olarak değil de, en derin dostluk, arkadaşlık, toplumsallık bağı olarak, güzelliğin, sadakatin, barışın ve soyluluğun üretilmesinde, eşit ve özgürce paylaşımında görmek gerekir. Şüphesiz kadınla yaşamın eşit ve özgürce paylaşımı, toplumsal hakikatin mutlaka doğru seyreden karşılıklı bilgelikliğini gerektirir. Gerçek aşk ancak karşılıklı toplumsal hakikatin güç dengesinde yaşanabilir. Köleliğe, tecavüze ve iktidara bulanmış kişiliklerde aşk asla gerçekleşmez. Yoğun ve sürekli yaşanan başarısız deneyimler ve aile iflasları bu gerçeği doğrulamaktadır. En az erkek kadar kadının da toplumsal güce ve bilgelğe sahip olması durumunda sevginin ve güzelliğin, iktidarsız, barış içinde eşitçe ve özgürce üretilerek ve paylaştırılarak yaşanması sağlanabilir. Günümüz, 21. yüzyıl kadın devrimine öncelik vermeyi şart kılıyor. "Ya yaşam ya barbarlık" sloganı bu devrimi dayatıyor.

Ortadoğu toplumu ikinci bir tarım-köy devrimine ihtiyaç duyduğu gibi, bu toplumun ikinci bir kadın devrimine de ihtiyacı vardır. Anaerkillik neolitğin kadın devrimidir. Daha doğrusu muhteşem neolitik devrim bir kadın devrimiydi. İnsanlığın halen mirası üzerinde geçindiği bir devrimdir. Ataerkin, uygarlığın ve modernitenin karşı-devrimiyle yıkılan ve kadının en derin köleliğini, sömürsünü doğuran ve tüm topluma yaygınlaştıran bu büyük karşıdevrim günümüzde sistematik krizini ve kaotik durumunu bütün toplumsal alanlarda yaşıyor, çözüyor. Kadına dayatılanın yaşama ihanet olduğu anlaşılıyor. Yaşamak isteniyorsa, öncelikle bunun kadınla yeniden karşılıklı bilgelikle güç dengesi içinde güzellik ve yücelik duygularının üretilmesi ve paylaşılmasının başarılmaması gerekiyor. Bu gerçeğin inşa edilmesi, hakikatine varılması gerekiyor. Bu konuda tekinin ve evrenselin yani somut kadın ve erkeklerle ideal soyut erkek ve kadınlığın iç içe yaşanması gerekiyor. Yaşanması için bilincinin ve iradesinin oluşturulması gerekiyor. Mülk olarak, sahip olarak birbirini köklü olarak terk etmek gerekiyor. Geleneksel namus yerine, güzelliğin ve soylu kişiliğin çekiciliğini geçerli kılmak gerekiyor.

Köklü bir kadın devrimi, dolayısıyla erkeğin zihniyet ve yaşam değişikliği yaşanmadan yaşamın kurtuluşu olanaksızdır. Çünkü yaşamın başat kendisi olan kadın kurtulmadan, yaşamın kendisi hep bir serap olarak yaşanacaktır. Erkeğin yaşamla ve yaşamın kadınla barışması sağlanmadıkça, mutluluk da boş bir hayal olacaktır. Kadın ve özgür yaşam için toplumsal gerçekler sınırsızdır. Ortadoğu toplumu, kadını yaşadığı uygarlık ve fethine uğradığı moderniteyle düşürüleceği kadar düşürülmüş, kendisi olmaktan çıkarılmış, nesne konumuna getirilmiştir. Toplumsal sorunun kadın üzerinde çözülmesi ve çözümüne aynı olgu üzerinden gidilmesi doğru bir yöntemdir. Sorunların anasına ancak çözümlerin anası olan kadın devrimi dayatılarak hakikate doğru adımlarla varılabilir. Demokratik modernite çözümü kadın sorunu ve devrimi konusunda idealli ve eylemlidir. Demokratik modernite ulusları kadınsız projelendirip uygulanacak projeler değildir. Tersine, her adımında kadınla bilgeliliğin ve eylemliliğin paylaşılmasıyla gerçekleştirilecek devrimlerdir. Ekonomik toplum, inşasında kadın öncülüğünde gerçekleştiği gibi, yeniden inşasında da kadının komünal gücünü gerektirir. Ekonomi kadının öz toplumsal mesleğidir, eylemidir. Ekoloji ancak kadın duyarlılığıyla toplumla buluşturulacak bilimdir. Kadın kimlik olarak çevreseldir. Demokratik toplum kadın zihnini ve özgür iradesini gerektiren toplumdur. Demokratik modernite açıkçası kadın devrimi ve uygarlığı çağıdır.

Nasıl Yaşamalı, Ne Yapmalı ve Nereden Başlamalı?

Ortadoğu kültüründe hakikat, hakikat uğruna yaşam ve ölüm önemli kavramlardır. Avrupa kültüründe teorik-pratik ikilem olarak yansıtılan bu kavram giderek özünden boşaltılmış, parçalanmış ve bütünlüğünü kaybetmiştir. Geç modernitede bu husus daha belirgindir. Hakikat ekonomizme mahkûm edilmiştir.

Hakikat arayışı en çok toplumsal sorunlar baş gösterdiğinde gündeme girmiştir. Bu dönemlerde mutlaka bir söylem ve eylem kendini hakikat olarak sunmaya çalışmıştır. Hakikatin sosyolojik çözümlemesi haksızlıklarla bağlantısını açıkça ortaya koyar. Top-

lumsal emeğin, değerin gaspı haksızlık olarak tanımlanırken, bunun araştırılmasına ve gereğinin yapılmasına da hakikat çalışması denilmiş ve hep yüceltilmiştir. Haksızlığın hak, hak'ın tanrı ile özdeşleştirilmesi, her iki kavramın toplumsal bağını yansıtır. Tanrı kavramının metafizik soyutlama dışında toplumsal vicdanla bağı böylelikle bir kez daha doğrulanır.

Hakikatin peşine düşmek haksızlığın hesabını sormayı beraberrinde getirir. Kendini en yüce varlık olarak tanrı diye sunan toplumsal kimlik kendine yönelik haksızlığı böylelikle yanıtlamış ve tanrı cezası olarak mahkûm etmiştir. Toplumsal kimliğe yönelik toplumun içinden ve dış doğadan tehditler ve haksızlıklar arttıkça kimliğe daha çok vurgu yapılmış, uğruna büyük nazarlar (tanrısal görüş = teori) ve büyük eylemler (tanrısal işler) geliştirilmiştir. Dinin ve felsefenin kaynağında toplumsal kimliğin yattığını kavramak bu nedenle önemlidir. Dinin ve felsefenin kaynağını başka yerde aramanın boş çaba olduğunu gösterir.

Kapitalist modernitenin ideolojik hegemonyacılığında sağlanmaya çalışılan amaçların başında hakikat kavramına ve eylemine ilişkin tarihsel toplumsal gerçekliklerin karartılması ve bastırılması gelir. Din ve felsefe milliyetçiliğe ve ulus-devletin tanrısallaştırılmasına dönüştürülmüştür. Teori ve pratik ulus-devletçiliğin kavram ve uygulamalarının yüceltilmesine ve ölümsüzleştirilmesine hasredilmiştir. Bilim, pozitivist felsefenin güdümünde modernitenin uçayağından kaynaklanan sorunların çözümlenmesine ve çözümüne indirgenmiştir. İnsanlık tarihi kadar eski hakikat savaşçılığı basit menfaatlerin teminine yöneltirilmiştir. Esas sorun olan toplumsal kimliğe yönelik tehditler hakikatin konusu olmaktan düşürülürken, bireycilik ikame edilmeye çalışılmıştır. İnsan hakları bu bağlamda istismar konusu edilmiştir. Kendini doğrucu ideoloji olarak sunan sistem karşıtı görüşler bile modernite paradigmasını aşma cesaretini göstermeye yanaşmazlar. Liberalizm sistemin resmi ideolojisi olarak sağ ve solu üzerinde tekeli günümüze kadar sürdürebilmiştir.

Modernitenin ideolojik tekeli olarak liberalizm, bir yandan görüş enflasyonu yaratırken, diğer yandan en büyük vurgunu enflasyonda

yaptığı gibi, görüş enflasyonunda da işine en çok yarayanları kullanarak medyası aracılığıyla zihinleri bombardımana tabi tutarak azami sonuç almaya çalışır. Görüş tekelini sağlama almak, ideolojik savaşının nihai amacıdır. Temel silahları dincilik, milliyetçilik, cinsiyetçilik ve pozitivist din olarak bilimciliktir. İdeolojik hegemonya olmadan, sadece siyasi ve askeri baskıyla moderniteyi sürdürmek olanaklı değildir. Dincilik yoluyla kapitalizm öncesi toplum vicdanını kontrol etmeye çalışırken, milliyetçilik yoluyla ulus-devlet vatandaşlığını, kapitalizmin etrafında gelişen sınıfsalıkları kontrol edip denetim altında tutar. Cinsiyetçiliğin hedefi, kadına nefes aldırılmamaktır. Hem erkeği iktidar hastası yapmak, hem de kadını tecavüz duygusu altında tutmak cinsiyetçi ideolojinin etkili işlevidir. Pozitivist bilimcilikle akademik dünyayı ve gençliği etkisizleştirirken, sistemle bütünleşmekten başka seçeneklerinin olmadığını gösterip tavizler karşılığında bu bütünleşmeyi sağlama alır.

Liberalizmin ideolojik saldırısı karşısında nasıl yaşamalı, ne yapmalı ve nereden başlamalı soruları aciliyet kazanır. Sistem karşıtlarının bu sorulara verdiği yanıtlar en azından günümüze kadar etkisiz kılınmışlardır. Üç önemli soruya da modernitenin verdiği yanıtlar etkili olmuştur. Modernitenin son beş yüz yıldır geliştirdiği yaşam tarzı nasıl yaşamalı sorusuna ezici biçimde damgasını vurmuştur. Belki de tarihte hiçbir çağda geliştirilememiş bir özümsetilme, kabul ettirme gücüyle yaşam tarzları homojenleştirilmiştir. Herkesin yaşam kalıpları evrensel kurallar altında tek tipleştirilmiştir. Farklılıklar tek tipleştirmeler karşısında cılızdır. Modern yaşam denilen yaşam tarzına başkaldırı, delilik olarak anında sistem dışına sürülmeye mahkûmdur. Bu sürgün tehdidi karşısında çok az kişi başkaldırını sürdürme cesareti gösterir. Ne yapmalı sorusu da çok önceden, beş yüz yıldır ayrıntılı cevaplarıyla yanıtlanmıştır: Bireyci yaşayacaksın, hep kendini düşüneceksin, tek yol modernite yoludur deyip üzerine düşeni yapacaksın. Yol belli, usul bellidir: Herkes ne yapıyorsa, onlar gibi yapacaksın. Patronsan kâr yapacaksın. Emekçiysen ücret peşinde koşacaksın. Başka tür ne yapmalar peşinde koşmak aptallıktır. İsrar edilirse sonuç sistem dışına sürülmedir, işsizliktir, çaresizliktir, çürümektir. Yaşam korkunç bir at yarışına

dönüştürülmüştür. Ne yapmalı görmeye dursun; nereden başlamalı sorusu sistem açısından "Kendini sıkı eğitlediğin yerden başla" biçiminde bir yanıt alır. Okul ve üniversiteler sistem içinde başarılı olmak için vazgeçilmez başlama mekânlarıdır.

Demokratik modernitenin sistem karşısında hakikat arayışı, ideolojik duruşu ve üç temel soruya verdiği yanıtlar açık ki alternatif sistem değerindedir. Toplumsal kimliği tüm yönleriyle aramak, çözümlemek, çözümlerini sunmak hakikat savaşının özüdür. Savunma kalın çizgiler halinde de olsa bu arayışın ve savaşın sonuçlarını sunmuştur. Tekrarın anlamı yersizdir. İdeolojik duruş hâkim modernitenin ideolojik hegemonyasını kapsamlı eleştirilerle aşmayı ifade eder. Eldeki toplumsal hakikatlerin savunulması ideolojik duruştur. Kapitalist modernitenin hakikatten yoksunluğunu (bireyciliği topluma tercih etme, toplumsal kimliği saldırı altına alma) gösterme, ekonomik, ekolojik ve demokratik toplumun, ulusun hakikatini, hakikat gücünü yansıtmaya bu duruşla ilgilidir.

Nasıl yaşamalı, ne yapmalı ve nereden başlamalı sorularına verilecek ilk ortak cevap, sistemin içinden ve sisteme karşıtlık temelinde başlamalıdır. Fakat sistemin içinden sisteme karşıtlık, eski bilgiler düzeyinde her an ölüm pahasına hakikat savaşçılığını gerektirir. Nasıl yaşamalı nereden başlamalıyla iç içe olacak şekilde, modernitenin bir zırh gibi giydirdiği deli gömleğini çıkarır misali nefret ederek bu yaşamdan vazgeçeceksin. Gerektiğinde her an kusarak mideni, beynini ve bedenini içindeki bu yaşamdan arındırarak. Sana dünya güzeli gibi kendini sunsa bile, içini kusarak yanıt vereceksin. Ne yapmalı sorusuna diğer iki soruyla iç içe olarak, sisteme karşı hep eylemlilik biçiminde bir yanıtla karşılık vereceksin. Ne yapmanın cevabı bilinçli ve örgütlü pratiktir.

Demokratik modernite sistemi açısından üç sorunun yanıtı sistemin unsurlarıyla ideolojik ve eylemsel buluşmayı ifade eder. Eskiden öncü parti kavramı denilen misyon demokratik modernitenin kuramsal ve eylemsel öncülüğü olarak yetkinleştirilmiştir. Sistemin üç temel ayağı olan ekonomik, ekolojik ve demokratik toplumun (kent, yerel, bölgesel, ulusal ve ulus ötesi demokratik konfederalist yönetim) zihinsel ve iradesel ihtiyacını karşılamak yeni öncülüğün

temel misyonudur. Bunun için yeterli sayıda ve nitelikte akademik yapıların inşası gereklidir. Modernitenin akademik dünyasını sadece eleştirmekle yetinmeyen, alternatifini geliştiren yeni akademik birimler içeriklerine göre çeşitli adlarla inşa edilebilir. Ekonomik-teknik, ekolojik-tarım, demokratik siyaset, güvenlik-savunma, kadın-özgürlük, kültürel-kimlik, tarih-dil, bilim-felsefe, din-sanat başta olmak üzere önem ve ihtiyaçlara göre toplumun her alanına ilişkin olarak inşa etmek görevidir. Güçlü bir akademik kadro olmadan demokratik modernite unsurları inşa edilemez. Akademik kadro ne kadar demokratik modernite unsurları olmaksızın anlam ifade etmezse, demokratik modernite unsurları da akademik kadrolar olmaksızın anlam ifade etmez, başarılı olamazlar. İç içe bütünsellik, anlam ve başarı için şarttır.

Kapitalist modernitenin sırttaki lanetli elbise gibi duran fikri, zikri ve eylemi ayrı anlayışını mutlaka terk etmek, aşmak gerekir. Fikir-zikir-eylem asla birbirinden ayrılmaz, hakikatin hep sırtta tutulması, bütünlük içinde giyilmesi ve yaşanması gereken yücelik nişaneleridir. Üçünü bir arada, nasıl yaşamalı'da, ne yapmalı'da ve nereden başlamalı'da temsil edemeyen, hakikat savaşına çıkmamalıdır. Hakikat savaşı kapitalist modernite çarpıtmasını kabul etmez. Onunla yaşayamaz. Özcesi akademik kadro beyindir, örgüttür ve bedende (toplumda) kılcal damarlarla yayılandır. Gerçek bütündür. Hakikat, ifade edilen bütünsel gerçektir. Kadro, örgütlenmiş ve eylemsel kılınmış hakikattir.

Ortadoğu kültürü kendini yenilerken, bunun yolunun hakikat devriminden geçtiğini de bilmek durumundadır. Hakikat devrimi bir zihniyet ve yaşam tarzı devrimidir. Kapitalist modernitenin ideolojik hegemonyasından ve yaşam tarzından kurtulma devrimidir. Geleneğe sarılan sahte dinci ve soyucu-şovenistlere aldanmamak gerekir. Onlar kapitalist moderniteyle savaşmıyorlar. Bekçi köpekliği için biraz pay istiyorlar. Bunlar için asla hakikat savaşı düşünülemez. Kaldı ki, modernite karşısında sadece yenik değil, yaltaklanma durumundadırlar da. Eski sol, feminist, ekolojik, kültüralist hareketler de tutarlı anti-modernist olmak istiyorlarsa, hakikat savaşını bütünselliği içinde ve yaşam tarzlarına dek indirgeyerek yürütmeyi

bilmek durumundadırlar. Hakikat savaşı yaşamın her anında, tüm toplumsal alanlarda, komünalist ekonomik ve ekolojik birimlerde, demokratik kent, yerel, bölgesel, ulusal ve ulus ötesi mekânlarda yürütüldükçe anlam ve başarı kazanır. Dinlerin ilk doğduklarındaki elçi ve havarileri gibi yaşamayı bilmedikçe, hakikat peşinde koşmadıkça hakikat savaşı verilemez. Verilse de başarılamaz. Ortadoğu'nun yenilenmiş kadın tanrıça bilgeliklerine, Musa, İsa ve Muhammed'lere, Saint Paul'lara, Mani'lere, Veysel Karani'lere, Hallac-ı Mansur'lara, Sühreverdi'lere, Yunus Emre'lere, Bruno'lara ihtiyacı vardır. Hakikat devrimi, eskilerin eskimeyen ama yenilenen mirasına sahip olmadan başarılamaz. Devrimler ve devrimciler ölmez, sadece miraslarına sahip çıkılarak yaşanabileceğini kanıtlar. Ortadoğu kültürü fikri-zikri-eylemi bütünleştirmenin kültürüdür ve bu yönden çok zengindir. Demokratik modernite bu kültüre, uygarlığın ve kapitalist modernitenin eleştirisini ekleyerek katkısını sunacak, tarihsel rolünü oynayacaktır.

Demokratik uygarlık bireyi kapitalist modernitenin üç mahşeri atlısına (kapitalizm, endüstriyalizm ve ulus-devletçilik) karşı sürekli fikri-zikri-fiili mücadele birlikteliği içinde yaşamak kadar, demokratik modernitenin üç kurtuluş meleşğiyle (ekonomik toplum, ekolojik toplum ve demokratik toplum) birlikte sürekli fikri-zikri-fiili yaşam mücadelesi vermedikçe kendini gerçekleştiremez; hakikat önderi halinde inşa edemez. Akademiya birimi kadar, toplumsal komün biriminde mücadele ve yaşam birlikteliğini sürdürmedikçe, adaletin, özgürlüğün ve demokrasi dünyasının gerçekleştirici önderi (mürşidi) olamaz. Kutsal Kitapların ve tanrıça bilgelerinin eleştirisi (ancak egemen uygarlığa ve moderniteye araçsallaştırılmalarına karşı yapıldığında) değerlidir. Geri kalanı eskimeyen yaşam mirasımız, toplumsal kimliğimizdir. Demokratik çağın hakikat militanı bu kimliği kişiliğine kazıyan, yaşam mirasını özgürce yaşayan ve yaşatandır.